

Eläimet rintamalla ja sotilaiden rinnalla

Eläinmaskotit ja eläinmaskottien toimijuus sotilaiden keskuudessa jatkosodan aikana 1941–
1944

Oskari Myllymäki

Pro gradu -tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteidentutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Kulttuurihistoria

Oskari Myllymäki

Eläimet rintamalla ja sotilaiden rinnalla

Eläinmaskotit ja eläinmaskottien toimijuus sotilaiden keskuudessa jatkosodan aikana 1941–1944

Sivumäärät: 86, liitteiden sivumäärä 0.

Tutkielma tarkastelee suomalaisrintamien eläinmaskotteja jatkosodan (1941–1944) aikana ja kysyy, millaisina toimijoina ja kumppaneina eläimet rakentuvat sotilaiden teksteissä ja valokuvissa sekä miten ne osallistuvat rintamakulttuurin tunnetiloihin, identiteetteihin ja arjen käytäntöihin. Visuaalisessa analyysissä sovelletaan Heike Kanterin dokumentaarista menetelmää, kirjallisen aineiston lukemisessa diskurssianalyysiä. Teoreettinen viitekehys yhdistää posthumanistisia toimijuus-käsityksiä, ontologisen epävarmuuden, misantropian ja riskirefleksiivisyyden malleja eläinhistorian ja uuden sotahistorian näkökulmiin.

Aineisto koostuu SA-arkiston valokuvista, sekä sanomalehtiarkiston lehtijulkaisujen kuvista. Kirjalliset lähteet koostuvat *Kansa taisteli* -lehden kirjoituksista, sekä rintamalehtien, aikakauslehtien ja sanomalehtien julkaisuista vuosilta 1941–1945.

Analyysi osoittaa, että maskotteja ei kohdattu vain kuriositeettina; ne toimivat tunne- ja moraalijärjestyksen ankkureina, joita sotilaat hoitivat, suojelivat ja kuvasivat tarkoituksella. Eläimet muokkasivat tilankäyttöä, päivärutiineja ja hierarkioita, ja ne representoitiin sekä propagandistisina rohkeuden symboleina että henkilökohtaisina lohduttajina. Sotilaat rakensivat kasvavan eläintuntemuksen kautta yhteyttä maskotteihin, minkä johdosta maskotit siirtyivät hyöty- tai ravintoresurssista affektiivisiksi kumppaneiksi. Tulokset korostavat, että rintamayhteisön inhimilliset ja ei-inhimilliset jäsenet neuvottelivat yhdessä uusia kulttuurisia merkityksiä ja että eläinten toimijuuden huomioiminen syventää käsitystä sodan kokemushistoriasta.

Tutkimus ehdottaa, että sotahistorian tulkinnat hyötyvät eläin- ja ympäristöhistoriallisten lähestymistapojen systemaattisesta hyödyntämisestä, ja että maskotti-aineisto avaa reitin emotionaalisten sotakokemusten jatkotutkimukseen.

Avainsanat: jatkosota, eläinmaskotit, toimijuus, rintamalehdet, sotavalokuva, kulttuurihistoria, maskotti

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Lähtökohdat ja kysymyksenasettelu	4
1.2	Teoreettinen kehys ja metodit	7
1.3	Aineisto, rajaus ja eettisyys	10
2	Sota, luonto ja sotilas	13
2.1	Jatkosodan muuttuva eläin-ihmissuhde	13
2.2	Ontologinen turvattomuus, misantropia ja riskirefleksiivisyys: Sotilaiden emotionaalisten siteiden ymmärtäminen rintamalla	24
2.3	Maskottien toimijuus teksteissä ja rintamalla	30
3	Maskotit kuvissa ja rintamalla	39
3.1	Rintaman eläimet	39
3.2	Eläimet kuvissa	44
3.3	Maskotit	56
4	Lopuksi	77
	Lähteet	80

1 Johdanto

1.1 Lähtökohdat ja kysymyksenasettelu

”Niin valehtelematta pikkusormenpään kokoinen kyynel tuli Raappanaan silmäkulmaan ku se sano: ’En minä ole voinut Mesikkää katson, kun Mesikkä on vanki’.”¹

Edellä mainittu on majuri Eero Kivelän kuvaus kohtaamisestaan kenraali Raappanan kanssa tutkintavankeuden aikana. Syyttömänä vangittuna olevan Raappanan sellin seinät oli koristeltu armeijan valokuvaaja Pauli Jäniksen ottamilla Mesikkä-karhun kuvilla. Nähtyään kuvat, majuri oli tiedustellut, oliko kenraali Raappana käynyt katsomassa Mesikkä-karhua Korkeasaarella.²

Eläimet, kuten Raappanan Mesikkä-karhu, ovat näyttelleet moninaisia ja merkittäviä rooleja ihmisten käymissä sodissa ja konflikteissa lähes koko ihmisen historian ajan. Eläinten roolit ovat vaihdelleet kuormajuhdistä viestinviejiin ja vartijoista maskotteihin. Eläinten rooleihin sodassa ovat vaikuttanut niiden ominaisuudet, mutta myös ihmisten kekseliäisyys ominaisuuksien hyödyntämiseen. Kamelit ovat ominaisuuksiensa puolesta olleet omiaan karujen ja kuivien sotänäyttämöiden kuormajuhtina.³ Suomessa jatkosodan aikana hevosia hyödynnettiin tykistön kuljetuksessa vaikeassa maastossa ja sotakoiria puolestaan aktiivisissa sotatoimissa.⁴ Eläimet ovat kaikkien niiden pääsääntöisten sotatarkoituksien rinnalla tarjonneet myös emotionaalista tukea, lohtua ja kumppanuutta sotilaille rintamalla.⁵

Zoetnologisesta näkökulmasta eläinten rooli sodassa on moniulotteinen. Eläimet eivät olleet pelkästään lohdun tarjoajia, vaan niiden avulla luotiin rutiineja ja pysyvyyttä kaoottisissa sotaympäristöissä, mikä paransi sotilaiden psyykkistä kestävyyttä ja vähensi stressiä.⁶ Eläimille pystytetyt muistomerkit, sekä eläimille myönnetty arvomerkit kertovat eläinten merkityksestä paitsi yksittäisille sotilaille, myös kokonaisille komppanioille ja armeijoille.⁷

Maskotteina on pelkästään Suomen jatkosodan rintamalla esiintynyt muutamia mainitakseni pöllöjä, karhuja, oravia, vuohia, hevosia ja lehmiä.⁸ Oman huomioni perusteella maskottien

---

¹ Kamera 5/2014.

² Kamera 5/2014.

³ Alves & Barboza 2018, 323–324.

⁴ Viljamaa 2020. Sinerma 1994, 210–213.

⁵ Cudworth & Hobden 2015, 518–524.

⁶ Alves & Barboza 2018, 291.

⁷ Salter 2018, 217–219.

⁸ Ks. esim. Tyrjän rykmentin rintamalehti 349/1942. Aalokas 7/1943.

ominaisuuksista tärkeimmät vaikuttavatkin olleen sotilaiden niille antamat. Tämä havainto saa vahvistusta myös etnozoologien Alvesin ja Barbozan tutkimuksesta, jonka mukaan maskotiksi on sodissa kelpuutettu hyvin laaja kirjo eläinlajeja, kuten hirviä, susia ja jopa leijonia. Eläinten valikoitumista maskoteiksi ei Alvesin ja Barbozankaan tulosten mukaan ratkaissut pelkääntään käytännöllisyys, vaan myös sotilaiden kiintymys ja emotionaalinen side eläimeen.⁹

Tutkielmassani tarkastelen eläinmaskottien roolia jatkosodan (1941–1944) suomalaisrintamalla, sanomalehtien, rintamalehtien ja valokuvien kautta. Tutkimukseni kohdistuu siihen, millaisia merkityksiä eläimille annettiin, millaisina toimijoina ne esitettiin ja miten ne liittyivät sotilaiden emotionaaliseen todellisuuteen, identiteetteihin ja rintamaelämän kulttuurisiin käytäntöihin.

Tutkimukseni jakautuu kolmeen ydinalueeseen, jotka yhdessä muodostavat kokonaisvaltaisen kuvan eläinmaskottien merkityksestä sodassa:

- 1) eläinten toimijuus ja affektiiviset suhteet sotilaisiin,
- 2) maskottien nimeäminen, symbolinen asema, rooli sekä merkitys,
- 3) eläinten visuaalinen ja kirjallinen esittäminen jatkosodan aikaisessa kulttuurisessa aineistossa.

Päätutkimuskysymykseni on: Millaisina toimijoina ja kumppaneina eläinmaskotit rakentuvat jatkosodan aikaisessa aineistossa? Tarkentavina kysymyksinä ovat: Miten eläimiin liittyvät merkitykset ilmenevät sotilaiden teksteissä ja jatkosodan valokuvissa? Ja miten eläinmaskotit osana rintamakulttuuria ilmentävät ja rakentavat sotilaallista identiteettiä, yhteisöllisyyttä ja inhimillistä selviytymistä sodan olosuhteissa yhdessä sotilaiden kanssa?

Historiallisia kuvauksia maskoteista on Suomen kontekstissa muutamia, muttei laajoja. Tiltun ja Molon vaiheiden kuvaus löytyy Puolustusvoimien tuottamasta *Suomalainen korpisoturi, Taistelijan elämää talvi- ja jatkosodassa*-teoksesta.¹⁰ Rajavartiolaitoksen historiikissa puolestaan tarkastellaan Mesikkä -karhun vaiheita.¹¹ Historioitsija Noora Viljamaa on kirjoittanut

---

⁹ Alves & Barboza 2018, 287.

¹⁰ Sinerma ym. 1994.

¹¹ Saressalo 2019, 146–148.

pro gradussaan *Sotatoverit: Sotakoirat, sotilaat ja sodan kokemus talvi- ja jatkosodassa* sotakoirista, joissa tarkastelua yletetään myös sotakoirien maskottirooliin.¹²

Aiempi historiallinen tutkimus maskoteista sodan kontekstissa on kuitenkin vähäistä. Historioitsija Mary S. Sacks on kirjoittanut kissojen roolista eläinkumppanina Yhdysvaltain sisällissodassa artikkelissa "*They Are Truly Marvelous Cats*": *The Importance of Companion Animals to US Soldiers during the Civil War*.¹³ Muuten tutkimukset ovat kuitenkin rajautuneet sotakoirien ja sotahevosten roolien ymmärtämiseen, sekä niin sanottujen sotien "hyötyeläinten" merkityksen avaamiseen. Hyötyeläimellä tarkoitan tässä kontekstissa eläintä, jolla oli rooli sotatoimien suorittamisessa. Tällaiseksi eläimeksi voidaan laskea edellä mainittujen koirien ja hevosten lisäksi esimerkiksi viestinviejäkyhkyt tai kuorma-aasit.¹⁴

Eläinten tarkastelu historiallisina toimijoina on vielä suhteellisen tuore ja aiemmin marginaalinen näkökulma historiantutkimuksessa. Vaikka eläimiä on käsitelty esimerkiksi maatalous-, eläintarha- ja suojeluhistorian yhteydessä, niitä ei ole aiemmin juuri nähty osana historian kokonaisvaltaista analyysia. Kuitenkin erityisesti ympäristöhistorian ja kulttuurihistorian "alhaalta ylöspäin" suuntautuvat painotukset ovat tehneet mahdolliseksi laajentaa tutkimuskohteita myös ei-inhimillisiin toimijoihin.¹⁵ Viime vuosien eläinkäanteestä huolimatta eläintutkimukset historian kentällä ovat vielä verrattain harvinaisia. Eläinhistorian tutkimusta vaivaakin hajanaisuus ja suoranainen puute niin kansainvälisesti kuin Suomessakin.¹⁶

Aiemman tutkimuksen puutteen takia tutkielmani seikkaileekin vielä verrattain tuntemattomalla alueella, joten tutkimuskirjallisuuden osalta olen joutunut turvautumaan paljolti aihetta sivuaviin tutkimuksiin. Maskottien lokaatio rintamakontekstissa on vielä lähes täysin avointa suomalaisen historian kentällä. Tämän laajemman tutkimuksellisen kehityskulun valossa eläinmaskottien tarkastelu osana jatkosodan rintamakulttuuria asettuu kuitenkin kiinnostavasti osaksi eläinhistorian ja uuden sotahistorian kohtauspintaa.

Pidänkin suomalaisen luontosuhteen avaamista tärkeänä, sillä suomalaiseen luontosuhteeseen vaikuttivat, ja vaikuttavat, monet kulttuurilliset ja historialliset tasot. Suomalaisen

---

¹² Viljamaa 2020.

¹³ Sacks 2021.

¹⁴ Ks. esim. *What About the Unusual Soldiers? Animals Used in War, Posthuman way of war*.

¹⁵ Ritvo 2002, 404–405.

¹⁶ Räsänen 2020, 268–269.

luontoajattelun taustalla toimii edelleen joitakin samoja tekijät kuin kreikkalaisissa ja intialaisissa mytologioissa, kristinuskosta ja alkuperäisistä suullisista perimätiedoista puhumatta-kaan.¹⁷

Tutkielmani aloittaa tarkastelun suomalaisesta eläinsuhteesta ja miten se ilmeni ja muuttui jatkosodan aikana. Tämän jälkeen tarkastelen kolmea tärkeää käsitettä: ontologinen turvattomuus, misantropia ja riskirefleksiivisyys. Näiden käsitteiden kautta pyrin ymmärtämään ja avaamaan syitä, miksi sotilaat pitivät maskotteja. Termien tarkastelun jälkeen siirryn käsittelemään maskottien toimijuutta niin rintamalla, kuin teksteissä. Kolmannessa luvussa ja sen alaluvuissa tarkastelen millainen oli rintaman eläinmaailma. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan ja analysoimaan maskottien esiintymistä valokuvissa. Lopulta päätän tutkielmani maskottiuden kokonaisvaltaiseen avaamiseen.

1.2 Teorettinen kehys ja metodit

Suomalaisessa tutkimusperinteessä eläinkysymyksiä on alettu tarkastelemaan osana laajempaa eläinkäännettä, jossa ihmiskeskeisiä tulkintoja on pyritty purkamaan. Historioitsija Taija Kaarlenkaski määrittelee eläinkäanteen humanistiseksi ja yhteiskuntatieteelliseksi lähestymistavaksi, jossa eläimiä ei nähdä vain ihmiselle alisteisina, vaan aktiivisina, toimintaan osallistuvina olentoina. Eläinten toimijuus ei näin ollen ole sisäinen ominaisuus, vaan se rakentuu suhteessa ihmisiin, toisiin eläimiin ja ympäristöön.¹⁸ Eläinkäänne liittyy läheisesti posthumanistiin ja uusmaterialistiin teorioihin, joissa ihmisen erityisasema asetetaan kyseenalaiseksi ja korvautuu ajatuksella ihmisen ja ei-inhimillisen välisestä yhteiselosta.¹⁹

Alves ja Barboza näkevät, että eläimet eivät ole ainoastaan ihmisten välineitä, vaan aktiivisia toimijoita, jotka vaikuttavat ihmisten kokemuksiin, käyttäytymiseen ja sodan arkeen. Eläinten läsnäolo ja käyttäytyminen saattoi vaikuttaa merkittävästi sotilaiden päivittäisiin toimintatapoihin ja vuorovaikutukseen toistensa kanssa.²⁰ Sosiologian professorit Bob Carter ja Nickie Charles puolestaan kritisoivat toimijuuden määrittelyä pelkän tarkoituksellisuuden kautta. He korostavat, että toimijuus voidaan ymmärtää myös vaikutusten kautta: eläin voi toimia merkittävästi, vaikka sen intentioita ei voisi täysin tunnistaa.²¹

---

¹⁷ Väyrynen 2021, 377–379.

¹⁸ Kaarlenkaski 2021, 333.

¹⁹ Kaarlenkaski 2021, 329.

²⁰ Alves, Barboza 2018, 288.

²¹ Carter, Charles 2013, 323.

Antrozoologi Herzogin näkemyksen mukaan eläinten asema yhteisössä määräytyy ennen kaikkea kulttuuristen arvojen ja sosiaalisten rakenteiden kautta. Tämä tarkoittaa, että eläimiin kohdistuva arvostus, kiintymys tai halveksunta eivät ole yksilötasolla syntyviä luonnollisia reaktioita, vaan ne heijastavat yhteisön käsityksiä ja jaettuja merkityksiä.²² Tähän liittyy myös historioitsija Susan Nancen korostama näkemys, jonka mukaan eläimet eivät ole vain ihmisten määrittämiä kulttuurisia rakennelmia, vaan geneettisten ominaisuuksien, kokemusten ja ympäristön summia. Nance huomauttaa, että eläimen elinympäristö – esimerkiksi vankeus tai läheinen kontakti ihmisiin – vaikuttaa eläimen käyttäytymiseen ja tätä kautta myös siihen, miten ihmiset kokevat ja tulkitsevat eläintä. Tässä vuorovaikutuksessa muovautuu paitsi eläimen toimijuus, myös siihen liittyvät kulttuuriset tulkinnat ja identiteetit.²³

Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu usean toisiaan täydentävän näkökulman varaan. Eläinten etiikan ja hyvinvoinnin professori James Serpell esittää, että ihmisten suhtautumista eläimiin muovaavat ennen kaikkea kaksi keskeistä tekijää: hyöty ja kiintymys. Hyöty viittaa eläimen käytännölliseen arvoon ihmiselle – esimerkiksi ravinnon, työn tai suojelun tarjoamiseen. Kiintymys taas syntyy emotionaalisista suhteista, joissa eläin saa merkitystä yksilöllisen hoivan, läsnäolon tai vuorovaikutuksen kautta.²⁴ Samanlaista hyötyajattelua edustavat myös biologi Timo Vuorisalo ja filosofi Markku Oksanen. Vuorisalo ja Oksanen jakavat eläinten luokittelun akselille haitta ja hyöty. Haittaeläimeksi voidaan tulkita esimerkiksi satoja tuhoavat linnut, hyötyeläimeksi karjaa paimentava koira.²⁵

Rintamalehtien tarkastelussa hyödynnän historioitsija Helena Pilkeen teosta *Korsu-uutisia rintamalehtien jatkosota*. Tämän teoksen kautta pystyn analysoimaan luotettavasti rintamalehtien sisällön sanomaa suhteessa propagandaan, julkaisualustaan ja julkaisupaikkaan. Sotakuvien analyysissä hyödynnän historioitsija Olli Kleemolan tutkimusta sotakuvien käytöstä lähteenä, sekä Olli Kleemolan ja Silja Pitkäsen toimittamaa teosta *Photographs and History. Interpreting Past and Present Through Photographs*.²⁶

Valokuvatutkimuksessa on huomioitava kuvien luonne. Lähteinäni käyttämät valokuvat ovat pääsääntöisesti kuvanneet armeijan valokuvaajat. Jatkosodan alussa muodostettiin tiedustelukomppania (TK), jossa toimi TK-kuvaajia. Kuvaajien tehtävänä oli dokumentoida

---

²² Herzog 2010, 186.

²³ Nance 2013, 11–13.

²⁴ Serpell 2004, 145–146.

²⁵ Vuorisalo, Oksanen 2020, 23–25, 43–44.

²⁶ Kleemola, Pitkänen 2018.

taistelutilanteita, mutta myös tallentaa kuvia arkistoja varten. Kuvilla vaikutettiin niin kotikuin sotarintamaan, ja kuvia julkaistiin aikakausi- ja sanomalehdissä.²⁷ Maskottikuvien analyysissä hyödynnän sosiologi Heike Kanterin metodia.

Eläimen toiminnan mahdollisuudet riippuvat suhteista aseman, ympäristön, sekä ihmisen välillä. Carterin ja Charlesin mukaan eläimen kyky toimia on aina sidottu sen asemaan sosiaalisissa valtasuhteissa. He painottavat, että eläinten toimijuutta ei tule käsittää pelkästään kykynä toimia, vaan osana rakenteita ja suhteita, jotka mahdollistavat tai rajoittavat toimintaa. Tutkielmassani seuraan tätä teoreettista kehystä. Tarkastelen eläinten toimijuutta sellaisena, millaisena sotilaat sen maskoteille antavat ja mahdollistavat. Tämä ei kuitenkaan mielestäni tee eläimistä passiivisia toimijoita, sillä eläinten toiminta toimii oleellisena tekijänä maskotin toimijuuden määrittelyssä. Toimijuus ei tästä näkökulmasta vaadi tahdon ohjaamaa toimintaa, eikä pohdinta siitä, kuinka tarkoituksellista maskotin toiminta on, ole tarpeellista.

Koska aineistoni ovat ihmisten tuottamia, eläinten toimijuus ei välttämättä nouse niissä esiin suoraan. Tämän vuoksi tutkimuksessa on tärkeää soveltaa lähestymistapaa, jossa eläimen läsnäoloa tarkastellaan epäsuorien vihjeiden, eleiden, reaktioiden ja suhteellisten asemointien kautta. Taija Kaarlenkaski kuvaa tätä ”eläimen lukemiseksi vastakarvaan”.²⁸

Lähteiden ihmiskeskeisyys ei toisaalta ole ongelma, sillä eläinhistorian kirjoittamista vaivaat oikeastaan täysin samat haasteet kuin historian kirjoittamista yleisesti. Ensimmäiseksi, historialliset lähteet ovat aina kirjoitettuja jostakin näkökulmasta. Toiseksi historiallisten lähteiden käyttäminen vaatii aina tiettyä luottoa lähteiden kuvaukseen tapahtumista. Ja kolmanneksi lähteestä tehdyt päätelmät ovat aina tutkijan tulkintoja tapahtuneesta, oli tutkielman fokuksena sitten ihminen tai eläin.²⁹ Lähteiden hiljaisuus vaivaa historiallista tutkimusta lajista huolimatta.

Tutkielman analyysi ei pyri rekonstruoimaan yksittäisten eläinten todellisia elämiä, vaan tarkastelee sitä, miten eläimet esitettiin, millaisia merkityksiä niihin liitettiin, ja mitä nämä merkitykset kertovat ihmisistä, yhteisöistä ja sota-ajasta. Eläinsuhteet nähdään tässä tutkimuksessa eräänlaisina pintoina, joissa näkyvät niin inhimilliset tunteet ja kulttuuriset arvot kuin eläimen oma toimijuus.

---

²⁷ Tuomikoski 2019, 136–139. Kleemola 2018, 123–125.

²⁸ Kaarlenkaski 2021, 341.

²⁹ Fudge 2017, 261–262.

1.3 Aineisto, rajaus ja eettisyys

Aineisto koostuu SA-arkiston valokuvista, sekä sanomalehtiarkiston lehtijulkaisujen kuvista. Kirjalliset lähteet koostuvat *Kansa taisteli* -lehden kirjoituksista, sekä rintamalehtien, aikauslehtien ja sanomalehtien julkaisuista. Aineistoissa tulee ottaa huomioon niiden julkaisualue, kohdeyleisö ja julkaisupaikka. Esimerkiksi rintamalehtien ja sanomalehtien sisältö oli huomattavan erilaista keskenään kohdeyleisön takia. Tämän lisäksi aineisto on joutunut sensuurin kohteeksi, ja julkaisujen yleinen luonne on ollut propagandamaista.³⁰ Näiden lisäksi käytän ylikersantti Tauno Aron muistelmaa Tiltu ja Molo huuhkajien vaiheista, sekä rajavartiolaitoksen julkaisemaa teosta Mesikkä-karhun elämästä.

Kaikki lehdet ovat peräisin sanomalehtiarkiston hakujen kautta. Haku suoritettiin rajaamalla aineistojen ajankohdaksi 1.1.1941–1.1.1945. Aineiston haussa käytettiin termejä ”maskotti”, ”maskotti, jatkosota” ja vaadittiin kaikki hakusanat tuloksista. Hakua laajennettiin näiden hakujen tuottaman aineistojen pohjalta spesifeillä aineistoissa esiintyvien maskottieläinten lajien perusteella. Samalla haku rajattiin käsittämään ainoastaan rintamalehdet tuloksien pitämiseksi relevantteina tutkielman osalta. Haun aikarajat pysyivät samoina kaikkien hakujen osalta. Sanomalehtiarkiston hakua käytettiin induktiivisesti: aina kun aineistosta ilmestyi uusi maskottieläinlaji, sen nimellä tehtiin uusi haku. Prosessia toistettiin, kunnes lisähauista ei enää löytynyt uusia maskottieläimiä. Jotta hakujen perusteella löytyneessä aineistossa esiintynyt eläin voitiin tulkita maskotiksi, tuli sen olla selvästi maskotiksi mainittu tai olla vähintään nimetty sekä esitetty olevan hoitosuhteessa, sekä selvästi tekstin perusteella yksilöity lajitovereidensa ominaisuuksista.

Rintamalehdet kilpailivat yhteenlasketulla painomäärällä aikansa suosituimpien suomalaisten sanomalehtien kanssa. Kymmenen suurimman rintamalehden yhteen laskettu painomäärä huiteli 90 000 kappaleen tienoilla, Helsingin Sanomien yltäessä noin 130 000 ja Uuden Suomen noin 87 000. Rintamalehtiä kirjoitti ja toimitti tiedotuskomppania yhteistyössä esikuntansa kanssa. Lehdet olivat puolustusvoimien kustantamia ja täten myös tiukasti päämajan valvonnan alla. Tästä huolimatta ennakkosensuuri ei rintamalehtiin ylettynyt, eikä lehtiä sensuroitu samaan tapaan kuin muita mediajulkaisuja, sillä rintamalehdet luokiteltiin armeijan sisäiseksi

---

³⁰ Pilke 2012, 21–23, 70.

tiedonvälityksenä.³¹ Vaikka ennakkosensuuri ei rintamalehtiä koskenut, oli niille määritelty tarkat raamit mitä niissä sai julkaista. Kiellettyä oli kaikki mikä oli haitaksi sotatoimille, kuin myös tarkat paikannimet, yksityiskohdat ja tarkat ajat. Sotilaista ainoastaan aliupseerit ja sotamiehet oli sallittu mainita koko nimellä.³²

Rintamalehtien sisältö vaihteli sodan vaiheiden mukaan.³³ Jatkosodan alkupuolen hyökkäysvaiheessa rintamalehtien sisältö oli uutispainotteista ja keskittyi erityisesti suomalaisten sota-tapahtumiin. Hyökkäystä seuranneen asemasodan vaiheessa rintamalehtien sisältö painottui viihteeseen. Toisaalta sotilaiden toiveesta ja toisaalta uutisten ja tapahtumien niukkuuden takia. 1944 puolustusvaiheen alkaessa sisältö oli tiukasti asiapitoista vailla yksityiskohtaisia kertomuksia taisteluista.³⁴

Pertti Hemanus määrittelee propagandaksi vaikuttamisen, jossa vaikuttamisen kohde tietää olevansa vaikuttamisen kohteena. Se, oliko rintamalehdet varsinaiseen propaganda välineitä, on vaikeasti tulkittavissa. Rintamalehdet kuitenkin tähtäsivät ennen kaikkea yhteisöllisyyden luomiseen ja yhteishengen parantamiseen. Sisällöllisesti osa rintamalehden julkaisuista oli eitämättä myös propagandahenkisiä. Valtakunnallisiin sanomalehtiin verrattuna rintamalehdet olivat intiimempää ja joiden tarinat ja jutut olivat lähempänä sotilaiden omia kokemuksia ja kokemusympäristöä.³⁵

Tutkimukseni käsittää kaikki eläimet potentiaalisina maskotteina. Rajaan tutkimuksen ulkopuolelle kuitenkin sotakoirat ja sotahevoseet, sillä näiden eläinten pääasiallinen funktio täyttyi sotatoimien kautta. Tämä siitä huolimatta, että *Zooethnology*-teoksen mukaan myös sotakoirien ja hevosten kohdalla sotilaiden tunneperäiset siteet eläimiin olivat usein vahvoja, ja ne saattoivat ylittää pelkän funktionaalisen roolin. Vaikka eläimet koulutettiin tiettyihin tehtäviin, niistä tuli monille sotilaille tärkeitä kumppaneita ja ystäviä.³⁶

Eettisestä näkökulmasta huomioitavaa on sotilaiden julkaisut rintamalehdissä. Sotilaat ovat julkaisseet tekstejä luettavaksi rintamasotilaiden keskuudessa. On kuitenkin oletettavissa, että sotilaat tiedostivat tekstien mahdollisen käyttämisen myös sen välittömän kontekstin ulkopuolella. Rintamalehdet eivät kuitenkaan ole sanomalehtiarkistossa kaikkien vapaasti

---

³¹ Pilke 2012, 12–13.

³² Pilke 2012, 70.

³³ Pilke 2012, 324.

³⁴ Pilke 2012, 322–323.

³⁵ Pilke 2012, 325–326.

³⁶ Alves, Barboza 2018, 289–290.

käytettävissä, vaan vaativat esimerkiksi minun tapauksessani kirjautumista Turun Yliopiston tunnuksilla.

Vaikka rintamalehdet eivät olleet niin suuren sensuurin alaisia kuin siviilijulkaisut, eivät rintamalehdetkään olleet vapaita sensuurista. Silti rintamalehdet saivat huomattavia erivapauksia julkaisuidensa suhteen, sillä niiden rooli oli myös sotilaiden viihdyttäminen ja moraalien ylläpitäminen.³⁷

Kleemola ja Kurvinen tuovat esille, kuinka kuvien eettinen tarkastelu jää helposti puutteelliseksi, erityisesti silloin kun kuvitus valitaan kiireessä, ilman tarkempaa lähdekritiikkiä ja lisäämään julkaisun viihdearvoa. Tällöin vaarana on, että esimerkiksi alun perin propagandataroituksiin tuotettuja kuvia hyödynnetään tuomatta esille niiden alkuperäistä ideologista latausta, mikä voi pahimmillaan johtaa eettisesti ongelmalliseen esittämiseen.³⁸ Maskottikuvien kuriositeettista ja viihteellistä lisäarvoa ei tutkielmani kohdalla voi kiistää. Tämän tiedostaen pyrinkin sisällyttämään graduuni ainoastaan sisällöllisesti välttämättömiä kuvia. Jokaisen kuvan kohdalla olen käyttänyt kuvan alkuperäistä kuvatekstiä avoimuuden ylläpitämiseksi.

Eläinmaskottien hankkiminen ja hoitaminen olisi yksinkertaista selittää eläinten tarjoaman emotionaalisen tuen kautta. Tutkimustulokset eläinten merkityksestä traumojen hoidossa tai mielenterveysongelmien ehkäisemisessä ovat kuitenkin ristiriitaisia.³⁹ Psykologisten tulkintojen tekeminen ajallisen ja kulttuurillisen kuilun yli on mielestäni epävarmaa ja jossakin määrin myös epäeettistä. Siksi pidän tärkeänä huomauttaa henkisen puolen tulkintojen nojaavan nykypäivän tutkimusten tuloksiin, joiden soveltamisessa menneisyyteen tulisi olla varovainen.

---

³⁷ Pilke 2012, 322–330.

³⁸ Kleemola, Kurvinen 2020, 215–217.

³⁹ Herzog 2014, 298.

2 Sota, luonto ja sotilas

2.1 Jatkosodan muuttuva eläin-ihmissuhde

Aina 1800-luvun lopulle asti luonto oli Suomessa nähty säälimättömänä vastustajana. Kuitenkin vuosisadan loppupuolella kiihtyi ajatus suomalaisista metsäkansana. Nationalistisen ajattelun ja suomalaisuuden uudelleen määrittelyn kautta suomalaisuus kytkeytyi yhä lähemmin metsään ja luontoon. Metsä ilmensi suomalaista mielenmaailmaa, jonka karuissa oloissa suomalaiset olivat kasvaneet lannistumattomaksi kansaksi.⁴⁰ Luonnon ja kansallisen identiteetin yhteen kietoutuminen oli keskeistä suomalaisessa poliittisessa ja tieteellisessä ajattelussa 1920–40-luvuilla, eli myös jatkosodan aikana. Luonnonympäristölle ja eläinlajeille annettiin ideologinen ja kulttuurinen painoarvo, joka liittyi kansakunnan ominaispiirteiden hahmottamiseen. Eläimet eivät siis olleet vain osa maisemaa vaan osa ideologista rakennetta, joka määritteli, mikä kuului ”suomalaiseen luontoon” – ja sitä kautta myös kansalliseen kertomukseen.⁴¹

1800-luvun lopun ja 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä Suomessa hävitettiin huomattavia määriä vahinkoeläimiä. Esimerkiksi majavat ja metsäpeurat hävisivät kokonaan Suomesta ja suurpetojen kannat hävitettiin lähes kokonaan Suomen syrjäseuduilla. Tätä eläinpolitiikkaa kyseenalaistettiin jo 1800-luvun puolella, mutta sen kiinnittyminen suomalaiseen kulttuuriin kesti aikansa.⁴² Toinen maailmansota ja jälleenrakennus katkaisivat luonnonsuojeluhityksen, mutta se palasi aatteena niin vahvasti takaisin, että 1950–1980-lukuja voidaan Suomessa pitää luonnonsuojelun kultakautena.⁴³

Suomalainen jatkosodan rintama oli siinä tapauksessa omanlaisensa, että suomalaiset sotivat pääosin metsässä. Suomalainen sotataktiikka perustuikin vahvasti metsän hyödyntämiseen ylivoimaista vihollista vastaan. Suomessa metsä oli otettu puolustuksen perustaksi jo rauhan aikana.⁴⁴ Tästä syystä rintamaa on mielestäni syytä tarkastella juuri suomalaisten kokemusten kautta ja välttää yleistämisestä muiden rintamien sotilaiden kokemuksia osaksi suomalaisten sotilaiden kokemuksia.

---

⁴⁰ Enbuske, Ruuskanen 2021, 193.

⁴¹ Vares 2010, 47–48.

⁴² Räsänen 2021, 286–287.

⁴³ Räsänen, Schönach, Kaarkoski 2021, 420.

⁴⁴ Ahto 1994, 20.

Matti Lilja kuvaa luonto- ja eläinsuhdettaan kirjoituksessaan *Metsästys ja kalastus* -lehdessä. Hänen tekstinsä sisältö ilmentää muutoksia vanhoihin oletuksiin, joita hän on liittänyt rintamalla kohtaamiinsa eläimiin. Tekstissä Lilja kuvaa, kuinka rintamakokemusten kautta hänen aiempi käsityksensä karhusta ylistettynä mesikämmenenä muuttuu, ja hän näkeekin karhun nykyään enemmän rauhallisena perheenisänä⁴⁵. Sutta Lilja puolestaan kuvaa ovelaksi ja araksi, mutta toteaa, että susi puolustaa eittämättömästi oikeuksiaan vieläkin erämaan vanhana asukkaana. Rintamaympäristöä Lilja kuvaa puolestaan erämaaksi, viimeiseksi turvapaikaksi Euroopan mantereella, sekä viidakoksi.⁴⁶

On mielenkiintoista huomata, että Lilja kuvaa ympäristöä eräällä tavalla hallitsemattomaksi käyttäen termejä erämaa ja viidakko. Samoin hän toteaa, että sudella on erämaassa oikeutensa. Tekstistä kokonaisuudessa välittyykin kuva luontoa kunnioittavasta suhteesta, jonka herra ihminen ei vaikuta olevan. Sen sijaan Liljan kirjoituksessa sotilas elää luonnossa luonnon ehdoilla. Matti Lilja alentaakin tekstissä ihmistä takaisin lähemmäs luonnon ja eläimien tasoa, sen sijaan, että kehitysajattelun mukaisesti nostaisi ihmistä luonnon yläpuolelle. Tosin on huomioitava, että kirjoitus on julkaistu erälehdessä ja suunnattu luonnosta ja metsästyksestä kiinnostuneille ihmisille.

Osittain samankaltaista luontosuhdetta kuvaa Martikainen, 28-vuotias tykkimies, jonka siviiliammatti on maanviljelijä. Martikaista haastatellaan rintamalehteen hänen voitettuaan Auran mieskohtaisen pihkankeruu-kilpailun. Haastattelijan kysyessä löytyikö pihkaa helposti, Martikainen vastaa:

”Kyllä, ensi aluksi, mutta kilpailun loppuvaiheissa sain etsiä hyviä pihkametsiä hyvinkin kaukaa jopa parinkin peninkulman matkan päästä. Lopulta jouduin samoilemaan hyvinkin synkissä saloissa, joissa ihminen ei liene vuosikausiin liikkunut. Sensijaan näkyi sekä hirven että karhun jälkiä sitäkin enemmän. Metsissä liikkua ei näin ollen puuttunut hienoista jännitystäkään, sillä eihän sitä koskaan edeltäpäin tiennyt mihinkä kuusen juurelta saattoi nousta karhu vastaan. Puoliautomaatti kivääri oli kuitenkin aina varmassa latingissa kaiken varalta.”⁴⁷

Martikaisen kuvailusta on luettavissa samankaltainen suhde kuin Liljan tekstissä: ihminen ei ole luonnon herra. Martikainen kuvaa luontoa jopa pelottavaksi ja vaaralliseksi. Martikaisen siviiliammatti antaa myös mielenkiintoisen taustoituksen kokemukseen. Oletus siitä, että

⁴⁵ ...Mutta suuresti ylistetty ja mairiteltu mesikämmenemme ei ole loppujen lopuksi mikään urhoollinen sotasankari, vaan paremminkin rauhallista mukavuutta rakastava perheenisä...

⁴⁶ *Metsästys ja kalastus* 7–8/1941.

⁴⁷ *Oriveden Sanomat* 25/1943.

maaseudulla elävä sotilas suhtautuisi luontoon pragmaattisemmin ja hallitsevammin ei näytä ainakaan tässä tapauksessa pitävän paikkaansa.

Tuomas Räsänen kirjoittaa, että petomyönteisyyden kasvu oli yhteydessä jälkitekollistumiseen ja kaupunkilaistumiseen.⁴⁸ Ajatusta mukailleen maaseudulta kotoisin oleva sotilas kokisi todennäköisemmin karhun uhaksi kuin kaupunkilainen, vaikka jatkosodan aikana Suomi ei vielä jälkitekollinen yhteiskunta ollutkaan. On mahdollista, että huoli hirvistä ja karhuista pohjaa Martikaisen kokemukseen ja kulttuuriympäristöön. Maaseudulla karhun vaara ja uhka on saattanut olla hänelle konkreettinen, johon on täytynyt varautua. Erilaisen taustan omaava sotilas ei välttämättä tulisi edes ajatelleeksi karhun muodostamaa uhkaa.

Täysin perusteeton Martikaisen karhupelko ei kuitenkaan ollut, sillä karhuja rintamalla riitti. Muun muassa Äänislinnan ja Aunuksen välisen tienvarrella olevassa kylässä ammuttiin kahden viikon ajanjakson aikana 14 karhua vuonna 1943.⁴⁹

Liljan ja Martikaisen eroavat mielikuvat karhusta ovat kuitenkin mielenkiintoiset. Martikaiselle karhu on uhka, kun taas Liljalle karhu esiintyy mukavuutta rakastavana perheenisänä. Tämä selittyy osaltaan sotilaiden erilaisten ajallisten ja tilallisten sijaintien paikoista suhteessa karhuun, sekä tekstien tarkoitusten ja kohdeyleisöjen kautta. Liljan teksti on kaunokirjallinen kuvaus kotirintamalle, kun taas Martikaisen kertomus on hänen todellinen kokemuksensa karhun mahdollisessa välittömässä fyysisessä läheisyydessä.

Jatkosodan kontekstissa sotilaat olivatkin uudella tavalla ja uudessa ympäristössä kontaktissa luonnonvaraisiin eläimiin. Rintamalla suomalaisten keskuudessa luonto- ja eläinsuhde ei ollut kuitenkaan kaikille sama ja rintaman sotilaiden taustat ja arvot olivat keskenään hyvinkin erilaisia.⁵⁰ Tämä tulee esille myös humoristisessa rintamalehden huomiassa, jossa kerrotaan Stadin kundien tuoneen kauniin punaisia sieniä syötäväksi.⁵¹

Riippumatta kuitenkin sotilaiden taustoista, suhtautuminen eläimiin ei ollut paikallaan pysyvää sotilaidenkaan keskuudessa. Muuttuvan eläinsuhteen saralla esimerkiksi pöllöt edustavatkin mielenkiintoista kohdetta rintamalehtien sivujen välityksellä. Pöllöjä toisaalta arvostettiin rottien ja käärmeiden pyydystäjinä, mutta toisaalta niitä kohtaan osoitettiin myös kuolettavaa

---

⁴⁸ Räsänen 2020, 305.

⁴⁹ Pilke 2015, 152.

⁵⁰ Pilke 2015, 12.

⁵¹ Hesari Karnaatti 15/1942. ”Koska tulipatterialueella on metsästyskausi parhaimmillaan pyydän varoittaa arvoisia metsälläkävijöitä jottei sattuisi» kuten parille Stadin kundille, jotka sieniä kerätessään toivat ne vaaditut kolme litraa niitä nuhkeimpia kauniinpunaisia ja suuria metsänantonia» Ne eivät kuulenan nukaan kelvanneet»”

vihaa.⁵² Pöllöjen huhuilu vaikuttaa erityisesti ärsyttäneen sotilaita.⁵³ Rintamalehdistä löytyykin mainintoja halusta pöllöjen ampumiseen tämän takia.⁵⁴ Tämä siitäkin huolimatta, että ne tappoivat sotilaille haitallisia eläimiä.⁵⁵ Kaikesta pöllöjen tuottamasta ärsytyksestä huolimatta sotilaat pitivät pöllöjä laajasti myös maskotteina.⁵⁶

Kuva 1. Yksinäisen tukikohdan päällikkö on saanut itselleen uuden maskotin, viisaan pöllöpoikasen. Kuva Voutilainen, E., SA-kuva 160010.

Jatkosodan rintamakontekstissa muuttuva eläinsuhde on huomattavissa myös siinä, miten karhu siirtyi pelottavasta pedosta enemmän mielletäväksi sotilaiden ravinnonlähteeksi, kuten Lilja tekstissään kuvaa: *Monet partiossa kiertelevät poikamme ovat nähneet kontion kiireen vilkkaa korpeen pötkivän, ja näin on hyvä paisti mennyt ohi suun.*⁵⁷ Eräs syistä löytyy varmasti Martikaisen kertomuksesta, jossa hänen mukanaan ollut puoliautomaattiasse mahdollisti marjojen poiminnan karhuista huolimatta. Karhu ei enää samalla tavalla ollut uhka aseistetulle sotilaille kuin aseistamattomalle siviilille.

Karhut ja pöllöt on vain esimerkkejä niistä monista eläimistä, joiden kohdalla sotilaiden suhtautuminen muuttui. *Mottilan Sanomissa* kirjoittaja liittää korpin osaksi sotaa ja tulee samalla

⁵² Ks. Tyrjän Rykmentin rintamalehti 719/1943. Tyrjän Rykmentin rintamalehti 434/1942.

⁵³ Tyrjän Rykmentin rintamalehti 719/1943.

⁵⁴ Perussuunta: I / KTR 15:n lehti 334/1943. Perussuunta: I / KTR 15:n lehti 119/1942.

⁵⁵ Tyrjän Rykmentin rintamalehti 434/1942.

⁵⁶ Ks. Tyrjän rykmentin rintamalehti 349/1942. Tappara: uutisia ja tiedonantoja aseveljille 569/1943.

⁵⁷ Metsästys ja kalastus 7–8/1941.

kertoneeksi, kuinka korppi ei olekaan sellainen miksi niitä usein luullaan. Kirjoittaja avaa tekstin toteamalla, ”Käydäänpä sotaa missä ja milloin tahansa, aina siellä myöskin on korppi mukana”. Kirjoittaja kertoo, kuinka korppien yleisesti luullaan löytävän ruuan pariin haistamalla raadot, sekä yhtäläillä sieraimia käyttelemällä havaitsevan sitä vaanivan ihmisen hajuaistinsa avulla. Tämä ei kuitenkaan kirjoittajan mukaan pidä paikkaansa. Hän kertookin, että korppi ennen kaikkea toimii terävän näköaistinsa varassa. Kirjoituksen ja julkaisualustan perusteella on perusteltua olettaa kirjoittajan olevan sotilas, sillä kirjoittaja kuvaa korppia tavalla, joka vaikuttaa perustuvan omiin näköhavaintoihin ja kokemuksiin. Lisäksi rintamalehdet olivat poikkeuksetta sotilaiden foorumi. Havainnot ovat niin ikään sen suuntaisia, että niiden tekeminen on varmasti vaatinut pitkää ja hiljaista tarkkailua. Kirjoittajan tekstistä paistaa lävitse muuttunut suhtautuminen, tai vaihtoehtoisesti täysin uusi suhde, korppiin. On täysin aiheellista olettaa, että juuri uusi ymmärrys korpista rintamakokemusten kautta on saanut kirjoittajan kirjoittamaan tekstinsä.

Ihmiset, jotka ovat enemmän tekemisissä eläinten kanssa, alkavatkin hiljalleen osoittaa positiivisempaa suhtautumista eläimiä kohtaan.⁵⁸ Niin ikään ihminen, joka vaihtaa kulttuuriympäristöönsä uuteen, alkaa omaksumaan uuden kulttuuriympäristönsä arvoja ja suhtautumista eläimiin korvaten näin vanhoja mallejaan.⁵⁹ Martti Sinerma kirjoittaa *Suomalainen korpisoturi* -teoksessa, miten ja millaiseksi suomalaisen ”korpisoturin” kuva rakentui ja rakennettiin jatkosodan aikana. Korpisoturi-käsite kuvasi suomalaista sotilasta sodassa ja vapaa-ajalla. Sinerman mukaan suomalainen korpisoturi oli kuin kotonaan metsässä, ja aito korpisoturi oli kotoisin maalta, ammattinaan metsätyömies tai viljelijä. Näin ollen kaupunkilaiset eivät voineet olla alkujaan aitoja korpisotureita. Kuitenkin ympäristö teki kaltaisekseen ja kaupunkilaisetkin oppivat lopulta eränkävijän tavoille.⁶⁰ Sinerman kuvaus tukee Serpellin näkemystä arvojen muuttumisesta ympäröivän kulttuurin mukaisiksi ja kuinka sotilaat muodostivat ajan myötä suhteellisen homogeenisen ryhmän.

Eläinsuhteen yhtäaikaan muuttuminen suhteessa kokonaiseen joukkoon sotilaita näyttäytyy Jouko Saarisen kirjoituksessa Niileksestä ja Jaakko-variksesta, josta tuli lentokonemekaanikojen maskotti. Kirjoitus valottaa, miten eläimen ja ihmisen välinen suhde rakentuu sotaympäristössä ja kuinka eläimen asema voi muuttua uudenaikaisessa kontekstissa. Tekstissä Jaakko integroidaan nopeasti osaksi yhteisöä ja sille muodostuu selvästi määritelty oma asema.

---

⁵⁸ Serpell, Paul 1994, 127.

⁵⁹ Serpell 2004, 148.

⁶⁰ Sinerma 1994, 11.

Jaakon rooli ei ole sille sotilailta annettu, vaan Jaakko omalla toiminnallaan määrittää rooliaan ja muovaa sotilaiden suhtautumista siihen.⁶¹

Kuva 2. Jaakon tapaan. eräällä toisella patterilla on maskottina varis, jonka nimi on Roope. Kuva Viitasalo, A., SA-kuva 95903.⁶²

Jaakko-variksen muutos eläimestä maskotiksi tapahtuu huomattavan nopeasti, sillä Jaakko-varista ”...vain yhden päivän pidettiin lie’assa. Sitten poika tottui uusiin ystäviinsä ja, eipä aikaakaan, niin jo voitiin sanoa, että se oli kolmoslentueen maskotti”. Kirjoitus jatkaa, kuinka Jaakon vimma lauhtuu nopeasti hyvän ruuan ja ystävällisen puhuttelun avulla. Jaakko oppii hyvin nopeasti luottamaan ravinnon suhteen mekaanikkoihin. Jaakon kerrotaan vaatineen ruokaa mekaanikoilta ja tottuneen siihen, että ruoka kaadetaan lusikalla hänen avoimeen kittaansa.⁶³ Jaakko kuitenkin säilyttää mahdollisuutensa nokkia itse ruokansa. Sen kerrotaan usein vaativan ruokintaa ja vasta huomattaessaan, ettei ketään ole saapumassa paikalle, se suuntaa orrelleen syömään siemeniä. Kaiken perusteella Jaakko vaikuttaakin yksinkertaisesti suosivansa suoraan nokkaan ruokintaa omatoimisen nokkimisen sijaan.⁶⁴ Mekaanikot näin ollen

⁶¹ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

⁶² Alkuperäinen kuvateksti: Eräällä toisella patterilla on maskottina varis, jonka nimi on Roope.

⁶³ ”Jaakko näet tottui pian niin laiskoille lavoille, ettei viitsinyt itse nokkia sapuskoitaan. »Krääk krääk» rähisi se malttamattomana tasajalkaa hyppien ja siipiään viuhtoen vellikupin äärellä kunnes Niiles saapui ruokkimaan. Sitten se aukaisi veripunaisen kitansa ammолleen, Niiles työnsi täyden lusikan sinne ja kallisti; varis naksautti pari kertaa nokkansa kiinni, rääkäisi vähän, kiskaisi leukapielensä levälleen taas niin, että punainen kitalaki paisui kuin hätävalo elokuvateatterin »Uloskäytävä-oven yllä ja ponnahteli levottomana, kunnes sai uuden lusikallisen.”

⁶⁴ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

hoitavat ja ruokkivat Jaakkoa, mutta samalla se säilyttää osan itsenäisyydestään liikkuaan vapaasti ympäristössään ja pitäessään auktoriteettinsa ruokailun suhteen.

Jaakon alkaessa lentelemään yhä kauemmaksi parakilta, mekaanikot ilmaisevat huolta Jaakon turvallisuudesta. Mekaanikot maalaavat Jaakon siipiin hakaristit ja laittavat pyrstöön keltaisen vyön. Keltainen vyö ”takaisi Jaakko-pilotille turvallisen lennon kaikkialla Euroopassa – eräitä pikkuvaltioita lukuunottamatta – Petsamosta aina Asovan merelle asti”. Onkin nähtävissä, että mekaanikot yrittivät suojella Jaakkoa samalla tavoin kuin lentokoneita omien tulitukselta. On merkillepantavaa, että missään muussa kontekstissa variksen turvaaminen hakaristein ja keltaisin nauhoin ei selittyisi millään tavalla.⁶⁵

Syynä Jaakon suojelemiselle alas ampumiselta selittyy ainakin osaltaan *Mottilan Sanomista* löytyvästä kirjoituksesta. *Pärehöylän pörinää* -tekstissä tarkastellaan humoristiseen sävyyn sitä, kuinka lehdissä on viime aikoina keskusteltu variksenlihan syömisestä.⁶⁶

Erytisesti Niileksen ja Jaakon välillä on nähtävissä vahva emotionaalinen yhteys. Jaakon kerrotaan mielellään seuranneen Niilestä ruokalaan ja istuneen Niileksen lakin päällä tämän polkupyörällä liikkua. Eläimen ja ihmisen välinen suhde saattoikin rintamaolosuhteissa saada jopa hoivasuhteen piirteitä. Jaakko ei ollut pelkästään maskotti, vaan sillä oli tärkeä paikka sotilaiden arkielämässä.⁶⁷

Kirjoittaja kertoo, kuinka Jaakko ei eräänä päivänä enää palannut takaisin ”tukikohtaansa” ja kuinka Jaakon lähteminen oli mekaniikoille katkeraa. Jaakon katoamista seuraavana päivänä Niiles kuoli sydänkohtaukseen. Mekaanikkojen keskuudessa Jaakon katoaminen sekä Niileksen äkillinen kuolema nähtiin enteenä ja jossakin määrin myös rinnastettavina menetyksinä. Jaakon rooli oli riippuvainen sotilaiden sille antamasta merkityksestä, ja sen katoaminen rinnastuu Niileksen poismenoon, mikä korostaa eläimen ja ihmisen suhteen ajallista ja tilanteesta riippuvaa sidonnaisuutta.⁶⁸

"Niiles ja Jaakko" -tarina osoittaa, että Jaakko ei ollut pelkästään villieläin, vaan sen asema muovautui ihmisten sille antamien merkitysten kautta. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että eläimen asema yhteisössä ei ole pysähtynyt, vaan se muuttuu kontekstin ja kulttuurin mukaan. Sotaympäristössä eläimen ja ihmisen suhde muovautuu sotilaiden käytännön ja

---

⁶⁵ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

⁶⁶ Mottilan Sanomat 12/1942.

⁶⁷ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

⁶⁸ Ibid.

emotionaalisten tarpeiden pohjalta, mikä ei kovasti eroa siviiliyhteisön eläinsuhteista. Sotilaat osoittavat aitoa huolta ja suojelun tarvetta Jaakkoa kohtaan. Lopussa Jaakon kohtalo nivoutuu sotilaiden narratiivissa läheisesti yhteen Niileksen kanssa.

Jaakon toiminta on rinnastettavissa Susan Nancen tarkasteluun elefanteista sirkuksessa. Nance kirjoittaa, että kaikki eläinlajit ovat genetiikan, kokemuksen ja ympäristön summia. Silti vankeudessa ja välittömässä ihmisten läheisyydessä elävä eläin kehittää erilaisen käyttäytymismallin ja suhteen ihmiseen ja ympäristöönsä kuin luonnossa elävä lajitoverinsa. Nämä vaikutteet puolestaan muovaavat myös ihmisten suhtautumista eläimeen ja laukaisee niin ikään muutoksen vaikutusalueensa kulttuuriympäristössä. Muutosten kautta ihmiset tuottavat uutta kulttuuria ja identiteettejä.⁶⁹

Kuva 3. Kuvia JR 45:n alueelta. Kesytt variksenpojat maskottina komppaniassa. Kuva Aavikko, SA-kuva 94799.

Susan Nancen näkemystä tukevia päätelmiä on havaittavissa maskottien kohdalla muissakin tapauksissa. Tiltu- ja Molo-huuhkajat viettivät päivänsä vapaina, mutta palasivat silti aina yöksi takaisin häkkeihinsä ilman sen suurempia protestointeja.⁷⁰ Samoin edellä mainittu Jaakko vietti päivänsä vapaana metsässä, mutta saapui aina yöksi orrelleen parakin oven viere.⁷¹ Mesikkä-karhu puolestaan piti huolen, ettei asiattomat päässeet Rukapirtille kenraali

⁶⁹ Nance 2013, 11–13.

⁷⁰ Aro 1994, 387.

⁷¹ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

Raappanaa häiritsemään.⁷² Kaikissa näissä tapauksissa eläimet ja sotilaat neuvottelevat uuden toimintamallin sekä eläimien että ihmisten tarpeiden mukaisesti.

Kanahaukka Kallella kerrotaan sen sijaan silmien säkenöineen vihasta hänen vankeutensa ensimmäisinä päivinä. Jos joku uskalsi noina päivinä lähestyä Kallea, Kallen niskahöyhenet nousivat pystyyn, siivet avautuivat ja asianomaiset saivat muistutuksen Kallen terävistä kynsistä. Kallen villieläimen reaktiot kuitenkin tyyntyivät muutamassa päivässä sen huomattaessa, kuinka vangitsijat kantoivat sille pikkulintuja ja kaloja ruuaksi.⁷³

Kallen pääsääntöiseksi fyysiseksi lokaatioksi muodostui teltan huippu, jossa Kalle vietti päivänsä ja jonne Kalle usein pyrähti kylläisenä torkkumaan. Kalle ei kuitenkaan ollut täysin vapaa valitsemaan paikkaansa, sillä Kallella oli myös maassa oma häkkinsä. Sitä, miten ja milloin Kalle häkkiin joutui, ei tekstissä kerrota, mutta voidaan suhteellisen varmasti olettaa, että häkki oli ainakin osaltaan sotilaiden tapa hallita Kallea. Hallinnalla en kuitenkaan tarkoita ylemmyyden osoittamista eläintä kohtaan (vaikka osaltaan tästäkin saattaa olla kyse), vaan esimerkiksi Kallen suojelua sodalta tai muiden maskottien suojelua Kallelta. Kalle teki sellaista tuhoa muiden maskottien keskuudessa, että sotilaiden oli pakko alkaa pitämään tarkempaa huolta eläimistään.⁷⁴

Kerran sattui keväinen kissanpoikanen vaaraa aavistamatta menemään teltan luo, jonka katolta Kalle näennäisesti uneliaana tähysteli saalistusmahdollisuuksia. Kuin syöksypommittaja pyrähti Kalle kissan niskaan. Haukan siivenlyöntien äänen sekaantui kissan kesken katkennut surkea parahdus ja kohta se kappaleiksi revittyinä katosi Kallen ahnaaseen kitaan. Lähistöllä asustelevat koiranpennut on monta kertaa saatu viime tingassa pelastetuiksi Kallen kynsistä.⁷⁵

Kalle kanahaukka myös metsästi niin korkealla tehokkuudella ympäristönsä lintuja, että sotilaat huomasivat pikkulintujen hävinneen suurissa määrin lähimetsistä.⁷⁶

---

⁷² Saressalo 2019, 147.

⁷³ Pohjan Poika 67/1943.

⁷⁴ Pohjan Poika 67/1943.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Pohjan Poika 67/1943.

Kuva 4. Tässä kuvassa esiintyy mitä suurimmalla todennäköisyydellä Kalle-kanahaukka. Alkuperäinen kuvateksti: Pojillamme on monenlaisia hauskuttajia. Tässä kesy haukka seuraa asiantuntemuksella rintamamiehemme keittopuuhiä. Kuva Uomala, V., SA-kuva 136562. Kuvatekstinä Kallea käsittelevässä julkaisussa oli: Kalle seuraa kiinnostuneena sotamiehen ruuanlaittopuuhiä.

Kanahaukka Kallen tapauksessa niin Kalle kuin sotilaat alkoivat nopeasti tottua uuteen dynamiikkaan ja neuvottelivat vuorovaikutuksessa uuden normin käyttäytymiskulttuuriin. Kuten aiemmin on tuotu esille, neuvottelu ei ollut ainoastaan sotilaiden määrittämää ja määräämään. Esimerkiksi Kallen suunnaton ja kasvava ruokahalu muodostui sotilaille ongelmaksi. Kallen genetiikka, vaistot ja ympäristö vaikuttavat vankeudesta ja ihmisten läheisyydestä huolimatta Kallessa. Kallen toiminta vaikutti niin ikään luonnonvaraisiin eläimiin, kuin muiden sotilaiden eläimiin ja maskotteihin.

Jaakko-variksen ja Kanahaukka Kallen tapaukset osoittavat samanlaista suhdetta, mitä Schuurmanin ja Syrjämaan tutkimuksessa ovat huomanneet tarkastellessaan suomalaisten lemmikkieläinsuhdetta 1800- ja 1900-luvulla. Schuurmanin ja Syrjämaan mukaan lemmikit eivät ole passiivisia kohteita, vaan toimijoita, jotka muokkaavat arkea yhdessä ihmisten kanssa. Lemmikki–ihmissuhteessa toimijuus ei perustu yksipuoliseen valtaan, vaan tilallisiin käytäntöihin, joissa myös eläimet vaikuttavat ympäristöönsä ja ihmisiin.⁷⁷

Schuurman ja Syrjämaa huomauttavat, että lemmikki ei ole pelkästään eläin kotiympäristössä, vaan osa kodin ja yhteisön rakentumisesta. Kodin tilat muodostuvat eläimen ja ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa – eläin vaikuttaa ympäristöönsä omista lähtökohdistaan, eikä

⁷⁷ Schuurman, Syrjämaa 2021, 2–3.

pelkästään reagoi ihmisen toimiin.⁷⁸ Maskotteja voidaankin näin ollen ainakin tilan ja ympäristön neuvottelun suhteen rinnastaa kotieläimiin. Lähteiden perusteella maskottien ja rintaman ympäristön suhteessa pätee sama dynamiikka, kuin ajankohdan kodin ja lemmikkien suhteessa.

Irvine esittelee käsitteen *animal capital* teoksessaan *If you tame me*. Teoksessa hän esittää eron lemmikin (*pet*) ja eläinkumppanin (*companion animal*) välillä. Lemmikki on hänelle eläin, jonka seurasta nautitaan, mutta johon suhde on pintapuolinen. Eläinkumppani puolestaan eläin, jonka toiminnan, tarpeiden, voinnin ja halujen ymmärtämiseksi ihmisen on kartuttava eläintuntemuksellista pääomaansa.⁷⁹ Termit eivät sellaisenaan käänny suomenkieleen, sillä valtaosa suomalaisista varmasti ymmärtäisi Irvinen lemmikin määritelmän enemmän hänen eläinkumppani määritelmänsä kaltaiseksi. Selvyudeksi käytän kuitenkin edellä mainitsemia käännöksi Irvinen teorian kohdalla.

Lähdeaineiston perusteella maskotit kuuluivat molempiin näihin ryhmiin. Maskottien kohdalla sotilaat käyttivät aikaa ja vaivaa oppiakseen ymmärtämään maskottien toimintaa, tarpeita ja viestejä.⁸⁰ Toisaalta myös pintapuolisia suhteita on maskottien kohdalla havaittavissa. Maskotteja saatettiin korvata ilman sen suurempaa surua, tai jättää jälkeen sotilaiden siirtyessä uusiin maisemiin.⁸¹ Maskotit myös liikkuivat lemmikin asemasta eläinkumppaniksi. Tämä ilmenee sotilaiden muuttuneessa suhtautumisessa maskottiin ajan kuluessa. Kun teurastettaviksi tarkoitettut eläimet siirtyivätkin pysyviksi maskoteiksi.⁸² Tämä syvenevä suhde eläinkumppaniksi on huomattavissa Irvinen mukaan esimerkiksi eläimen toiminnan ja tapojen kasvavan ymmärtämisen kautta. Ymmärryksen myötä eläin alkaa enenevässä määrin eroamaan muista lajinsa yksilöistä ja siirtymään yksilöksi, jolla on ominaisuuksia myös eläinlajeihin yleisesti liitettyjen piirteiden ulkopuolella.⁸³ Käsite on varmasti tuttu kaikille lemmikkien omistajille, sillä oma lemmikki harvoin vastaa lajiinsa tyypillisesti liitettyjä näkemyksiä.

Maskottieläinten olemassaoloa ei näin ollen tule mieltää vain kuriositeetiksi sotakertomuksissa, vaan osana rintamajoukon arkista sosiaalista järjestystä, jossa eläin vaikuttaa yhteisön rytmiin, tunteisiin ja vuorovaikutukseen. Tila ei ollut sotilaiden toimesta määritelty, vaan maskotit osallistuivat myös ympäristönsä toiminnan määrittämiseen. Suhteet eläimiin ja

⁷⁸ Schuurman, Syrjämaa 2021, 4.

⁷⁹ Irvine 2004, 65–66.

⁸⁰ Ks. Ajan suunta 173/1941. Iskuri 9/1942. Suomen kuvalehti 43/1941.

⁸¹ Ks. Kypärä: Vallilan rykmentin 1 pataljoonan rintamalehti 10–11/1941. Helsingin Sanomat 204/1941.

⁸² Aallokas 7/1943.

⁸³ Irvine 2004, 83.

maskotteihin muuttuivat jatkosodan luoman uuden kokemusympäristön kautta tavalla, joka ei monelle sotilaalle ollut mahdollista aikaisemmin. Vaikuttaakin siltä, että jatkosodan rintaman eläinkokemukset saattavat olla muovanneet huomattavasti siellä sotineiden sotilaiden eläin- ja luontosuhdetta jatkosodasta eteenpäin.

Kuva 5. Verstaalla on kesy huuhkajanpoikanen maskottina. Kuva Rosenqvist, C.G., SA-kuva 102990.

2.2 Ontologinen turvattomuus, misantropia ja riskirefleksiivisyys: Sotilaiden emotionaalisten siteiden ymmärtäminen rintamalla

Tässä luvussa esitän, että misantropia, ontologinen turvattomuus ja riskirefleksiivisyys avaa-
vat uuden tulkinnan mahdollisuuksia eläinmaskottien ja sotilaiden väliseen suhteeseen. Onto-
loginen turvattomuus, misantropia ja riskirefleksisyys on hyödynnetty tarkasteltaessa ihmi-
sen ja eläimen välistä suhdetta ja sen muutosta nyky-yhteiskunnassa 1900-luvulta eteenpäin.
Kuitenkaan tarkastelua ei ole vielä yletetty sodan kontekstiin, osa-alueeseen, jossa kaikki
nämä muodot saavat äärimmäisen muotonsa. Luvussa tutkin selittykö maskottien pitäminen
ja hankkiminen näiden teorioiden kautta ja pyrin alustavalla avauksella liittämään näiden teo-
rioiden käytön osaksi maskotti- ja eläintutkimusta sodan kontekstissa.

Ontologinen turvallisuus tarkoittaa tuntemusta ja tietoa siitä, että yksilön elämän peruspilarit
ovat vakaita, ennustettavia ja itsestään selviä. Tällaisia pilareita ovat esimerkiksi ihmissuhteet,
yhteiskunta ja ympäristö.⁸⁴ Niin ikään Giddens kuvaa ontologisen turvallisuuden olevan

---

⁸⁴ Franklin 1999, 85.

tuntemusta jatkuvuudesta ja järjestyksestä myös yksilön välittömän ympäristön ulkopuolella.⁸⁵ Ontologinen turvattomuus tarkoittaa puolestaan näiden peruspiirareiden puuttumista, epävakautta ja epävarmuutta.⁸⁶ Ontologinen turvattomuus kiteytyy ajatukseen, että yksilön ympäristö on ennalta-arvaamaton.⁸⁷ Ontologista epävarmuutta seuraa näkemys siitä, että ihmiset ja eläimet jakavat samat ympäristön uhat. Tämän lisäksi yksilö huomaa uhkien olevan ihmisten aikaansaamia. Ontologinen epävarmuus tuottaa näin ollen ajattelua, jossa yksilö kokee eläinten turvallisuuden riippuvan ihmisen väliintulosta.⁸⁸

Adrian Franklin argumentoi teoksessa *Animals & Modern Cultures*, että ontologinen turvattomuus on verrattain tuore ilmiö. Hänen mukaansa aina 1900-luvulle asti yhteiskunta oli uhista ja hallintotavoista huolimatta suhteellisen ennustettavissa ja tasainen. Uhat tulivat pääsääntöisesti yhteiskunnan ulkopuolelta tulvien, nälänhädän, tautien ja tulipalojen muodossa. Franklin avaa ajatusta perustelemalla, että uhista huolimatta perheyksiköt pysyivät suhteellisen muuttomattomina, yksilön asema yhteiskunnassa tasaisena ja resurssien määrä yhdenmukaisena, vaikkakin epäoikeudenmukaisena.⁸⁹ Tämä ajatus noudattelee Giddensin esittämää käsitystä myöhäismodernista riskiyhteiskunnasta. Toisaalta voidaan kuitenkin argumentoida, että historiallisesti myös feodaalinen yhteiskunta, taloudelliset kriisit ja sodat aiheuttivat merkittävää eksistentiaalista epävarmuutta.

Franklinin mukaan lemmikkieläimet tuottavat ontologista turvallisuutta, ennustettavuutta ja tasaisuutta turvattomuuden aikaan. Kyseessä on toisaalta toveruuden ja yhteisöllisyyden kaipuusta, ja toisaalta taas ihmisen vastuusta eläimiä kohtaan.⁹⁰ Turvattomuuden tunteminen selittäisi, miksi eläimet nousivat lemmikeiksi ja lemmikeistä perheenjäseniksi niin kotona, kuin jatkosodan rintamalla.

Laura Irvine käsittelee tapaa, jolla eläimen katsominen voi herättää ihmisessä mahdollisia tulevia identiteettejä, joiden kautta henkilö kuvittelee tulevaisuuttaan eläimen kautta. Esimerkkinä Irvine käyttää, kun ihminen kuvittelee eläinsuojassa käydessään millaista elämä juuri jonkun tietyn eläinsuojassa olevan eläimen kanssa olisi.⁹¹ Sotilaat tekstien perusteella tosiaan kuvittelivat tulevaisuutta eläimen kautta, jos ei aina kuitenkaan eläimen kanssa. Syhlman

---

⁸⁵ Giddens 1991, 243.

⁸⁶ Franklin 1999, 56–57.

⁸⁷ Irvine 2004, 62.

⁸⁸ Irvine 2004, 62.

⁸⁹ Franklin 1999, 85.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Irvine 2004, 62.

visio *Hakkapeliitassa*, kuinka Kalle saattaisi lentää sodan jälkeen taas vapaana.⁹² *Kenttälotta*-lehdessä eräs lotta kertoo, kuinka sotilaat toivat heille maskotiksi kaniinin. Lotta avaa tulevaisuuttaan kanin kautta kertomalla, kuinka aikoo viedä sen tuliaisena kotiin.⁹³

Tätä mekanismia voidaan soveltaa myös sotilaan ja maskottieläimen suhteeseen. Maskotin katsominen, koskettaminen ja nimeäminen voidaan ymmärtää hetkinä, joissa eläin toimii tulevaisuuden identiteetin kuvittelun välikappaleena. Kuten Irvinen kuvaamassa eläinsuojatilanteessa, myös rintamalla eläin voi kohottaa sotilaan hetkellisesti ulos sodasta, aktivoiden kai-puun, empatian tai tulevaisuudenkuvan, jossa elämä ei ole vain selviytymistä.⁹⁴ On myös huomionarvoista, että maskotin ottaminen ja siitä huolenpittäminen pitää sisällä ajatuksen sotilaan omasta pysyvyydestä maskotin hoitajana ja vaatiikin ennakoivaa suunnittelua vähintään lähipäivien tasolla. Maskotin monella tasolla avasi mahdollisuuden tulevaisuuden suunnitteluun niin pitkällä kuin lyhyelläkin aikajana.

Irvinen mukaan edellä kuvatuissa tilanteissa eläin ei ole vain jokin eläin, vaan yksilöllinen olento.⁹⁵ Tämä osaltaan selittäisi, miksi maskottien kohdalla sotilaille rakentui niin kiinteän side sodan epävarmuuden keskellä, että maskottia muisteltiin vielä sen kuolemankin jälkeen. Maskotti edustaisi tästä näkökulmasta sotilaille kovin realistista ja todellista kosketusta tulevaisuuteen. Näin ollen eläinmaskotin merkitys ei ole yleinen tai geneerinen, vaan henkilökohtainen ja tilannesidonnainen.

Marcy S. Sacks argumentoi tekstissään, kuinka sodan keskellä eläimet voivat toimia sotilaille keinoina säilyttää oma inhimillisyytensä, kun tappaminen, toverin kuolema ja jatkuva pelko altistavat heidät emotionaaliseen turtumiselle. Sacks kuvaa, kuinka Yhdysvaltain sisällissodan aikana sotilaat kiintyivät kissoihin, koiriin ja muihin lemmikkeihin tavoilla, jotka palauttivat heille kosketuksen tunteisiin ja arjen inhimillisyyteen. Eläinten hoivaaminen ja niistä kirjoittaminen kirjeissä perheille toimi samalla tapana vakuuttaa läheisille, että sota ei ollut tuhonnut heidän moraalista ydintään.⁹⁶

Sacks argumentoi, että eläimet loivat sodan keskellä mahdollisuuden emotionaaliseen kosketukseen, jota ei enää uskallettu kokea suhteessa toisiin ihmisiin. Sotilaat saattoivat nukkua eläinten vieressä, kantaa niitä varusteissaan ja antaa niille nimiä, jotka yhdistivät ne tiettyyn

---

⁹² Hakkapeliitta 38/1943.

⁹³ Kenttälotta 2/1941.

⁹⁴ Irvine 2004, 62–63.

⁹⁵ Irvine 2004, 82.

⁹⁶ Sacks 2021, 226–230.

hetkeen tai paikkaan. Nämä teot vahvistivat käsitystä eläimestä ei vain viihdykkeenä, vaan empaattisen suhteen mahdollistajana. Eläin saattoi jopa symboloida kotia, rakkautta tai toivoa paluusta.⁹⁷ Jaakon ja Niileksen tapauksessa sotilaiden Niileksen menehtymisen muistelu tapahtuukin Jaakon kautta.⁹⁸

Ontologinen turvattomuus linkittyy läheisesti misantropiaan. Misantropian mielletään harhaanjohtavasti tarkoittavan ihmisvihaa. Tästä ei kuitenkaan misantropiassa ole kyse, joten on tärkeää määritellä mitä misantropialla oikeasti tarkoitetaan ja mitä sillä niin ikään tässä tutkielmassa tarkoitetaan. Ihmisvihan sijaan misantropian ytimessä on inho ihmisten toimintaa kohtaan ja ihmisten toimien vaikutusten arvostelu. Misantropisesta näkökulmasta ihmiset ovat tuhoa aiheuttava laji, jonka toiminta lajina on kontrolloimatonta.⁹⁹

Tämän näkemyksen vastapainona misantropiassa eläimet nähdään viattomina ja puhtaina, jotka kärsivät ihmisten riistosta, ahneudesta ja ympäristön tuhoamisesta.¹⁰⁰ *Mottilan Sanomat* -rintamalehden tekstissä *Korppi – maapallon viisain lintu* esiintyy selvästi tätä näkemystä. Kirjoittaja toteaa

Vielä nykyäänkin moni lintujen ystävä pysähtyy kuullessaan korpin villin huudon. Mutta korkealla lentäen se ylpeästi purjehtii tietoisena siitä, että viisautensa ansiosta pystyy vielä kauan pitämään puoliaan ihmistä, koskemattoman luonnon tuhojaa vastaan.¹⁰¹

Misantropian tuntemisen kautta ihmiset kokevat vastuuta luonnosta ja eläimistä. Tämän ajattelun pohjalta yksilö näkee luonnon ja eläinten suojelemisen vaativan ihmisten väliintuloa.¹⁰² Tällaisesta toiminnasta maskottien tapauksessa on huomattavasti esimerkkejä. Jo aiemmin mainitun Jaakko-variksen tapauksessa Jaakko päätyy mekaanikkojen maskotiksi ihmisen väliintulon kautta; Jaakko-varis päätyy veden varaan ja mekaanikot soutavat pelastamaan Jaakon.¹⁰³ Huuhkajanpoikasten Tiltun ja Molon kerrotaan olleen orpoja, jotka sotilaat pelastavat. Tiltulle ja Mololle rakennetaan pesät ja niitä ruokitaan metsästämyllä.¹⁰⁴ Niin ikään kolme karhunpentua tuotiin Ilomantsista Etelä-Suomeen joukko-osaston maskoteiksi niiden emon tullessa kaadetuksi.¹⁰⁵ Sivuhuomiona karhuihin liittyen on aiheellista huomauttaa, että karhut

⁹⁷ Ibid. 232–235.

⁹⁸ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

⁹⁹ Franklin 1999, 3.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Mottilan Sanomat 17/1943.

¹⁰² Franklin 1999, 4.

¹⁰³ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

¹⁰⁴ Aro 1994, 385–387.

¹⁰⁵ Lalli 40/1944.

päätyivät maskoteiksi lähes aina karhunmetsästyksen tuloksena, kun sotilaat ottivat orvot pen-
nut hoidokeikseen.¹⁰⁶

Misanthropian laukaisemaa toimintaa on nähtävissä myös Tappara -lehdessä. Kirjoittaja kertoo metsäpolun vierelle pystytetystä kyltistä, jossa lukee ”Älä astu päälle. Pikku linnun pesä”. Kirjoittajan siirtäessään katseensa kyltin juurelle, havaitsee hän pajulinnun pesän täynnä suut auki olevia poikasia.¹⁰⁷ Eläinten suojelu ei näin ollen ollut aina maskotiksi ottamista tai fyysistä huolenpitoa. Mielenkiintoisen näkökulman eläinten suojeluun tuo myös lyhyt uutinen Saksasta. Jutussa kerrotaan, kuinka Berliinin eläintarha on joutunut lähettämään apinoita ja karhunpenikoita upseerikasinoihin ja tulikorsuihin.¹⁰⁸

Franklinin mukaan eläimistä huolehtiminen ja eläimistä välittäminen on vastaliike yhteiskunnan luomalle misantropialle.¹⁰⁹ Eläinten huolenpidosta ja eläimiin liitetystä ”puhtaudesta” löytyy viitteitä TK¹¹⁰. Ilmari Laukkosen tekstissä *Erämaajoen intiaanielämää*. Laukkonen kertoo, kuinka kenttävartiolla on maskottina kaksi pientä ketunpoikaa. Kettujen pesänä toimii sotilaslakki. Laukkonen toteaa, etteivät pienet ketunpoikaset näytä luihuilta, vaan ovat hyvin kiltin ja viattoman näköisiä.¹¹¹ Eläinten toiminta onkin maskottiteksteissä aina luonnollista ja ”normaalia”, eikä koskaan pahantahtoista.

Monissa alkuperäislähteissä sotilaat elättelivät toiveita maskotin sijoittamisesta Korkeasaareen sodan päätyttyä.¹¹² Tämä kertoisi, että maskotin tulevaisuudesta kannettiin huolta sekä, että tulevaisuutta myös suunniteltiin sodan päättymisen jälkeen. Sotilaat näin ollen tiedostivat, että maskotit ovat heidän ”vastuullaan” ehkä vain väliaikaisesti, eikä niiden pitäminen siviilissä välttämättä ollut viisasta. Tietynlainen erikoisuuden liittäminen maskottiin nousi Korkeasaariajattelussa esille, sillä sotilaille vaikutti olevan selvää, että maskotit olivat tarpeeksi erityislaatuisia Korkeasaareen pääsemiseksi. Korkeasaari saatettiin nähdä paikkana, jossa eläimestä pidettiin huolta ja jossa eläin lopullisesti oli turvassa. Lisäksi ajatukseen saattoi liittyä visio siitä, että maskottia pääsi vielä sodan jälkeen tapaamaan.

¹⁰⁶ Ks. Lalli 40/1944. Saressalo 2019, 146–148.

¹⁰⁷ Tappara: uutisia ja tiedonantoja aseveljille 36/1941.

¹⁰⁸ Länsi-Uusimaa 33/1943.

¹⁰⁹ Franklin 1999, 4.

¹¹⁰ TK eli tiedotuskomppania. Esimerkiksi TK-miehiksi, TK-kirjeenvaihtajiksi ja TK-kuvaajiksi kutsuttiin tiedotuskomppanian sotilaita.

¹¹¹ Hakkapeliitta 30/1943.

¹¹² Ks. Pohjan poika 67/1943. Tappara 36/1941.

Riskirefleksiiivisyys täydentää tätä kokonaisuutta avaamalla näkökulman siihen, kuinka sotilaat saattoivat kokea vastuuta eläimestä ei ainoastaan tunnetasolla, vaan myös laajempaa eettisenä kysymyksenä. Riskirefleksiiivisyys viittaa yhteiskuntatieteissä siihen, että yksilöt ja yhteisöt alkavat yhä tietoisemmin arvioida toimintaansa liittyviä riskejä ja vaikutuksia, erityisesti epävarmuuden aikakausina. Adrian Franklin argumentoi, että eläinsuhteet tarjoavat tällaisessa maailmassa eettisesti ja emotionaalisesti selkeämpiä suhteita kuin monet muut sosiaaliset suhteet, koska ne eivät vaadi jatkuvaa neuvottelua, ja niihin voi sitoutua ilman moraalista häilyvyyttä. Eläin voi näin muodostua ihmiselle vakaaksi ja luotettavaksi toveriksi, jonka hyvinvoinnista huolehtiminen tuottaa myös moraalista selkeyttä.¹¹³

Franklin huomauttaa, että eläimiin kohdistuva vastuu toimii vastapainona modernin yhteiskunnan epävarmuudelle ja riskitietoisuudelle. Eläinten hoivaaminen ei näin ole ainoastaan kiintymyksen osoitus, vaan se voidaan tulkita osaksi laajempaa refleksiivistä suhdetta, jossa ihminen tunnistaa eläimen aseman maailmassa ja kokee vastuuta siitä. Tämä näkyy sotilaiden pyrkimyksessä huolehtia maskoteistaan, tehdä niistä yksikön jäseniä ja jopa suunnitella niiden tulevaisuutta sodan jälkeen.¹¹⁴

Tässä mielessä eläinmaskottien merkitys kietoutuu Franklinin kuvaamaan postmoderniin tarpeeseen rakentaa moraalisesti kestäviä ja refleksiivisiä suhteita tilanteessa, jossa perinteiset yhteisöt, auktoriteetit ja instituutiot eivät enää tarjoa riittävää turvaa tai vastauksia.¹¹⁵ Maskotti ei ole vain sodan vastapaino, vaan myös väline, jonka kautta sotilas voi kokea toimivansa oikein eläimen hyväksi, mutta samalla myös omassa moraalisisessa kehityksessään.

Ontologinen epävarmuus, misantropia ja riskirefleksiiivisyys muodostavat kehikon, jonka kautta rintamasotilaiden ja eläinmaskottien suhdetta voi ymmärtää kokonaisvaltaisena vastauksena sodan äärimmäiseen epävarmuuteen. Ontologinen turvattomuus horjuttaa sotilaan perustavia luottamuksen pilareita, mutta eläin tarjoaa vakaata, ennustettavaa läsnäoloa ja kannavan kuvitella sodanjälkeistä, inhimillisempää tulevaisuutta. Misantropinen katse puolestaan korostaa ihmiskunnan tuhoavaa potentiaalia ja nostaa eläimen viattomaksi, suojelun arvoiseksi toveriksi, jonka hoivaaminen palauttaa sotilaalle tunteen moraalisisesta eheydestä. Riskirefleksiiivisyys sitoo nämä ulottuvuudet toisiinsa: eläimestä huolehtiminen näyttäytyy tietoisena eettisenä valintana, jonka kautta yksilö voi rakentaa kestäviä, selkeitä suhteita maailmaan,

---

¹¹³ Franklin 1999, 105–107.

¹¹⁴ Franklin 1999, 108.

¹¹⁵ Franklin 1999, 92–94.

jossa perinteiset instituutiot pettävät. Näin eläinmaskotti ei ole vain lohtua antava kumppani, vaan myös konkreettinen projekti tulevaisuuden toivolle ja moraaliseen itselle – sodan keskellä syntyvä silta inhimillisyyteen, vastuuseen ja järjestyksen tunteeseen.

2.3 Maskottien toimijuus teksteissä ja rintamalla

Rintamalehdessä kirjoittaja ottaa osaa keskusteluun eläinten toimijuudesta ja eroista ihmisten ja eläinten välillä. Kirjoittaja pohtii, mikä erottaa ihmisen eläimistä, ja toteaa, että:

mitä siis ajattelemme ihmisestä? Ajattelemme tähän tapaan: ihmiset erot ovat eläimestä ennen kaikkea hänen jalot sielulliset ominaisuutensa, äly, arvostelukyky, vastuu. Ihmisen aateluus on juuri siinä että hän on sielullinen olento, yksilö, joka on vastuussa omasta elämästään ja vaikutuksestaan ympäristöönsä.¹¹⁶

Antropologi Tim Ingoldin mukaan rationaalisuus on vain yksi ihmisyyden piirre, eikä se ohjaa kaikkea toimintaamme. Tietoista ajattelua ei useinkaan seuraa toiminta – monessa tapauksessa toiminta tapahtuu ilman ennakoivaa harkintaa. Näin ollen rationaalisuus ei määritä yksin toimijuuden perustaa ihmisillä taikka eläimillä.¹¹⁷ Eläimen toiminnan mahdollisuudet riippuvat suhteista aseman, ympäristön, sekä ihmisen välillä. Carterin ja Charlesin mukaan eläimen kyky toimia on aina sidottu sen asemaan sosiaalisissa valtasuhteissa. He painottavat, että eläinten toimijuutta ei tule käsittää pelkästään kykynä toimia, vaan osana rakenteita ja suhteita, jotka mahdollistavat tai rajoittavat toimintaa.¹¹⁸

Eläimet eivät osallistuneet sotaan omaehtoisesti, vaan ne tuotiin osaksi sotaa ihmisten toimesta. Maskottien tapauksessa sota myös tuotiin heidän luoksensa. Joka tapauksessa eläinten uusi sijainti sodan näyttämöllä muutti eläinten toimijuuden kontekstia. Omana huomiona lisäisin Pearsonin havaintoon myös, että suurin osa sotilaista ei osallistunut sotaan vapaaehtoisesti, ainakaan puolustavan maan puolella.¹¹⁹ Pearson nostaa mielenkiintoisesti esille, että eläimet eivät ymmärtäneet sodan poliittista ja sosiaalista kontekstia samalla tavalla kuin sotilaat. Kuitenkin myös sotilailta puuttui suurempi kuva sodan luonteesta, tapahtumista, vaikutuksista ja tilanteesta. Tällä tasolla sotilaat ja eläimet olivat yllättävän lähellä toisiaan sodan kokemuksen näkökulmasta. Sotilailla kuitenkin oli toiminnallaan mahdollista ilmaista huoli-
aan, parantaa asemaansa ja ottaa selvyyttä sijainnistaan suuremmissa sodan mittakaavassa.

---

¹¹⁶ Tuliloma: 6606:n rintamalehti 44/1942.

¹¹⁷ Ingold 1988, 95-96.

¹¹⁸ Carter, Charles 2013, 336.

¹¹⁹ Pearson 2013, 143.

Eläimen toimijuus oli puolestaan ruumiillista, elettyä ja tilanteesta kumpuavaa – mutta silti kokemuksellisesti merkityksellistä sekä eläimelle että sitä havainnoineelle ihmiselle.¹²⁰

Eläinten toimijuudella tarkoitetaan kykyä toimia ja toiminnalla vaikuttaa asioihin.¹²¹ Vaikka ihmiset tulkitsevat ja merkityksellistävät eläinten toimintaa, toimivat eläimet silti myös irrallaan ihmisten merkitysjärjestelmistä.¹²² Esimerkkinä eläinten toimijuudesta, joka myös on toimintaa täysin vastoin sotilaiden tarpeita ja hyötyä, näkyy Kouvolan Sanomissa julkaistussa uutisessa.

Saksalaiset sotilaat ovat saaneet määräyksen sulkea kaniininsa sisälle, koska nämä ovat aiheuttaneet joukon häiriöitä tunkeutuessaan miinoitetuille alueille ja saaneet siellä miinoja laukeamaan. Melkein kaikilla länessä olevilla joukko-osastoilla on maskotteina kaniineja, koiria, kissoja jne.¹²³

Samoin *Nallin Paukku* -lehden kirjoituksessa kirjoittaja kertoo, kuinka ei ikinä ollut pitänyt variksista, mutta oppi niitä oikein kunnolla vihaamaan erään partion aikana. Kirjoittaja kertoo, kuinka yksi ainut varis oli onnistunut raakunnallaan hälyttämään kaikki ryssät asemiinsa ja pilaamaan tiedustelupartion. Sotilaat joutuivat muuttamaan partion suunnitellun sisällön täysin yhden ainoan linnun toiminnan takia.¹²⁴ Oli linnun toiminta sitten kuinka tarkoituksellista tahansa, variksen toiminnan vaikutuksia on mahdotonta kieltää. Toiminta tuli toisaalta uudella tavalla merkityksellistettyä sotilaiden sille antaman merkityksellisyyden kautta.

Tappara-rintamalehdessä kerrotaan, kuinka Majuri H:n pataljoonan pässimaskotti puski majuria polveen ja hankki tällä toiminnalla itselleen kuolemantuomion. Puskeminen oli joidenkin sotilaiden mukaan merkki maskotin yleisestä rikollisesta luonteesta. Toiset puolestaan olivat sitä mieltä, että puskeminen johtui pässin vanhuuden höperyydestä. Kuvaavaa kuitenkin on, että maskotin toiminnan syille löytyi ainakin kaksi selitystä. Oli maskotin toiminnan syy kumpi tahansa (tai kumpikaan), päätyi pässi toimintansa ja toiminnalle annetun merkityksen takia sotilaiden ruuaksi.¹²⁵

---

¹²⁰ Pearson 2013, 140.

¹²¹ Vuorisalo, Oksanen 2020, 29.

¹²² Irvine 2004, 34.

¹²³ Kouvolan Sanomat 47/1944.

¹²⁴ Nallin Paukku 2/1942.

¹²⁵ Tappara 36/1941.

Kuva 6. Seppien "maskottina" on valkoinen vuohi. Kuva Nurmi, E., SA-kuva 104028

Maskottien toimijuus olikin tällä tavoin pitkälti sotilaiden määrittelemää jatkosodassa maskottien kohdalla. Toiminta tuli toisaalta uudella tavalla merkityksellistettyä sotilaiden sille antaman merkityksellisyyden kautta. Tässä kiteytyykin eläinlähteiden yksi ongelmista, sillä maskottien toiminta tuli kirjoitettua, kuvattua ja merkityksellistettyä ihmisten kautta. Tutkijana kykenen tietysti erottamaan sotilaiden antaman merkityksen tapahtumasta, mutta perustasolla toiminnan kuvauksen taltioituminen historialliseen lähteeseen tapahtui sotilaiden toimesta.

Etienne Benson korostaakin, että eläinten historian tutkimuksessa lähteinä käytetään yleensä ihmisten tuottamia dokumentteja, koska eläimet eivät itse pysty dokumentoimaan kokemuksiin tai näkökulmiaan.¹²⁶ Tämän vuoksi eläinhistorialliset lähteet ovat väistämättä ihmiskeskeisiä ja sisältävät ihmisten tulkintoja ja käsityksiä eläimistä.¹²⁷ Tutkielmani kannalta tämä este ei tuota kuitenkaan ongelmaa, sillä eläinten toimijuuden tarkastelu sotilaiden kautta onkin tutkielmani fokuksena.

Eläinten ja maskottien toiminta ja toimijuus vaikuttivat merkityksellistämisen ihmiskeskeytydestä huolimatta sotilaisiin. Toivo Kuitusen kertomuksessa *Hevosten sotasavotta* -teoksessa Kuitunen kuvaa, kuinka polttopuita linjaan tuonut hevospies oli äkkiä käskenyt kipata kuorman nopeasti maahan, huomattuaan hevosen tanssivan paikallaan ja höristelevän korviin. Kuorma kaadettiin maahan, hevospies ajoi pois ja sotilaat suojautuivat poteroon. Pian

¹²⁶ Benson 2011, 3.

¹²⁷ Benson 2011, 3–4.

tämän jälkeen tykistökeskitys iskeytyi heidän sijaintiinsa.¹²⁸ Hevosien toiminnan merkityksellistäminen tällä tavalla mahdollisti tykistökeskitykseltä suojautumisen. Hevosien toiminta ei tilanteessa ollut henkilöille toissijaista, vaan sitä kohdeltiin autenttisena varoituksena. Tilanteessa sotilaat luottivat hevoskuljettajan tulkintaan hevosen toiminnasta. Tapaus osoittaa, että eläinten toiminta ei ollut sotilaille toissijaista, mutta eläinten toiminnan tulkitseminen ”oikein” saattoi myös olla elämän ja kuoleman asia.

Merkityksen ihmiskeskeisyydestä huolimatta maskotit esittävät useita toiminnan valinnan mahdollisuuksia. Aiemmin tutkielmassa mainitun Jaakko-variksen tapauksessa Jaakko esimerkiksi vaatii ruokaa ensisijaisesti sille lusikalla syötettynä, vaikka Jaakon kerrotaan ollen kykenevä myös ruokailemaan omatoimisesti. Jaakon toiminnan mahdollisuudet eivät suinkaan rajoittuneet pelkkään ruokailuun. Jaakon myös kerrotaan viettäneen päivänsä täysin vapaasti metsässä, mutta yönsä se vietti silti aina parakin oven vieressä kasvavalla oksalla. Kun Jaakkoa esiteltiin komentajalle, Niiles kutsui Jaakon metsästä ja Jaakko saapui laskeutuen Niileksen kädessä olevalle puukauhalle. Kaikissa tapauksissa Jaakko-variksella oli mahdollisuus valita toimintansa itse sille annettujen mahdollisuuksien mukaan. Täysin vapaa Jaakko ei kuitenkaan ollut toimimaan. Jaakon kerrotaan osallistuneen lentokoneiden huoltotöihin, mutta tämä siltä kiellettiin, kun huomattiin Jaakon keräävän kätköihinsä muttereita ja moottorien osia.¹²⁹

Mielenkiintoisesti Jaakon toiminta osaltaan integroi Jaakon lopulta kriittiseksikin toimijaksi sotilaiden yhteisössä. Jaakko syrjäyttää herätyskellon kellontarkoilla aamuruuan vaatimuksiltaan. Tuulipussin korvaamisen osalta teksti kertoo, että

Meidän ei koskaan tarvinnut lennoille lähtiessämme käydä tuulen suuntaa haistamassa, sillä Niiles vannoi, että Jaakko oli maailman varmin tuulipussi, heitti sen kädestään lentoon ja Jaakko laskeutui heti maahan – aina taatusti vastatuuleen.¹³⁰

On turvallista sanoa, että Jaakon roolit muotoutuivat vasta monimutkaisten ja monikerroksisten kulttuurillisten ja ajallisten mahdollisuuksien kautta. Jaakon mahdollisuus tuulipussin korvaamiseksi muodostui tässä kontekstissa Jaakon ja mekaanikkojen yhteistoiminnan kautta. Tämän toiminnan mahdollisuus riippui Jaakon luontaisista ominaisuuksista, sen suhteesta

---

¹²⁸ Sinerma 1994, 211.

¹²⁹ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

¹³⁰ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

mekaanikkoihin, sekä mekaanikkojen suhteesta, kokemushistoriasta ja ymmärryksestä Jaakoa kohtaan.

Niin ikään aiemmassa alaluvussa mainitun Kalle kanahaukan kohdalla Kallen toiminta vaikutti ympäristön muihin eläimiin sotilaista puhumattakaan. Kallen ruokahalun ja uhan takia alueen pikkulinnut alkoivat hävitä ja Kallen ruokkiminen muodostui haastavammaksi. Samoin Kallen takia muita maskotteja täytyi alkaa pitämään kaukana Kallen teltan ympäristöstä. Kallen toiminta ei ainoastaan vaikuttanut luonnonvaraisiin eläimiin. Sotilaiden täytyi huomioida Kalle ja Kallen toiminnan mahdollisuudet ja mitä toiminta oli, pystymättä täysin määrittelemään Kallen toimintaa. Sen sijaan sotilaat joutuivat itse muokkaamaan omaa toimintaansa Kallen ehdoilla.¹³¹

Maskottien toiminta ja toiminnan vaikutukset eivät kuitenkaan rajoittuneet vain niiden fyysiseen todellisuuteen. Seuraavaksi tarkastelenkin sitä, miten maskotit vaikuttivat teksteihin, niiden sisältöihin ja miten kirjoittajat rakensivat maskoteille toimijuutta tekstien sisällä.

K. Syhlman kirjoittaa *Hakkapeliitta*-suojeluskuntalehdessä kohtaamisestaan Kalle-maakotkan kanssa. Syhlman rakentaa tarinan Kallesta arvokkaana kotkana, kuvaten Kallen olevan ”kruunaamaton prinssi omilla saloillaan ja ylhäistä sukua”. Kuvaus on proosallinen kertomus Kallen menneestä ja tulevasta. Haikeasti Syhlman visioi Kallen tulevaisuutta ja elämää sen luontaisessa ympäristössä liittäen mukaan epävarmuutta Kallen selviytymisestä sodasta hengissä.¹³² Kallen tarina esiintyy lähes samassa muodossa myös *Pilven Veikko* -rintamalehdessä.¹³³ Lisäksi kuva Syhlmanista ja Kallesta esiintyy esimerkiksi *Riihimäen Sanomissa*.¹³⁴ Kuten kaikkia siviiliväestölle suunnattuja kirjoituksia, tulee myös tätä julkaisua peilata sota-propagandaa vasten.

Tekstissä Kalle kertoo kirjoittajan kautta (kuvitellusta) nuoruudestaan, nykyhetkestä ja tulevasta. Kalle-haukan kuvataan olevan sotilaiden keskuudessa maskottina vain väliaikaisesti, kunnes siivet kantavat ja Kalle pääsee valtakuntaansa hallitsemaan: ”Hyvänä pitävät it-miehet ja sitten kerran, kun siivet kantavat kauaksi, päästävät varmasti minutkin valtakuntaani hallitsemaan”.¹³⁵ Tarina Kallesta rakentuu suomalaisen sotapropagandan kautta, mutta myös

---

¹³¹ Pohjan poika 67/1943.

¹³² Hakkapeliitta 38/1943.

¹³³ Pilven Veikko 35/1943.

¹³⁴ Riihimäen Sanomat 99/1943.

¹³⁵ Hakkapeliitta 38/1943.

suomalaisen kulttuurin ehdoilla. Kalle ei ole sotilaiden vanki, vaan pelastettu poikanen, joka sodan päätyttyä pääsee takaisin valtakuntaansa.

Kuva 7. Ulkolinnakkeen säähavaintoasema: aseman maskotti. Kuva Purnon, S., SA-kuva 54936.

Perussuunta-rintamalehdestä löytyy puolestaan kuvaus suurimmasta kotieläimestä 44:ssä, kissasta. *Perussuunnan* juttu on huomattavasti lyhyempi ja anniltaan humoristinen kuvaus kissan toimista maskottina. Kissan kerrotaan herkuttelevan itseään suurempien rottien avulla ja vaativan mässäilyn jälkeen lepopaikakseen hevosupseerin vatsan. Intohimoksi kissalle kerrotaan sinipunakynät ja kritiikiksi lattialta siirtyminen katonrajaan ryssän ampuessa, joka on luettavissa nuoruuden tilille. Lopuksi isäntien kerrotaan olevan ilmeisen tyytyväisiä maskottiinsa.¹³⁶

Tekstien väliltä on vaikea olla huomaamatta erilaista suhtautumista ja maskotin luonteen rakentamista. Tämä ero selittyy suurilta osin kirjoittajan ja julkaisualustan mukaan, mutta myös maskotin perusteella. Syhlmanin tekstissä maskotti kehystää ja välittää kirjoittajan sanomaa symbolina ja heijastuspintana, sekä rakentaa kuvaa suomalaisista sotilaista herkkinä ja inhimillisinä. Rintamalehden kirjoituksessa puolestaan fokuksena on enemmän itse maskotti ja maskotin toiminta. Tekstissä maskotti liitetään ja varmasti myös oletetaan olevan luettu, osana sotamaskottien intertekstuaalisuutta.

Rintamalehtien julkaisuista nouseekin usein esille lukijakunnan jaettu ymmärrys maskoteista ja niiden roolista. *Tyrjän rykmentin* rintamalehdessä on lyhyt neljän rivin juttu otsikolla *Maskotteja*. Teksti toteaa, että ”I Patl:n maskotiksi on otettu vänr. Ahtolan löytämä totinen

¹³⁶ *Perussuunta*: Meren ”petojen” rintamalehti 546/1944.

pöllöpoikanen. III Patl:n maanviljelijöillä on kaksi jäniksenpoikaa”. Juttu on sisällöltään lähes ilmoituksellinen, jonka merkitys avautunee sotilaille tekstin kulttuurillisten kontekstien kautta.

”Kuka murhasi Maksin ja Moritsin?” -tekstissä puolestaan kuvataan, kuinka hämmentävän nopeasti suhtautuminen eläimiin muuttui sotilaiden joukossa. Tekstissä kaksi sotilasta löytää neljä korpin poikasta pesästä. Sotilaat ottavat kaksi korpin poikasista maskoteiksi ja päättävät samalla ”nitistää”¹³⁷ kaksi muuta poikasta ainoastaan siitä syystä, että neljän korpin kuljettaminen takaisin olisi vaikeaa. Myöhemmin korpin poikaset löytyvät tapettuina, mikä saa ryhmän sotilaat valtavan vihan valtaan.¹³⁸ Tekstissä korppien tappaminen tuomitaan ankarasti ja murhatyön tekijälle vannotaan rangaistusta ja kosta. Maksin ja Moritsin tarina on ylipäättään erikoisuus muiden julkaistujen maskottitarinoiden joukossa. Kertomus päättyy muista maskottitarinoista poiketen sotilaiden vihaan ja kostohaluun.¹³⁹ Kirjoittaja kertoo, kuinka korppien tappaja on saatava vastaamaan teoistaan hinnalla millä hyvänsä. Lisäksi tekoa kuvataan vilpilliseksi ja rangaistavaksi teoksi, joka pohjautuu epäsuomalaiseen kateuteen ja kostonhimoon.¹⁴⁰

En lähde analysoimaan, mikä sai sotilaiden toimimaan edellä kuvalla tavalla, mutta asenteen muutos korppien kuolemaa kohtaa on huomattava. Vaikuttaa siltä, että maskotin roolin saatuun sotilaat sallivat itsensä tuntea jotakin syvempää kiintymystä korppeja kohtaan, sillä löytöhetkellä kaksi korppia tapettiin ilman ilmeisiä tunnontuskia. Tämän lisäksi ”nitistäminen” kuvataan suoraan ja konstailematta lentäjien lehdessä, täysin peittelemättä.

Schuurman ja Syrjämaa niin ikään näkevät, että historialliset lähteet ovat usein ihmisten tuottamia ja heijastavat heidän käsityksiään eläimistä. Silti ne voivat sisältää ”vilauksia” eläimen omasta toiminnasta – eläimen eleistä, reaktioista tai muusta toiminnasta, joka ei ole täysin hallittavissa tai selitettävissä inhimillisin ehdoin.¹⁴¹ Samalla ne ovat ihmisten tulkintaa eläimistä tuossa ympäristössä.¹⁴²

---

¹³⁷ Lyhyen neuvottelun loistavana tuloksena päätetään niistä kaksi ottaa lentueeseen maskotin vaativia tehtäviä korvaamaan ja toiset kaksi nitistää hengiltä siitä yksinkertaisesta syystä, että niitä olisi pitkällä paluumatkalla varsin vaikea kuljuttaa mukana. Sanottu ja tehty. Minuutin kuluttua viruu kaksi kovaonnista korppia öisellä tanssiterrellä ja kaksi mustaa veljestä kirkuu korvia repivästi pois päin matkaavien lentäjien avaroissa selkärepuissa.

¹³⁸ Pilven Veikko 27/1943.

¹³⁹ Pilven Veikko 27/1943.

¹⁴⁰ Pilven Veikko 27/1943.

¹⁴¹ Schuurman, Syrjämaa 2021, 6.

¹⁴² Nance 2013, 11–12.

Edellä olevissa maskottien kuvauksissa eläimet toimivat alustana jonkin muun sanoman välittämiseen, mutta myös omina itsenäisinä toimijoina. Erityisesti rintamalehdissä maskotit melkeinpä ilmoitetaan muille sotilaille. Tämän perusteella vaikuttaa, että sotilaat ymmärsivät maskotit pelkästään maskotti-termin kautta, eikä sitä tarvinnut sen enempää heille avata. Pidemmässä maskottikirjoituksissa maskotit nivoutuvat osaksi tarinaa. Eläimet saattavat olla toimijoita tai symboleja. Kalle-maakotkan kautta kuvataan sotaa ja sen luonnetta aina toivosta kuoleman pelkoon saakka.

Etienne Bensonin argumentin mukaisesti eläimet ovat teksteissä edustettuina ihmisten ehdoilla ja symboleina tai uhreina.¹⁴³ Syvemmän luennan kautta on kuitenkin mahdollista tavoittaa muutakin kuin passiivista maskottien olemusta. Jos tulkitaan tarinaa Kallesta, on selvää, että Kalle jossakin määrin määrittää kirjoittajan tulkinnallisen näkökulman ja ajattelun. Eläin ei näyttäyty ainoastaan symbolina, vaan se toimii vuorovaikutuksessa ihmiseen tavalla, joka ohjaa kerronnan sävyä, tunnetilaa ja jopa kirjoittajan itsereflektiota. Kallen reaktiot, ensin epäluulo, sitten hyväksyntä ja lopulta kirjoittajan kokema eron haikeus, muovaavat koko kertomuksen rytmin ja merkitysrakenteen.

Tarinassa maskottikotka ei ole ainoastaan väline jonkin ulkoisen sanoman esittämiseen, vaan aktiivinen osapuoli, jonka liikkeet, katseet ja eleet saavat kirjoittajan muuttamaan lähestymistään ja sävyään. Kalle pakottaa kertojan kunnioittamaan reviiriään, hyväksymään epäonnistumisen ja pyrkimään ystävyyteen Kallen määrittämällä ehdoillaan. Näin eläin ei pelkästään toimi metaforana, vaan osallistuu suhteen rakentumiseen. Kallen kanssa kanssakäyminen ei ole yksisuuntaista haltuunottoa, vaan prosessi, jossa eläimen oma tahto, luonne ja eleet ohjaavat vuorovaikutusta. Tämä tekee Kallen kuvauksesta merkityksellisen: eläin ei ole vain kuvauskohde, vaan myös kerronnallinen ja affektiivinen subjekti.

Samalla tavalla korpin poikaset ”Kuka murhasi Maksin ja Moritsin” -kirjoituksessa ovat jopa kriittinen toimija koko kertomuksen kannalta. Vaikka kertomus alkaa ihmistoiminnan ehdoin, (sotilaat päättävät itse, mitkä korpinpoikaset otetaan mukaan ja mitkä tapetaan) muuttuu asetelma dramaattisesti, kun maskoteiksi otetut Maks ja Morits löytyvät myöhemmin tapettuina. Kertomuksen painopiste siirtyy täysin korppien kuolemaan, mikä osoittaa, kuinka vahvaksi eläinten asema voi sotilaiden kokemuksessa nousta. Alkuperäinen, piittaamaton suhde

---

¹⁴³ Benson 2011, 4–5.

korppeihin ja niiden tappaminen muuttuu hetkessä inhimilliseksi kiintymykseksi, joka rikkoo kirjoituksen alussa annetun kuvan korpista pelkkinä asioina.

Korppien tappaminen ei jää samanlaiseksi moraaliseksi sivuhuomautukseksi kuin alussa, vaan käynnistää yhteisön sisäisen kriisin. Sotilaat eivät ainoastaan sure korppien kuolemaa, vaan myös etsivät tekijää, vaativat rangaistusta ja nimeävät teon suorasukaisesti murhaksi. Tämä reaktio viittaa siihen, että eläimet olivat ottaneet paikkansa joukko-osaston emotionaaliosassa kentässä tavalla, joka ylittää symbolisen roolin. Maskotin tappaminen ei ole vain yksittäinen teko eläintä kohtaan, vaan yhteisöllinen loukkaus, joka tuottaa vihaa, kosta ja moraalista järjestystä rikkovan epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen.

Korppien läsnäolo ei siis ole neutraali tai passiivinen, vaan vaikuttaa aktiivisesti siihen, miten sotilaat tuntevat, reagoivat ja ajattelevat sekä toisistaan että maailmasta ympärillään. Näin ollen Maks ja Morits toimivat tarinassa paitsi emotionaalisen sitoutumisen kohteina myös moraalisen kertomuksen alullepanijoina, jotka pakottavat sotilaat ottamaan kantaa oikeaan ja väärään, lojaalisuuteen ja petokseen. Tällainen vaikutus on osoitus eläimen toimijuudesta tekstissä, ei vain kuvauksena, vaan kollektiivisen moraalisen kriisin mahdollistajana.

Eläinten toimijuus ei näin ollen rajoittunut vain niiden fyysiseen ympäristöön vaan levittäytyi sotilaiden kautta myös kirjallisiin lähteisiin. Eläimet olivat edellä mainituissa esimerkeissä kriittisiä kirjoitusten kannalta, sillä ilman teksteissä esiintyviä maskotteja ei tekstejä olisi edes syntynyt. Eläin ei teksteissä ollut ainoastaan kirjoituksen kohde, vaan sen olemassaolo ja toiminta laukaisee itse kirjoittamisen aktin. Tämä korostuu erityisesti, kun eläin ei ainoastaan esiinny taustalla, vaan on tapahtumien kulun ja kertomuksellisen jännitteen keskiössä.

Näin eläin osallistuu epäsuorasti mutta ratkaisevasti inhimilliseen kulttuurituotantoon ja saa äänettömän mutta vaikuttavan roolin historiallisen lähteen synnyssä. Tätä kautta voidaan argumentoida, että eläimet eivät vain jätä tahattomia jälkiä kuten Etienne Benson esittää, vaan myös tuottavat jälkiä ja vaikuttavat suoraan siihen, mitä jälkiä ylipäättään syntyy. Vaikka maskottien toimijuus määrittyi pitkälti sotilaiden kautta, eläimet eivät olleet ainoastaan passiivisia kirjoituksen tai havainnoinnin kohteita, vaan myös aktiivisia osallistujia. Eläinten ja maskottien käyttäytyminen ja läsnäolo vaikuttivatkin merkittävästi sotilaiden arkisiin rutiineihin, tunteisiin ja jopa selviytymisstrategioihin. Maskottien merkityksellistäminen osoittaa, että eläimet eivät vain reagoineet ihmisten toimintaan, vaan myös ohjasivat ja muokkasivat niitä. Toiminta tuli toisaalta uudella tavalla merkityksellistettyä sotilaiden sille antaman merkityksellisuuden kautta.

3 Maskotit kuvissa ja rintamalla

3.1 Rintaman eläimet

Rintama määritteli sotilaiden maskotit. Seuraavaksi esittelen, millaisena rintaman eläinmaailma näyttäytyi sotilaille jatkosodan aikana. Perustan tulkintani sanomalehtien ja rintamalehtien teksteihin, joiden lähiluennan kautta avaan myös sotilaiden suhtautumista rintaman eläimiin. Tuen alkuperäisaineistoa esimerkiksi Helena Pilkeen *Elämää juoksuhaudoissa* -teoksella. Näiden lähteiden kautta pyrin analysoimaan sotilaiden kokemuksia jatkosodan rintaman luonnosta ja eläimistä.

Jatkosodan alkaessa rintamalla oli suuria määriä riistaa, ja eläimiä kaadettiinkin suuria määriä. Pelkästään vuoden 1943 syksyllä rintamalla kaadettiin neljä kertaa enemmän hirviä kuin koko Suomessa vuoden aikana. Jatkosodan aikana armeijan karjakanta oli puolestaan suhteellisen suuri. Vuonna 1944 armeijan joukko-osastojen hoidossa oli liki 4000 sikaa. Metsästystä ryhdyttiinkin nopeasti säätelemään, mutta tämä ei täysin hillinnyt salametsästystä.¹⁴⁴

Rintama näin ollen kuhisi eläimellistä elämää aina kirpuista ja oravista karhujen kautta hirviin.¹⁴⁵ Kuhina ei kuitenkaan rajoittunut vain luonnonvaraisiin eläimiin, sillä metsissä liikkui vilisemällä jopa hevosia.¹⁴⁶ Korsujen läheisyydessä sotilaille piinaa aiheuttivat rintamalehtien ja sanomalehtien mukaan erityisesti kaikki oravaa pienemmät eläimet. Näihin oravaa pienempiin eläimiin sotilaiden kielenkäytössä laskettiin mukaan myös täit ja luteet.¹⁴⁷ Rintamalehdissä sotilaat kertovat rintamalla olevan runsaasti käärmeitä, rottia, hiiriä ja muita tuholaisia.¹⁴⁸ Esimerkiksi *Tyrjän Rykmentin rintamalehdessä* todetaan, kuinka Ohdan aukealla näkyi edelleen vilisemällä kytä, vaikka niitä on tapettu jo kymmenittäin.¹⁴⁹ Samoin *Jousi*-lehdessä nimimerkki ”Kaino sinisilmä” kertoo, kuinka rintamalla on käärmeitä yhtä paljon kuin rysiä.¹⁵⁰

Tyrjän rykmentin julkaisussa nimeltä *Ohdan lohkon eläinmaailma* kerrotaan seuraavaa:

”Neva 3:n korsussa meillä on tosin vain 30–40 rottaa ja joukko hillereitä, jotka syövät niitä. Oravat ovat nopeasti huppenneet, mutta lumikkoja on paljon. Ketut,

¹⁴⁴ Pilke 2015, 147–149, 159.

¹⁴⁵ Pakana: kuukausittain ilmestyvä kenttälehti 7/1943.

¹⁴⁶ Hesari karnaatti: 1352:n lehti 15/1942.

¹⁴⁷ Pilke 2015, 22–25.

¹⁴⁸ Ks. Perussuunta : I / KTR 15:n lehti 100/1942. Tyrjän Rykmentin rintamalehti 221/1942.

¹⁴⁹ Tyrjän Rykmentin rintamalehti 221/1942.

¹⁵⁰ Jousi 16–17/1942.

kurjet ja kanahaukat ovat myös pesineet Harvasuolla, mutta linjojen läheisyys on niillekin hengenvaarallista. Jyrsijöitten paljoudesta johtuu, että pöllöjä on meillä tavattoman runsaasti. Olen nähnyt viiru-, hiiriäis-, varpus-, suo-, sarvi-, yö- eli kissapöllön sekä tarha- eli helmipöllön.”¹⁵¹

Rintaman eläimet ja luonto osoittautuivat ajoittain monille suomalaisille sotilaille kovinkin uudenlaisiksi rintaman ulottuessa Suomen rajojen ulkopuolelle. *Pakana: kuukausittain ilmestynvä kenttälehti* avaa luonnon ja eläimistön erilaisuutta Suomen luontoon verrattuna.

Vaikka useimmat väittävät nähneensä täällä paljon ”semmoisia kukkia, joita ei Suomessa kasva”, eroaa tšekäläinen, Syvärin Karjalan kasvisto, t.s. kasvistolajisto, melko vähän Laatokan Karjalan lehtoalueista...Mutta on sellaisiakin yrtejä muutamia, joita ei valtiollisen Suomen alueelta ole tavattu... Kasvillisuus, s.o. ne yhdyskunnat, joissa kasvit kasvavat, ovat täällä huomattavasti toisenlaiset kuin kotimaassa.¹⁵²

Mitä eläinmaailmaan tulee, on Itä-Karjalan riistarikkaus tullut meidänkin seuduillamme todetuksi, vaikka parhaat hirvi-, karhu-, jopa näätä- ja ilvesmaatkin ovat Syvärin pohjoispuolella. Pikkuimettäväisiä, hiiriä, myyriä y.m. on täällä runsaasti. Hiirissä on paljon muitakin lajeja kuin kotihiiri, m.m. keltainen, siimaselkäinen peltoshiiri. – Linnustossa on näitä pikkuotuksia syöville petolinnuilla huomattava osuus. Esim. Äänisen rannan soilla lentelee vaalea sinihaukka.¹⁵³

Tuholaisia syövät petoeläimet löysivätkin tiensä korsujen ja juoksuhautojen läheisyyteen ravinnon perässä.¹⁵⁴ *Ohdan lohkon eläinmaailma* -julkaisu sekä *Pakana*-lehden kirjoitus kuvaavat, kuinka rintama nivoutui tiukasti osaksi luonnonvaraisten eläinten arkea ja muutti ympäristöä niin eläimille kuin sotilaille. Eläimet eivät ainoastaan olleet luonnon elementtejä, jota vasten jatkosodan taistelut ja elämä heijastettiin. Eläimet olivat aktiivisia toimijoita, joiden toiminta ihmisistä irrallaan vaikutti sotilaiden päätöksiin.¹⁵⁵

Metsästys ja kalastus täydensivät sotilaiden muonitusta rintamalla, mutta toimi niin ikään virkistykseenä rintamaelämän rutiinien keskellä.¹⁵⁶ Kuten edellä on mainittu, paikoitellen metsästys kasvoi suuriin mittakaavoihin, mikä johti metsästyksen rajoittamiseen. Tästä huolimatta sotilaat syyllistyivät ajoittain salametsästyksen.¹⁵⁷ *Pohjalainen*-rintamalehdessä julkaistu teksti osoittaa, miten metsästystä pyrittiin rajoittamaan informaatiolla. Teksti kertoo, kuinka metsämies tuntee metsästyksellään rintamallakin. Tekstissä muistutetaan, mitä asetta

¹⁵¹ Tytjän Rykmentin rintamalehti 221/1942.

¹⁵² *Pakana: kuukausittain ilmestynvä kenttälehti* 7/1943.

¹⁵³ *Pakana: kuukausittain ilmestynvä kenttälehti* 7/1943.

¹⁵⁴ Jousi 16–17/1942. *Pakana: kuukausittain ilmestynvä kenttälehti* 7/1943.

¹⁵⁵ Ks. Korsu-uutisia: 7648:n lehti 23/1942. *Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti* 274/1943. *Ilveskissa* 285/1942.

¹⁵⁶ Tiilikainen 1994, 243.

¹⁵⁷ Tiilikainen 1994, 243.

metsästyksen saa käyttää, ja tehdään selväksi, että aseelle tulee olla aseenkantolupa. Lisäksi kerrotaan, että metsästysupseeri toimittaa metsästyslain valvomista, minkä johdosta metsästäjällä tulee olla mukanaan metsästyskortti, aseenkantolupa, laillinen ase, sekä tieto siitä mitä riistaa saa sillä hetkellä metsästä.¹⁵⁸

Jatkuvaa ei riistan ylenpalttinen määrä kuitenkaan ollut. Rintamalehdessä kirjoittaja kertoo joutuneensa elämään kädestä suuhun, mutta välillä ruhtinaallisestikin, kun omistajia vaille olevia eläimiä sattui joutumaan joukkueen käsiin.¹⁵⁹ Riistaa oli saatavilla läpi vuoden muun muassa hirvien astellessa rintaman miinoihin.¹⁶⁰ Riistan saaminen ei kuitenkaan ollut tasaista, mutta ajoittain hyvinkin runsasta.

Suomen neljästä suurpedosta ainoastaan karhu esiintyy lähdeaineistossa maskotin roolissa. Susia, ahmoja tai ilveksiä ei mainita lainkaan lemmikin, maskotin tai hoidokin roolissa. *Karhun Isku* -rintamalehden perusteella vaikuttaisi, että ainakin yhtenä syynä ilveksen esiintymättömyydellä maskottina olisi ilveksen nahan korkea hinta.¹⁶¹ Saman huomion tekee Helena Pilke teoksessa *Elämää juoksuhaudoissa*. Pilkeen mukaan ilvesten ja ahmojen nahkat olivat haluttuja niiden arvon takia.¹⁶² Juvan rykmentin päivälehdessä todetaan metsästyskulttuuria ja riistakantaa käsittelevässä tekstissä, että vaikka muutamia ilveksiä on havaittu, ovat ne hyvin harvinaisia Kannaksella.¹⁶³ Niin ikään *Savo* -lehdessä kirjoittaja kertoo sotilaiden tavanneen ilveksiä ja ahmoja, ja ounastelee, että sotilaat odottavat eläinten talviturkkien ilmestymistä ennen niiden ampumista.¹⁶⁴ Joka tapauksessa on huomionarvoista, että alkuperäisaineistossa ei ole lainkaan mainintoja ilveksestä maskottina.

Karhuja sotilaat kertovat tavanneensa harvakseltaan, eivätkä ne kovin harvinaisia rintamalla olleet. Sudet puolestaan olivat harvinaisempia näkyjä, mikä selittynee susien arkuudella.¹⁶⁵ Karhuja kaadettiin ravinnoksi, kuin myös metsästysmuistoiksi, mutta niitä kohdattiin myös sattumalta. *Puomi* -lehdessä kerrotaan, kuinka metsästäämään lähteneet kolme sotilasta kohtasivat sattumalta karhun. Karhu kaadettiin, osittain itsepuolustukseksi, ja raahattiin takaisin

¹⁵⁸ Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti 497/1943.

¹⁵⁹ Ukko noa. elinkautisten Jermujen möräkkä äänielin 1/1942.

¹⁶⁰ Tiilikainen 1994, 243.

¹⁶¹ *Karhun Isku* 5/1942. *Karhun Isku* lehdessä kerrotaan Ilveksen nahan myynnistä 950 markan hintaan.

¹⁶² Pilke 2015, 149.

¹⁶³ Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti 274/1943.

¹⁶⁴ *Savo* 177/1941.

¹⁶⁵ *Savo* 177/1941.

kotikorsulle kolmanteen patteriin. Siellä karhu nyljettiin ja sotilaiden vatsat pullistelivat.¹⁶⁶ Karhu vaikuttaakin olleen lihansa puolesta poikkeuksellisen haluttua riistaa sotilaiden keskuudessa.

Punaketun nahka oli puolestaan arvoltaan sotamiehen kolmen kuukauden rintamarahan suuruinen.¹⁶⁷ *Tyrjän rykmentin* rintamalehdessä on muutaman rivin juttu siitä, kuinka ”1.K:N STM. Finni näki kaksi arvokasnahkaista kettua”.¹⁶⁸ *Korsu-uutisia : 7648: n* -rintamalehdessä kuvataan, millaisen tapahtuman rintamalinjojen väliin ilmestynyt kettu sai aikaan ei kenenkään maalla. Kertojan mukaan kettu sai metsämiesten vaistot heräämään molemmilla puolilla ja kuvaa tapahtumaa ”ampumaotteluna”. Lopulta korpraali Vartiainen onnistuu kaatamaan ketun 100 metrin päästä ryssän asemasta. Tämän jälkeen kirjoittaja toteaa, kuinka joitakin metsämihiä varmasti ihmetyttää, että arvokas nahka jätettiin pilaantumaan avomaastoon. Vastaukseksi hän kertoo, että maasto ei salli noutotoimenpiteitä kummaltakaan puolelta ei kenenkään maata.¹⁶⁹ Tämän tapainen toiminta ei vaikuta olleen harvinaista. *Juvan Rykmentin päivälehdessä* kerrotaan, kuinka kettu ammuttiin etulinjassa ja todetaan, että niin käy kaksijalkaisillekin punaturkeille, jos tänne pyrkivät.¹⁷⁰

Kuva 8. Kannaksen erään etulinjapataljoonan maskottina on kettu, jonka pojat ovat kasvattaneet aivan poikasesta lähtien. Kuva: Ääri, A., SA-kuva 104186.

¹⁶⁶ Puomi 3/1942.

¹⁶⁷ Pilke 2015, 149.

¹⁶⁸ Tyrjän rykmentin rintamalehti 469/1943.

¹⁶⁹ Korsu-uutisia: 7648: n lehti 23/1942.

¹⁷⁰ Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti 98/1942.

Kettujen arvokkaasta nahasta huolimatta kettuja esiintyi maskotteina.¹⁷¹ Kettujen nahan taloudellinen arvo jäi näissä tapauksissa, joissa kettu otettiin maskotiksi, toissijaiseksi sotilaiden näkökulmasta. Tämä on mielenkiintoinen huomio, sillä eläimiin liitetyn hyötyajattelun näkökulmasta ketun kesyttämässä maskotiksi ja sen hoivaamisessa ei olisi järkeä.

Viittaa tässä James Serpellin näkemykseen, jonka mukaan ihmisten suhtautumista eläimiin muovaavat kaksi keskeistä tekijää: hyöty ja kiintymys.¹⁷² Sotilaat näin ollen arvottivat eläimiä ainakin jossakin tapauksissa taloudellisen hyödyn ohi, eikä eläimen arvo ensisijaisesti määrittynyt taloudellisen hyödyn kautta. Hyöty-kategorian täyttymisen voi kuitenkin tulkita tarkoittavan sotilailla muutakin kuin taloudellista hyötyä, mikä onkin todennäköistä. Muussa tapauksessa kiintymyksen täytyisi muodostua välittömästi.

Kuva 9. Eräässä etulinjan konekiväripesäkkeessä on pojilla maskottina matkan varrelta löydetty vasikka. Kuva: Sot. virk. Nousiainen, SA-kuva 155098.

Rintamalehdissä kuvataan, kuinka luonnonvaraisten eläinten lisäksi sotilaat kohtasivat usein vapaana eläviä maaseudun eläimiä.¹⁷³ *Tyrjän rykmentin rintamalehdessä* kuvataan, kuinka lehmät ovat seuranneet rykmenttiä myötä ja vastamäissä. Kirjoittaja nimeää neljä lehmää,

¹⁷¹ Ks. Pohjalainen. Juvan rykmentin päivälehti 578/1944. Hakkapeliitta 30/1943.

¹⁷² Serpell 2004, 147.

¹⁷³ Ukko Noa: elinkautisten jermujen möräkkä äänielin 1/1942. Kämärä, 18.6.1944. Eronen, T.J., SA-kuva 153679.

Kempin Lehmä, Ihana, Palma ja Tanja. Kempin Lehmä löydettiin motista murtautumisen jälkeen kranaattikuopasta. Ihana, Palma ja Tanja puolestaan ostettiin siviileiltä. Hän kuitenkin toteaa, että Vuotaalla on puolta enemmän lehmiä kuin heillä. Tämän lisäksi rykmentin jääkärit löysivät 2 lehmää, 2 vasikkaa ja 3 lammasta metsästä.¹⁷⁴

Jatkosodan rintamalla eläinten suhteen ei ole mahdollista tehdä samanlaista luokittelua kuin rauhanaikana. Perinteisesti koti- ja karjaeläimiksi mielletyt eläimet vaeltelivat metsässä siinä missä hirvet ja näädätkin. Jatkosodan eläinmaailman vaikuttaakin pakottaneen sotilaan suhtumaan eläimiin kategorisesti eri tavalla kuin aiemmin oli totuttu. Tämä osaltaan selittää, miksi villieläimiä kohtaan osoitettiin aiemmin vain kotieläimiä kohtaan pääsääntöisesti suunnattua huolenpitoa ja hoivaa.

3.2 Eläimet kuvissa

Valokuvat eivät ole vapaita aikansa kulttuurista ja sen konventioista. Kuvaajan tausta, kokemushistoria, arvot, kulttuuriympäristö sekä sukupuoli ovat kaikki tekijöitä, jotka vaikuttavat kuvaan ja sen ottamiseen.¹⁷⁵ Kanterin mukaan valokuvat ovat dokumentteja siinä merkityksessä, että ne heijastavat tuottajiensa, niin kuvaajan, kuvatoimittajan, lehtien toimittajien kuin sensuurikoneiston edustajien perspektiivejä ja hiljaisia oletuksia siitä, mitä halutaan esittää ja miten. Samalla kuvat syntyvät tietyssä sosiaalisessa ja historiallisessa kontekstissa.¹⁷⁶ SA-kuvien kohdalla edellä mainittujen lisäksi suurimpana tekijänä kuvissa on armeijan määräykset armeijan kuville ja kuvaukselle.

Rintamalehdissä ei valokuvia lainkaan julkaistu. Kaikki kuvat, joita tässä tarkastelen löytyvät SA-kuva-arkistosta. Samoja kuvia tietysti julkaistiin myös aikalaisjulkaisuissa. Kuvien luonne SA-arkiston ja lehtien välillä on kuitenkin hieman erilainen. Vaikka SA-arkiston kuvia koski armeijan propagandamääräykset, eivät niitä koskeneet julkaisuun soveltuvien kuvien määräykset. On siis mahdollista, että osa SA-kuva-arkiston kuvista ei läpäissyt armeijan sensuuria sanomalehtikuvina käyttöä ajatellen. Kuvaaja on saattanut kuvaa ottaessa myös tietää, että kuvat eivät sovellu armeijan tarkoituksiin.

Jatkosodan aikaiset SA-kuvat eivät olleet yksiselitteisesti propagandan välineitä, vaan niillä oli myös dokumentaarinen tehtävä. Olli Kleemola tuo esiin, että toisin kuin esimerkiksi

---

¹⁷⁴ Tyrjän rykmentin rintamalehti 722/1943.

¹⁷⁵ Kanter 2018, 39.

¹⁷⁶ Kanter 2018, 38–39.

saksalaisessa järjestelmässä, suomalaiset propagandayksiköt ohjeistettiin ottamaan myös dokumentaarisia valokuvia, jotka oli tarkoitettu sotahistorialliseen käyttöön. Valokuvaajien tehtävänä ei ollut pelkästään välittää ideologista viestiä, vaan myös tallentaa rintamaolosuhteita ja joukko-osastojen toimintaa arkistointia varten, myös ei-ihanteellisissa olosuhteissa. Näin ollen osa kuvista oli alun perin suunnattu nimenomaan tulevaa historiallista tarkastelua silmällä pitäen.¹⁷⁷

Tämä havainto on erityisen merkittävä silloin, kun tarkastellaan eläinkuvia visuaalisina lähteinä. On mahdollista, että osa eläimiä esittävästä kuvista on otettu dokumentointitarkoituksessa, jolloin ne ilmentävät myös rintama-arjen todellisuutta. Kuvan merkitys ei tällöin rajoitu pelkästään sen ideologiseen tai symboliseen kehykseen, vaan se avautuu myös osana sodan materiaalista todellisuutta ja kuvattujen yhteisöjen käytäntöjä.

Kuva 10. Variksen poikanen, maskotti. Hangon rintama 1941. Kuva: Sot.virk. Vilho Uomala.

SA-kuva-arkiston maskottikuvissa on havaittavissa huomattavaa sisällöllistä vaihtelua. Kuvan mahdollinen sommittelu, lavastus tai tunnevaikuttavuus nousee keskeiseksi vihjeeksi siitä, oliko kuvan käyttötarkoitus propagandistinen vai dokumentoiva. Monet maskottikuvat eivät täytä täysin propagandakuvan visuaalisia konventioita, mikä vahvistaa tulkintaa siitä, että

¹⁷⁷ Kleemola 2018, 124–125.

niiden ensisijaisena tarkoituksena saattoi olla joissakin tapauksissa tilanteiden dokumentointi eikä mielikuvien ohjaaminen.

Tällainen propagandaulottuvuuden puuttuminen on havaittavissa esimerkiksi SA-kuvassa, jossa kaksi huuhkajanpoikasta esiintyy rintamaympäristössä (kuva 11). Kuvassa toinen linnuista kurottautuu nappaamaan ruokaa ihmiseltä, joka jää rajauksen ulkopuolelle. Kuvakulma painottaa eläinten toimintaa, ja huomio on eläimissä ja niiden liikkeessä, ei sotilaassa tai järjestäytyneessä ryhmässä. Vasta kuvan yhteyteen liitetty selostus ”JR 26:n ’yöhävittäjät Molotoffi ja Tiltu’ alias tykmentin maskotit, kaksi huuhkajan poikaa, komentajan erikoislemmit, joille mm. vänrikki Ryti hankkii etulinjoilla varpusia ym. syötävää” avaa kuvan tapahtumia ja liittää sen sodan ja armeijan kontekstiin. Ilman kuvateksti kuvaa olisi mahdotonta paikantaa varmasti lokaatioonsa.¹⁷⁸

Kuva 11. JR 26:n "yöhävittäjät Molotoffi ja Tiltu" alias tykmentin maskotit, kaksi huuhkajan poikaa, komentajan erikoislemmit, joille mm. vänrikki Ryti hankkii etulinjoilla varpusia ym. syötävää. Kuva Laine, H. SA-kuva 27048.

Kuvan esittämistapa viittaa ennen kaikkea dokumentointiin. Kuvassa ei ole havaittavissa poseerauksen piirteitä, vaan se tallentaa tilanteen, jossa eläin toimii verrattain omaehtoisesti. Tämä vastaa Olli Kleemolan kuvausta siitä, kuinka osa TK-kuvaajien tehtävistä liittyi myös ei-ihanteellisten ja arjen tilanteiden kuvaamiseen, ei ainoastaan propagandististen asetelmien tuottamiseen.¹⁷⁹ Kuva vaikuttaakin dokumentoivan arkista hetkeä, jossa eläimen ja ihmisen välinen suhde rakentuu hoivan ja läheisyyden kautta. Samalla kuva ei kuitenkaan ole

¹⁷⁸ Suokumaa, Kuurmapohja, 16.7.1941. Sota. virk. H. Laine, SA-kuva 27048.

¹⁷⁹ Kleemola 2018, 124–125.

neutraali. Kuvateksti ohjaa katsetta eläinten erikoisasemaan komentajan lemmikkeinä. Tämän tarkennuksen kautta ne nostetaan erityisasemaan niin suhteessa muihin maskotteihin kuin muihin sotilaisiin. Maininta siitä, kenelle eläimet kuuluvat, ilmentää maskottien välillä ollut arvottamista niiden ominaisuuksien ja omistajan kautta.¹⁸⁰ Saattaakin olla, että siinä missä rintamamiehelle maskotiksi kelpasi sammakko tai orava, joutui korkeampiarvoiset upseerit valikoimaan heihin liitetyt maskotin korkeamman erikoisuuden ja harvinaisuuden kautta.

Kleemola korostaa, että juuri kuvatekstit vaikuttavat voimakkaasti siihen, miten katsoja tulkitsee valokuvaa: ne rakentavat merkitysyhteyden kuvan ja sen katselukontekstin välille.¹⁸¹

Tässä tapauksessa lintujen nimeäminen ja roolitus ”yöhävittäjiksi” antaa kuvalle myös symbolisen tulkintakehyksen, jossa eläin ei ole vain rintama-arjen osa, vaan myös vertauskuvallinen toimija.

SA-kuvassa 31106 kaksi sotilasta pitelee hieman jo kasvaneita Tiltua ja Moloa (kuva 12). Kuvan sommittelu on selvästi poseerattu, sillä toinen sotilaista katsoo kohti kameraa, he seisovat suorassa ja asettelevat huuhkajia käsivarsilleen niin, että eläimet ovat kuvan keskeisen huomion kohteena. Kuvan tunnelma on hyväntuulinen, ja sotilaiden kasvoilla on hymyilevä ilme. Toisaalta kuvassa on myös piirteitä saaliin esittelemisen konventioista. Sotilaat pitelevät huuhkajia kuten kalastaja suurta kalaa.¹⁸²

Kuva 12. Pataljoonan maskotit. Kuva Pentikäinen, T., SA-kuva 31106.

¹⁸⁰ Suokumaa, Kuurmapohja, 16.7.1941. Sota. virk. H. Laine, SA-kuva 27048.

¹⁸¹ Kleemola 2018, 120–121.

¹⁸² Suokumaan kylä, 30.7.1941. Pentikäinen, SA-kuva 31106.

Olli Kleemolan mukaan osa TK-kuvista lavastettiin nimenomaan propagandistiseen käyttöön, jolloin niiden tarkoituksena oli välittää kotirintamalle toivottua mielikuvaa sodan inhimillisyydestä, järjestyksestä ja sotilaiden hyvinvoinnista.¹⁸³ Tämä kuva asettuu selvästi tällaiseen esittämisen perinteeseen. Eläimet eivät esiinny taustalla tai sivuhahmoina, vaan niiden tarkoitus on selvästi herättää huomiota ja tuottaa katselijalle positiivinen tunnevaikutus. Kuvassa välittyy ajatus siitä, että myös rintamaelämässä on tilaa huolenpidolle, läheisyydelle ja jopa leikkisyydelle.

Kuvasta välittyy myös ylpeys mahtavista maskoteista, jotka jo poikasina ovat kunnioitettavan kokoisia. Eläinten pitäminen käsissä ja sotilaiden ilmeikkyydet voivat kertoa aidosta suhteesta, jossa huuhkajat ovat osa joukko-osaston elämää. Kesyydestä puolestaan kielii huuhkajien ilmeisen protestoimaton suhtautuminen sotilaiden käsittelyyn. Kuvateksti määrittelee linnut pataljoonan maskoteiksi, mikä asettaa ne tietoisesti sotilasyhteisöön ja antaa niille aseman myös hierarkkisessa rakenteessa merkityksellisinä eläiminä.

Maskotit ovat epäilemättä kriittisiä tekijöitä propagandakuvissa. Maskottien kautta sotilaita oli mahdollista esittää lempeinä ja jaloina, luonnon puolustajina. Eläimet onkin kuvattu sotilaiden suojeluksessa tai vapaina sotilaiden parissa (kuva 13).

Kuva 13. Kolmen Kannaksen Koukkaajien maskotti Piltsu.¹⁸⁴ Kuva Aunio, SA-kuva 128417.

¹⁸³ Kleemola 2018, 122–124.

¹⁸⁴ Koko kuvateksti: ”Kolmen Kannaksen Koukkaajien” maskotti ”Piltsu”, joka äskettäin saatiin kiinni 8D:n lohkolta. Tätä noin 3-kuukautista karhunpoikaa hoitelee korpraali Berqvist, joka kuvassa hoivaa ja opettaa eläintä. Karhunpojalle on kivistä ja sementistä rakennettu kestävä aitaus, joka samalla on sirpalesuojana. Nimensä ”Piltsu” on saanut paikkakunnasta missä sitä pidetään.

SA-kuvien maskottikuvat voi perustasolla jaotella sellaisiin, missä eläin esiintyy yksin ja sellaisiin missä eläin esiintyy sotilaiden kanssa. Kuvissa, joissa maskotit esiintyvät yhdessä sotilaiden kanssa, sotilaat poseeraavat yhdessä maskottien kanssa ja eläimet kehystetään näin ollen sotilaiden kontekstiin ja luettavaksi kiinteästi sotilaiden kanssa. Tällaisista eläinkuvista onkin mahdotonta täysin varmasti erottaa dokumentaarisuus ja propaganda. Maskottikuvien luonteen vuoksi näkisin, että kuvat täyttivät molempia tehtäviä, eikä niitä siksi pysty tulkitsemaan lainkaan ilman dokumentaarista tai propagandaista luonnetta. Maskottien kohdalla dokumentaarisuus on vahvasti läsnä, sillä sotilaat usein kertovat kuvien yhteydessä, kuinka kuvan tarkoitus oli dokumentoida hetki, tai tapaaminen maskotin kanssa.

Kuva 14. Everstiluutnantti Laaksonen ja erään suomalaisen partion ryssänmaalta hakemat huuhkajan poikaset Molotoffi ja Tiltu. Kuva Pietinen, M. SA-kuva 27074.

Dokumentaarisuudesta saamme esimerkin K. Syhlmanin tekstissä, jossa hän kertoo kuinka pyysi kuvaajaa tallentamaan hänen kohtaamisensa maakotkan kanssa. Kuvan ottaminen ei ollut täysin vaivatonta, Kallen protestoidessa K. Syhlmanin läheisyyttä.¹⁸⁵ Samoin tarkoituksin rykmentinkomentajan, everstiluutnantti Laaksosen kerrotaan nostaneen Tiltun ja Molon olkapäilleen ja pyytäneen TK-kuvaajaa ikuistamaan hetken kuvaksi (kuva 14).¹⁸⁶ Kuvan

¹⁸⁵ Hakkapeliitta 38/1943.

¹⁸⁶ Aho 1994, 386.

ikuistamisen taustalla vaikutti ainakin everstiluutnantin kohdalla aito kiintymys maskotteja kohtaan. Laaksonen nimittäin kuvanottamisen yhteydessä totesi kuvassa olevan kolmen pöllön rykmentti. Laaksonen liitti itsensä pöllöjen yhteyteen ja muodosti ainakin jollakin tasolla yhteisen identiteetin pöllöjen kanssa.¹⁸⁷

Puolestaan K. Syhlmanin ja Kallen kuvan ottamisen kontekstiin ja tapahtumiin saadaan mielenkiintoinen kurkistus Syhlmanin kirjoittaman tekstin kautta (kuva 15). Syhlman kuvaa, mielenkiintoisen tarkasti, kuinka kuvaushetki järjestettiin ja mitkä olivat syyt kuvan ottamiselle. Syhlman kirjoittaa:

Noin minä ajattelin Kallea katsellessani ja lähestyvää eronhetkeä ajatellen. Ajattelin ja päätin, että Kallesta olisi pysyvä muisto saatava. Hauska olisi sitten jälkeenpäin muistoja verestellä ja Kallen kohtaloa arvailla. Niinpä minä kutsuinkin valokuvaajan paikalle ja pyysin ystävääni ikuistamaan. »Mikäpä siinä! Otetaan kuva pois vaan.»

Valokuvaaja asetteli konettaan, käänteli ja väänteli. Etsi sopivaa kulmaa, mistä Kalle parhaiten edukseen esiintyisi. Mutta eipä tahtonut sellaista löytyä. Kallekin hieman vierasti vai mitä lie ollut. Saattoipa olla, että se ajatteli valokuvaajastakin samoin kuin minusta alussa. Vihdoin se kuitenkin rauhoittui, kun tykkimiehet asettivat sen tarpeeksi arvokkaalle paikalle. Tykin piipun päälle nostivat Kallen seisomaan ja siitpä valokuvaajalle tulikin sopiva kohta, Kalle ensin ryhdistäytyi ja kohautti siipiään, paransi asentoaan ja nosti sitten päänsä korkealle tähyillen etäisyyteen. Sillä hetkellä minä tosiaan ihailin Kallea. Mikä luonnollisuus, mikä ylhäissyntyisen asento. Teatteriväkikin sitä jo olisi kadehtinut! Valokuva otettiin ja Kalle hypähti tykinpiipulta maahan.¹⁸⁸

K. Syhlmanin tekstikatkelma paljastaa kuvaushetken olleen huolellisesti lavastettu ja tunteellisesti latautunut tuotantotilanne. Syhlman kertoo halunneensa ”pysyvän muiston” lähestyvän eronhetken varalle ja siksi kutsuneensa TK-valokuvaajan paikalle. Valokuvaaja ”käänteli ja väänteli” konettaan, kunnes sotilaat nostivat linnun tykin suulle, mistä löytyi ”tarpeeksi arvokas paikka”. Kallen asetelleet sotilaat eivät kuitenkaan näy kuvassa.¹⁸⁹ Kuva lukeekin ensinäkemän perusteella yhden sotilaan ja Kallen väliseltä kohtaamiselta, vaikka todellisuudessa kuvaa ympäröi ”tuotantotiimi”. Kallen tykin piipulle nostaneet sotilaat selvästi tiesivät paikan olevan Kallelle mieleinen, mikä tuo myös ilmi, kuinka Kalle on siirtynyt pelkästä lajinsa edustajasta yksilöksi sotilaiden silmissä. Syhlman kuitenkin kirjoituksessa kehystää Kallen

¹⁸⁷ Aho 1994, 386.

¹⁸⁸ Hakkapeliitta 38/1943.

¹⁸⁹ Hakkapeliitta 38/1943.

sijainnin yhteen tekstissä rakennettuun kuviteltuun Kallen itsestään tuntemaan arvokkuuteen (kuva 15).

Kuva 15. K.Syhlman ja Kalle maakotka. SA-kuvien alkuperäinen kuvateksti: Erään it.yksikön maskottina on näin komean linnun kuin maakotkan poikanen. Maskotin nimi on Kalle. Kuva Viitasalo, A., SA-kuva 135306.

Vaikka kuva toimii jatkosodan kuvauskäytäntöjen sisällä, ei se kuitenkaan tarkoita, etteikö kuvan sisällä olisi silti aitoja tunteita. Propagandan ja kuvauskäytäntöjen kautta luettuna kuvasta jäisi puuttumaan Syhlmanin tuntema halu kuvan taltioitumiseen. Propagandan vaikutusalueella otettujen ja hallittujen kuvien analyysin suhteen ei siksi voida täysin sulkea pois inhimillisyyttä, vaikka tällaisten kuvien objektiivisen ja tieteellisen lähestymisen kannalta se tuntuisikin kaikkein turvallisimmalta.

Peilattuna rintamalehtien ja sanomalehtien kirjoituksiin SA-kuvissa esiintyvät maskottieläimet edustavat melko valheellisesti maskotti-ilmiön laajuutta, sekä maskottien lajikirjoa, millaisena se todellisuudessa näyttäytyi jatkosodan rintamalla. Sotilaiden kirjoitusten perusteella maskotit olivat yleisiä, eivätkä sellainen kuriositeetti, millaisena ne SA-kuvien perusteella helposti näyttäytyvät. Onkin mahdollista, että maskottien puuttumien SA-kuvista kieliinkin ilmiön arkipäiväisyydestä myös valokuvaajien näkökulmasta. Esimerkiksi Kalle maakotka ikuistettiin vasta, kun K. Syhlman sitä TK-valokuvaajalta pyysi (kuva 15).¹⁹⁰ On tietenkin

¹⁹⁰Hakkapeliitta 38/1943.

mahdollista, että TK-kuvaajat eivät kohdanneet eläimiä usein rintamalla. Tämä selitys kuitenkin tuntuu ontuvalta, sillä TK-kirjeenvaihtajat puolestaan kuvasivat kohtaamisiaan eläinten kanssa ja toteavat niin ikään ilmiön olevan yleinen. Saattaa myös olla, että maskottikuvien kohdalla ei armeijassa nähty kovinkaan paljon käyttöä propagandamielessä ja tästä syystä kuvaajat eivät juurikaan eläimiä kuvanneet.

Seuraavaksi tarkastelen lyhyesti SA-kuvien arkistosta otettua 15 valokuvaa. Tämä analyysi soveltaa Heike Kanterin esittelemää dokumentaarista menetelmää parhaansa mukaan katsauksessa SA-kuvien maskottikuvista, joita olen valinnut 15 kpl.¹⁹¹ Kuvat on valittu niiden 90 valokuvan joukosta, jotka ”maskotti” hakusana tuotti SA-kuva-arkiston hakutoiminnolla. Jokaisen kuvatekstin mukaan niissä esiintyy rintamajoukkojen kesyttämiä tai hoitamia eläimiä (pöllöjä, variksia, huuhkajia, vuohi, kettu, karhunpoika, vasikka, maakotka, harakka, kissa, koira), joita sotilaat kutsuvat ”maskoteiksi”.

Kanterin dokumentaarinen metodi rakentuu kolmivaiheisesta analyysistä: 1) kuvien pintatason kuvaileva tarkastelu, 2) tulkinnallinen vaihe, jossa huomioidaan kuvaus- ja julkaisuprosessin taustat, ja 3) syvempien dokumentaaristen merkitysten avaaminen, eli mitä nämä kuvat kertovat tuottajiensa (valokuvaajien, toimittajien ja sensuuriviranomaisten) tottumuksista, rutiineista ja maailmankuvasta.¹⁹² Kanterin metodi on erityisen hedelmällinen, sillä se ottaa huomioon niin kuvan edessä kuin kuvan takana toimivat yksilöt.¹⁹³

Kaikissa 15 kuvassa on eläin, jota kutsutaan nimellä maskotti. Lajeina kuvissa edustuu pöllö, varis, maakotka, kettu, karhunpentu, huuhkaja, harakka, vasikka, vuohi, kissa ja koira. Muutamien kuvien kohdalla kuvateksti mainitsee myös eläimen nimen, kuten esimerkiksi Roopevaris (kuva 2) tai Kalle-kotka (kuva 15). Jokainen kuvista mainitsee myös selkeästi maantieteellisen tai sotilaallisen kontekstin, kuten ”Hangon rintama 22.7.1941” (kuva 10) tai ”Syväri 1942.06.28”. Joissakin on maininta rykmentti- ja pataljoonatasolta: ”Rykmentin maskotit, ’Niku’ ja ’Naku’” (kuva 21) tai ”patterilla on maskottina varis” (kuva 2).

Valtaosa kuvista on rajattu niin, että eläin on selvästi tärkein yksityiskohta. Sotilaat puolestaan tuovat tilanteelle kontekstia sotilasarjojen, aseman ja esimerkiksi aseistuksen kautta. Yleinen piirre on, että maskotti esiintyy varsin keskeisesti. Tekstin perusteella monet kuvat lienevätkin poseerattuja tai ainakin tietoisesti ohjattuja: eläin on tuotu sotilaiden nähtäville ja

¹⁹¹ Kanter 2018, 44–55. Analyysissä käytetyt kuvat esiintyvät tässä gradussa kuvanumeroilla 1-10, 12-13, 15-17.

¹⁹² Kanter 2018, 44–55.

¹⁹³ Kanter 2018, 40.

kuvaajalle näytille. Eläimen positio kuvissa ei vaikuta yhdessäkään kuvassa spontaanilta. Pikkemminkin se kielii kuvallisten konventioiden toistumisesta: halutaan, että eläin näkyy selkeästi. Kaikissa kuvissa sotilaiden tuomaa kehystystä ei esiinny. Näiden kuvien kohdalla maskottin rintamakonteksti tulee ilmi ainoastaan kuvatekstin kautta.

Kuvissa olevat eläimet erottuvat selvästi muusta taustasta. Monissa taustoissa näkyy kuitenkin vain vähän yksityiskohtia, mikä voi tarkoittaa, että kuvaaja on tietoisesti rajannut ulos tarpeettoman informaation. Sotilaat ovat puolestaan kuvissa usein läsnä niin, että he kehystävät eläintä tai katsovat sitä. Joissain kuvissa eläimen voi tulkita olevan selvästi pideltävänä tai valokeilassa, mikä lisää vaikutelmaan poseerauksesta. Sotilaat ovat monesti kumartuneet tai asettuneet lähelle eläintä; heidän katseensa suunnattuna kohti eläintä. Tämä luo dynaamisen asetelman, jossa katseiden linjat rakentavat ”tarinan” kuvan sisällä.¹⁹⁴ Katsoja ohjataan eläimen suuntaan.

Kuva 16. Eräällä komppaniolla on maskottinsakin mukanaan. Kuva: Väriikki Harrivirta, H. SA-kuva 30827.

Linnut ja nisäkkäät (karhu, kettu, vasikka) ovat kaikki kuvien perusteella varsin nuoria ja keksyn oloisia. Ne on usein kuvattu lemmikkimäisessä roolissa: makoilemassa, sylissä, sotilaan kädellä tai jalkojen juuressa. Kasvojen tai katseen ilmeestä välittyy, kuinka maskotit eivät pakene, vaan pysyvät tyyneesti ihmiskontaktissa.

---

¹⁹⁴ Kanter 2018, 51.

Kuvien kuvatekstit ovat lyhyitä, mutta toistavat samaa kaavaa kautta linjan: jokin yksikkö tai joukko-osasto on ottanut eläimen hoiviinsa. Kuvien nimet viittaavat siihen, että sotilasyksiköillä on tapana esitellä maskottinsa: esimerkiksi ”Pataljoonan maskotit” (kuva 12), ”Konekivääripesäkkeen maskottina vasikka” (kuva 9), ”Kettu, jonka pojat ovat kasvattaneet poikasta lähtien” (kuva 8). Usein mainitaan myös eläimen nimi, mikä viittaa sen eriytyneeseen identiteettiin muista eläimistä. Eläinten maskottiasema on tulkittavissa ainakin niistä kuvista missä eläimen lisäksi esiintyy useampi sotilas. Sotilaat näyttävät ylpeiltä tai iloisilta eläimestä, minkä voikin tulkita joukon yhteiseksi iloksi. Kanterin menetelmän pohjalta tätä maskottisuutta voi kutsua kuvan piileväksi viestiksi: eläin on enemmän kuin satunnainen otus, se on osa sotilasryhmän identiteettiä.

Julkaisu- ja propagandakontekstia vasten tarkasteltaessa kuvat noudattelevat jatkosodan aikaisia käytäntöjä, missä sota-ajan sensuuri ohjasi valokuvatuotantoa. Kuviin valikoituneet eläimet eivät ole loukkaantuneita tai rääkättyjä, vaan esitetään huolehdittuina. Tällainen valinta edustaa myönteistä kerrontaa: halutaan näyttää, että sotilaat kykenevät elämään kovissakin olosuhteissa pehmeiden arvojen mukaisesti ja säilyttämään humoristisen tai inhimillisen asenteen. Kuvat eivät avoimesti korosta sotaponnistuksia. Kuvissa sen sijaan sotilas on osa luontoa ja kykenee hallitsemaan sitä tai ystäväystymään sen kanssa. Näin kuvat dokumentoivat sellaista tarinaa, jossa suomalainen rintamatoiminta esitetään kiinteänä osana luontoa ja eläinmaailmaa. Sotilaat eivät ole tuhoajia vaan jopa hoivaajia.

Kuva 17. Eräs nykyisiä Muurmannin radan ratamestareita (Tokarin aseman ratamestari). Maskottina hänellä on kesy harakka. Kuva Helander, N., SA-kuva 99666.

Tämä kytkeytyy Kanterin näkemykseen, että valokuvatuottajat rakentavat tietyn tyyppistä hallinnan ja järjestyksen symboliikkaa.¹⁹⁵

Dokumentaarisessa metodissa pyritään tulkitsemaan, mitä kuvat dokumentoivat tekijöidensä rutiineista ja maailmankuvasta. Tulkinta ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan kuvattaviin henkilöihin, vaan myös kuvien ottajiin ja muihin taustavaikuttajiin.¹⁹⁶ Näiden maskottikuvien kohdalla voidaan nostaa ainakin muutamia huomioita esille. Kuvien toistuvat maininnat kesyistä linnuista tai muista eläimistä heijastavat sotilaiden tarvetta luoda rintamalla lemmikkisuhteita. Ne niin ikään dokumentoivat rintamatodellisuutta, jossa eläimillä oli usein leikkimielinen, jopa perheenjäsentä muistuttava rooli, mikä puolestaan saattoi lohduttaa sotilaita sekä vahvistaa ”me-henkeä”.

Kuvat dokumentoivat myös sen, miten lehdet ja viralliset arkistot olivat kiinnostuneita pehmeistä aiheista, jotka vahvistivat myönteistä kuvaa suomalaisista sotilaista. Samalla aiemmin mainitsemani eläinten kärsimyksen puuttuminen kuvista viittaa valikoivaan kuvantamiseen, jossa kuvat antavat miellyttävämmän yleiskuvan rintamaelämästä kuin millainen se kenties oli. Jokainen kuva viestii hoivaavaa tai leikkimielistä suhdetta eläimeen. Tämä on tietoinen vastapaino rintamasodan kovuudelle, viitaten siihen, että kuvaa on käytetty paitsi muistoksi myös jonkinlaisen positiivisen mielikuvan luomiseen.

Heike Kanterin dokumentaarinen menetelmä paljastaa, että nämä 15 SA-kuvan maskottikuvaa eivät ole satunnaisia otoksia, vaan ne heijastavat selkeää visuaalista rutiinia ja julkaisukäytäntöä sota-ajalta. Dokumentaarisuuden käytännöllisyyden kannalta on myös tärkeä huomioida kuvien suhteellisen tarkasti annettu sijainti ja päivämäärä. Tämän lisäksi kaikkiin kuvista on lisätty lyhyt selitys avaamaan kuvan sisältöä.

Kokonaisuutena kuvat dokumentoivat 1940-luvun alun sosiaalisia ja kulttuurisia rutiineja siinä, miten rintamalehdissä ja virallisissa arkistoissa haluttiin esittää rintaman arkea. Ne valottavat sekä sotilaan ja eläimen suhteen inhimillistä puolta että tuon ajan mediapolitiikan ja sensuurin vaikutusta kuvallisiin valintoihin. Analyysi ei siis vain kerro, mitä kuvassa näkyy, vaan myös miksi se on tehty julkaisukelpoiseksi ja miten se dokumentoi aikansa ihanteita, toiveita ja propaganda-arkea. Kanterin dokumentaarisen metodin mukaan näiden kuvien pohjalta

---

¹⁹⁵ Kanter 2018, 47–49.

¹⁹⁶ Kanter 2018, 38–40.

voi siis päätellä, että sota-ajan valokuvapraktiikka sisälsi vakiintuneen tavan esittää maskotit rintaman maskotteina siten, että eläimen ja sotilaan symbioosi on lämpimän, hoitavan suhteen symboli. Tämä lienee ollut kuvaajan ja sotilaiden yhteisesti jakama käsitys: maskottikuvat vetosivat yleisön tunteisiin, tarjosivat moraalista nostoa ja loivat sodan keskelle pieniä ilon hetkiä.

3.3 Maskotit

Piste-nimimerkillä kirjoitettu kertomus Hektor-koirasta alkaa seuraavasti: ”Kuten kaikilla paremmanpuoleisilla joukko-osastoilla on maskottinsa, on meilläkin sellainen, nim. Hector, pioneerin kiireestä kantapäähän, tai pikemminkin hännänpäähän, sillä se oli koira.”¹⁹⁷ *Kouvolan Sanomissa* puolestaan tiedetään kertoa, että suurimmalla osalla joukko-osastoista lännessä on maskotti.¹⁹⁸ Voidaankin turvallisesti todeta, että maskotit eivät olleet mitenkään tuntematon ilmiö Suomessa jatkosodan aikana.

Alkuperäislähteistä löytyy aikalaiskuvauksia siitä mikä tai millainen maskotti oikeastaan oli. Esimerkiksi *Etelä-Suomen Sanomissa* maskotin kuvataan alun perin olleen eläintä muistuttava nukke, jonka väitettiin tuovan onnea. Teksti jatkaa kertomalla, että tätä nykyään maskotteina pidetään eläviäkin eläimiä.¹⁹⁹ *Suomen Kuvalehden* ja *Kuva*-lehden maskotteja käsittelevissä kirjoituksissa tiedostetaan niin ikään maskotteihin aiemmin liitetyt maagiset ja onnea tuottavat ominaisuudet. Kuitenkin molemmat artikkelit toteavat, ettei suomalaisessa kontekstissa sotilaiden pitämille eläinmaskoteille lueta pääsääntöisesti tällaisia voimia tai ominaisuuksia.²⁰⁰

Kuva-lehden ”Sotilaan maskotit” -kirjoituksessa niin ikään esitetään, että vaikka maskotteihin liittyy laajasti tunnettuja taikauskoisia ja symbolisia piirteitä, suomalaisessa kontekstissa niiden merkitys oli toisenlainen. Kirjoittaja tiedostaa, että sota herättää ihmisessä tarpeen turvautua alkeellisiin uskomuksiin ja maskotti voi tällöin toimia onnea tuovana olentona. Tätä taustaa vasten kirjoittaja tekee selkeän eron muiden maiden ja suomalaisten sotilaiden välillä: siinä missä esimerkiksi ranskalaisen lentäjän kerrotaan kieltäytyneen nousemasta ilmaan ilman valkoista kissaa, suomalaisen maskottisuhteen kerrotaan kumpuavan ”erämiehen ja

---

¹⁹⁷ Hakku: pioneeripataljoonan asevelvollisten lehti 1/1941.

¹⁹⁸ Kouvolan Sanomat 47/1944.

¹⁹⁹ Etelä-Suomen Sanomat 214/1943.

²⁰⁰ Suomen Kuvalehti 16/1942. Kuva 4/1944.

eläinten ystävän vaistosta”.²⁰¹ Tekstin suhteen on kuitenkin pidettävä mielessä sen propagandasanoma.

Tästä huolimatta, vaikka kirjoituksen sävy on osin idealisoiva ja propagandistinen, sen perusväite maskotteihin liittyen saa tukea myös muista aikalaisten kirjoituksista. Lähdeaineistona käyttämissäni rintamalehdissä tai artikkeleissa ei nimittäin juuri esiinny taikauskoista suhtautumista eläinmaskotteihin, eikä eläinmaskotteja kuvata aktiivisesti onnea tuovina tai suojelevina hahmoina. Tämä tukee ajatusta siitä, että suomalaisessa rintamaympäristössä maskotin merkitys rakentui ensisijaisesti emotionaalisen ja käytännöllisen kokemuksen kautta, ei niinkään rituaalisten tai symbolisten uskomusten varaan.

Samansuuntaisia huomioita esitetään *Suomen Kuvalehden* kirjoituksessa. Myös tässä artikkelissa tiedostetaan maskotteihin liitetyt onnea tuovat ominaisuudet, mutta niin ikään teroitetaan tällaisten näkemysten olevan jo vanhanaikaisia.²⁰² Tekstissä korostetaan, että suomalaisen sotilaan suhde eläinmaskotteihin on ensisijaisesti luonnonläheinen ja tunnepohjainen. Maskotin koetaan tuovan ”päivänpaistetta yksinäiseen elämään”, ja eläimen kanssa jaettu kokemus näyttäytyy inhimillisyyden ylläpitäjänä. Näin muodostuva suhde on tekijän mukaan enemmän osoitus eläinystävällisestä vaistosta kuin neuroottisesta onnen etsinnästä.²⁰³ Yksi poikkeus aineistosta nousee esille, sillä miinalaiva Ruotsinsalmen orava-maskotin kadottua miehistö maalasi epäonnen estämiseksi oravan kuvan miinalaivan kylkeen.²⁰⁴

Miten eläimet sitten valikoituivat maskoteiksi? Adrian Koopman tarkastelee artikkelissaan syitä, miksi juuri pingviini nähtiin sopivana maskottina norjalaiselle sotilasrykmentille. Hän nostaa esiin kaksi keskeistä tekijää: ensinnäkin pingviini liitetään mielikuvissa kylmiin alueisiin, mikä tekee siitä luontevan symbolin kylmien vesistöjen alueelle sijoitetuille joukoille. Toiseksi pingviinin ulkomuoto muistuttaa sotilaan univormua, mikä vahvistaa sen asemaa rykmentin edustajana. Näin pingviinistä muodostuu sekä visuaalisesti että mielikuvallisesti luonteva maskotti sotilasyksikölle.²⁰⁵

Samanlaista perustelua löytyy Pimba-nimisen sammakon kohdalla jatkosodan aikana suomalaisten sotilaiden keskuudessa. Pimban tapauksessa sammakko nähdään ”korpifilosofina” ja ”individualistina”, jolla on rauhallinen, arvokas ja hieman arvoituksellinen luonne. Pimban

---

²⁰¹ Kuva 4/1944.

²⁰² ...erehtyväinen ihminen leimaa maskottiajatuksen taikauskoksi.

²⁰³ Suomen Kuvalehti 16/1942.

²⁰⁴ Miinalaiva Ruotsinsalmi, Sot.virk. Esko Suomela, valokuvaaja 1942.

²⁰⁵ Koopman 2017, 83–84.

käyttäytymistä ja olemusta tulkitaan inhimillistäen, mutta samalla annetaan sille tilaa olla eläin. Sen tasapainoilua häkin yläorsilla kuvataan esimerkiksi lähes taiteellisena esityksenä.²⁰⁶ Pimbaan sotilaiden liittämät ominaisuudet eivät olekaan sellaisia, joita perinteisesti sammakoon liitetään. Onkin siis aiheellista tulkita, että Pimba oli lakannut olemasta sotilaille sammakolajinsa edustaja ja muuttunut yksilöksi, joka peilaa maskottina ryhmänsä sotilaita.

Pimban nimi ja asema maskottina rakentuivat nopeasti. Nimeäminen puolestaan teki sammakosta yksilön ja liitti Pimban sotilaiden ryhmään.²⁰⁷ Tämä viittaa Koopmanin nimeämisteorioihin, joissa henkilökohtainen nimi erottaa eläimen lajin edustajista ja antaa sille erityisase-man.²⁰⁸ Kirjoitus Pimbasta ilmentääkin miten ominaisuuksia maskoteille luotiin ja millaisia ominaisuuksia arvostettiin tässä sotilaiden ryhmässä. Sammakon hitaat ja jähmeät liikkeet kehystettiin harkituiksi ja arvokkaiksi. Sammakon nököttäminen aloillaan puolestaan tulkittiin filosofisoinniksi ja pohdinnaksi.

Luonteen rakentamista tapahtuu Hektor-koirankin kohdalla. Hektorin kerrotaan olevan pioneeri kiireestä kantapäähän, ja omaavan hienovireisen ja tahdikkaan käytöksen. Päivisin Hektorin kerrotaan ottaneen osaa palvelukseen tunnontarkasti ja osoittaneen luontaisia joukkueenjohtajan taipumuksia. Hektorin kiinnostusta oraviin puolestaan kuvataan gentlemanin hobbyna.²⁰⁹ Hektorin ominaisuudet rakentuvat hyvin samankaltaisesti Pimban kanssa. Hektor nimetään pioneeriksi ja Hektorin toiminta, luonne ja ominaisuudet nähdään pioneerin ihanteiden kautta. Hektorin ja Pimban tapauksessa molempien eläinten piirteet ilmentävät sotilaiden itseensä liittämiä ominaisuuksia hyvin samankaltaisesti, kuin Koopmanin esimerkin pingviini norjalaisten sotilaiden suhteen.

Nokkari-lehdessä puolestaan kirjoittaja kertoo, kuinka varuskunnassa monta kertaa vastaan tullut bernhardilaiskoira olisi heidän yksikkönsä arvon mukainen maskotti. Kirjoittaja kuvaa, kuinka koira hiljaa ja arvokkaasti, todellisella vanhuksen arvokkuudella liikkuu kaupungilla. Kirjoittaja visioi kuinka koira olisi vartiomiehelle sellainen tuki ja turva, että desantitkin miettivät kahdesti ennen kuin yrittäisivät portista sisälle. Kirjoittaja jatkaa kuvittelua toteamalla, että kenraalintarkastuksissa koira ei voisi olla vaikutusta tekemättä. Mielenkiintoiseksi tekstistä tekee erityisesti sen, että kirjoittaja spekuloi olisiko keittiömiehillä taloudellisia

---

²⁰⁶ Suomen Kuvalehti 1/1945.

²⁰⁷ Suomen Kuvalehti 1/1945.

²⁰⁸ Koopman 2017, 76–78.

²⁰⁹ Pion. RUK: kurssijulkaisu 49/1941.

mahdollisuuksia kotiuttaa koira yksikköön. ²¹⁰ Tämän kaltaisia mainintoja maskottien ostamisesta on muutamia, muttei monta. Niin ikään Iskuri-rintamalehdessä kerrotaan, kuinka puoliaksi ajokoira Raiku-niminen maskotti oli hankittu Äänislinnasta ja maksanut 50 markkaa. ²¹¹

Vaikka maskottien ostot vaikuttavat olleen harvinaisempia, eläinvaihdantaa näyttää kuitenkin tapahtuneen ajoittain. Tämä oli kuitenkin mitä ilmeisimmin tapahtunut lähinnä tarpeen ja eläimen ”tuotannollisten” ominaisuuksien kautta. *Perussuunta*-rintamalehdessä kerrotaan, kuinka luutnantti Harjun kanipariskunnan jälkeläiset myytiin heti saavuttuaan neljänteen sukupolveen saakka. Teksti kertoo, että myös vänrikki Pernitz oli saanut kaniinikärpäsen pistoksen ja odottaa nyt ostamaansa kanipariskuntaa perille. ²¹² Kanien ympärillä toimiikin mielenkiintoinen ilmiö, sillä yksittäisiä kaneja oli maskotteina, mutta kaneja nähtävästi myös ”tuotettiin” myyntitarkoituksiin.

Aallokas-lehdessä kirjoittaja kuvaa, kuinka sotilailla on monta suurempaa ja pienempää lemmikkiä. Tekstissä kirjoittaja tarkastelee niin koira, kissaa, sotasikaa, hevosta ja sotalehmää, eli laajaa kirjoja eri lajeja. Teksti kertoo, kuinka maskotit toimivat emotionaalisina tukipilareina ja auttoivat henkisessä selviytymisessä sodan aikana. ²¹³

...jotka hiljaisina ja vaatimattomina tovereina jakavat hänen kanssaan sotaretken ilot ja surut. Ne seuraavat sotilastamme yksinäisille vartiomatkoille tai etulinjan melskeeseen ja joskus ne ratkaisevalla hetkellä saattavat tehdä isännälleen palveluksista parhaimman: pelastaa niiden hengen. ²¹⁴

Tappara-rintamalehdessä Koo-nimimerkillä kirjoittava kirjoittaja puolestaan toteaa:

että tarinoita korsumaskoteista riittäisi loputtomiin. Os. L. komentokorsun vierellä pureskelee keväistä nurmikkoa ehtavalkoinen kaniini. Naapurikorsun ikkunalaudalla ripottelee eräs Mannerheimin ristin ritareistamme leivänmuruja hieroen ystävyttä metsähiiren kanssa. Lemmikkieläinten vaaliminen on kuvaavaa suomalaiselle sotilaalle, joka on valmis iskemään kimppuumme hyökännyttä vihollista mutta yhtä valmis suojaamaan pieniä ja turvatonta. ²¹⁵

Koo:n kirjoittamasta tekstistä nousee pienenä erikoisuutena esille metsähiiren ruokkiminen. Yleisesti ottaen sotilaat kuluttivat aikaa hiiren ja rottien hävittämiseen ja niitä pidettiin tuhoilaisina. Kuitenkin Mannerheimin ristin ritarin toimittama metsähiiren ruokkiminen eroaa

---

²¹⁰ Nokkari: 0681:n asevelilehti 22/1941.

²¹¹ Iskuri 9/1942.

²¹² Perussuunta: I / KTR 15:n lehti 281/1943.

²¹³ Aallokas: Laatokan puolustajain asevelilehti 7/1943.

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Tappara 569/1943.

huomattavasti tästä mentaliteetista. Syynä toiminnalle löytynee joka tapauksessa kontekstista. Ympäristö saattaa olla sellainen, jossa rotista ja hiiristä ei ollut suurta ongelmaa ja niiden hävittäminen oli suhteellisen vaivatonta. Toisaalta sotilaan korkea asema saattaa selittää sen, että rotat ja hiiret eivät muodosta samanlaista inhoa kuin rivisotilaissa. On myös hyvin mahdollista, että Mannerheimin ristin ritari tunnisti eläimen metsähiireksi, joka on luontainen laji metsässä, ja tämän ymmärryksen kautta hänen suhtautuminen eläimeen oli selvästi positiivinen. Kaikissa selityksissä ympäristö tai tausta vaikuttivat kuitenkin eläimeen suhtautumiseen.

Alkuperäislähteiden mukaan upseerit ja päällystö suhtautuivat maskotteihin yleisesti ottaen myönteisesti. Lähteissä ei mainita, että maskottien pitäminen olisi ollut kiellettyä tai että siihen olisi suhtauduttu kielteisesti. Tämä viittaa siihen, että kun eläin nimettiin maskotiksi, se sai epävirallisen hyväksynnän myös esikunnan taholta. Esimerkiksi laivueen komentajan tava- tessaan Jaakko-variksen ensimmäistä kertaa, oli hän huudahtanut ”Voi pojjaat!.. on teillä otus!!!... Enpä olisi uskonut mokomaa, ellen olisi taatusti omin silmin nähnyt”.²¹⁶ Perin positiivinen reaktio siis.

Eläimen julistaminen maskotiksi vaikuttaakin toimineen usein perusteluna sille, miksi eläin voitiin hyväksyä osaksi yksikön arkea ja miksi sitä saatettiin pitää epävirallisesti muonavahvuudessa. Tukea huomiolleni tuo Jukka Tyrkön kirjoitus *Uuden Suomen* Sunnuntailitteessä. Jukka Tyrkkö kertoo:

Niin kuin sodassa eivät kaikki ansioituneet saa koskaan korotusta, ei näitä eläin- aseveljiämmeäkään läheskään kaikissa tapauksissa ole onnellistettu maskotin erikoiskunnialla ja -tittelillä, vaan suorittavat ne oman osuutensa rintamassa ”tunte- mattomina sotilaina”, rivimiehinä, joiden kunnia on syvemmillä kuin rinta- pielessä.²¹⁷

Maskotin aseman tuoma erityisyys tuleekin mielestäni esille tapauksissa, joissa yksikkö piti hallussaan vuohia, lehmiä tai niin sanottuja maitovarsoja. Näissä esimerkeissä maskotti-termi näyttää toimineen perusteluna eläimen läsnäololle, vaikka todellinen syy oli käytännöllinen ja liittyi maidontuotantoon. Maskotiksi nimeäminen saattoikin täten oikeuttaa eläimen pitämisen kasarmilla tai rintamalinjan läheisyydessä, vaikka sen arvo oli ennen kaikkea aineellinen.²¹⁸ *Kouvolan Sanomissa* kirjoittaja kertookin, kuinka Pohjois-Valkealan pojat ovat kekseliäästi ottaneet maskotiksi lehmän. Kirjoittajan mukaan maskotin viran lisäksi lehmä toimi myös

²¹⁶ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

²¹⁷ US Sunnuntailiite 15/1942.

²¹⁸ Ks. Suomenkuvalehti 43/1941.

maitotilkan antajana. Lehmän navettana toimii kirjoittajan mukaan, milloin autio korsu ja milloin talon peräkamari.²¹⁹ Täyttä varmuutta ei ole, mihin kirjoittaja kekseliäisyydellä viittaa, mutta on hyvinkin mahdollista, että kekseliäisyydellä tarkoitetaan nimenomaan maskotin aseman tuomaa oikeutusta lehmän pitämiselle ja sitä kautta maidon saannille.

Maidontuotanto saattaa ainakin osittain selittää miksi vuohia esiintyy alkuperäislähteissä huomattava määrä, vaikka vuohia on tilastoitu armeijan vahvuudessa pieniä määriä.²²⁰ Vuohet vaikuttavat alkuperäislähteiden mukaan olleen esikuntien erityisessä suosiossa ja esikuntien maskotteina. Esimerkiksi *Uudenmaan Sanomissa* kerrotaan Jakaterina-vuohen olevan rykmentin lottien huolenpidossa.²²¹ *Tyrjän rykmentin* rintamalehdessä kirjoittaja puolestaan kertoo, kuinka esikunnan pihalle oli tuotu aito pukki vuohen vieraaksi.²²² Vuohien esiintyminen kuvissa, sanomalehdissä ja rintamalehdissä saattaakin johtua tiedotusupseerien jatkuvasta kontaktista esikuntiin ja esikunnan pihalla laiduntaviin vuohiin.²²³ Vuohien maskotin asema näissä paikoissa selittyneekin vähintään osin (ellei täysin) vuohien maidontuotannon kautta.

Kuva 18. Rintamajermu ja hänen elikkonsa (II/Pans.D ja II/KTR 7). Lottien ikioma vuohi, jonka mukaan he ovat ristineet kanttiininsa Valkea vuoheksi. Kuva Aunio, SA-kuva 136680.

²¹⁹ Kouvolan Sanomat 6/1940.

²²⁰ Pilke 2015, 159.

²²¹ Uudenmaan Sanomat 101/1941.

²²² Tyrjän rykmentin rintamalehti 602/1943.

²²³ Ks. Tyrjän rykmentin rintamalehti 602/1943.

Helena Pilke kertoo tutkimuksessaan, että joissakin yksiköissä oli lehmä, joista saatu maito meni sairaaloiden dieettipotilaille, sekä komentajien korvikekuppeihin. Samoin hän kertoo, kuinka nämä lehmät oli sitten pakko teurastaa peräännyntävaiheessa.²²⁴ Toivo Tikkanen kuvaa *Kansa taisteli* -lehdelle lähetetyssä julkaisemattomassa kirjoituksessa nimeltä ”Sotalehmä” erään komppanian lehmän tarinaa.

Tikkanen aloittaa tekstinsä kertomalla, kuinka lehmiä juoksi pelloilla vauhkoina ja valtoimeinaan ja kuinka jotkut komppanian miehistä onnistuivat saamaan yhden kiinni. Suunnitelmana oli Tikkanen mukaan laittaa lehmä kenttäreittiön pataan, mutta päätyivät he sittenkin lehmään sen sijaan lypsämään. Hän kertoo, kuinka lehmä otettiin epävirallisena muonavahvuuteen.²²⁵

Välittömästi kiinnioton jälkeen lehmälle määrättiin komppaniassa hoitaja sekä taluttaja. Tikkanen kertoo, kuinka komppanian päällikkö määräsi hänet yhdessä moottoripyörälähetin kanssa kuljettamaan lehmän jalkaisin, muun komppanian liikkeessä autokuljetuksin. Tikkanen kertoo: ”En muista, miten pitkä tuo matka oli, eikä tainnut virstanpylväitä tien varressa olla. Mutta matkaa siinä kertyi, kun yöllä kahden kolmen maissa lähdettiin taipaleelle ja liki puolta yötä seuraavana iltana oltiin perillä.”²²⁶

Ennen pitkään lehmä ei enää tarvinnut taluttajaa, vaan se pysyi ilman liekaakin komppanian mukana. Tikkanen kertoo, kuinka lehmä tottui tykkeihin ja kranaatteihin ja kuinka se vietti yönsä hevosten kanssa, sekä söi hevosille tarkoitettua heinää.²²⁷ Lehmää ei tekstin perusteella kuitenkaan lainkaan nimetty. Nimeämättömyys viitanee, että sotilaat olivat suunnitelleet lehmän lopulta päätyvän teuraaksi. Kirjoittaja käyttää lehmästä toki myös termiä ”lypsikki”²²⁸, mikä paljastaa, että lehmä sai kuitenkin ainakin jonkinasteisen kutsumanimen.

Nimeämättömyydestä huolimatta lehmä jätti vähintään tahattomasti jälkensä komppaniaan, sillä komppania sai divisioonan sisällä nimen ”Mustan lehmän komppania”. Huomionarvoista on, että komppania ei itse valinnut epävirallista nimeään maskotin kautta. Sen sijaan nimi tuli muulta divisioonalta, koska komppanian tunnisti heidän mukanaan kulkeneen mustan lehmän avulla.²²⁹

---

²²⁴ Pilke 2015, 159.

²²⁵ Tikkanen ei pvm.

²²⁶ Tikkanen ei pvm.

²²⁷ Tikkanen ei pvm.

²²⁸ Lypsikki juontaa juurensa lypsylehmä sanasta.

²²⁹ Tikkanen ei pvm.

Toiminnan perusteella lehmän mukana pitämiseen käytettiin aikaa ja vaivaa. On mahdotonta sanoa, oliko syynä lehmän tuottama maito, vaiko aito kiintyminen eläimeen. Tekstissä kuitenkin kerrotaan, että lehmä ei millään kyennyt tuottamaan maitoa tarpeeksi koko komppanian tarpeisiin. Sen sijaan maito allokoitiin kiertävässä järjestyksessä. Tosin siinä teltassa missä hoitaja oli, suurin osa maidosta tuli käytettyä.²³⁰

Eläimen vaiheiden kirjaaminen kertoisi kuitenkin enemmän aidosta välittämisestä kuin maitotilkan varmistamisesta. Kiintymyksen puolesta puhuisi niin ikään kohta, jossa kirjoittaja rinnastaa lehmän sotilaaseen ja toteaa, että ”[v]oisiko sanoa, että sankari, mutta monelta lehmältä tuo retki olisi jäänyt tekemättä”. Kirjoittaja lisäksi kuvaa, kuinka lehmä on kotoisin sieltä jostakin ja sinne jonnekin se jäi, kuten tuntematon sotilas ainakin.²³¹

Lehmä kulki sotilaiden mukana satojen kilometrien matkan aina Petroskoihin. Tällaisen matkan kuljettaminen ainoastaan maitotilkan tähden vaikuttaa huomattavan epätodennäköiseltä. Olenkin taipuvainen tulkitsemaan, että ainakin osa sotilaista muodosti lehmään aidon kiintymyssuhteen. Mielenkiintoista on huomata, että lehmä ei alkujaan vaikuttanut olevan millään tavalla erikoinen sotilaille, aiottiinhan se alun perin paloitella pataan. Kuitenkin kirjoituksen perusteella lehmästä sellainen ajan kuluessa lopulta muodostui.²³² Sotalehmän tapauksessa ”Mustan lehmän komppania” tuli ottaneeksi itselleen maskotin täysin epähuomiossa ja vahingossa. Lehmä liikkui komppanian mukana koko kesän myöhäiseen syksyyn saakka, kunnes jäätyneet tiet tekivät lehmän kulkemisesta hankalaa. Tämän takia lehmän lopulta teurastettiin.²³³

Lehmä täyttää ”lypsikin” tapauksessa Serpellin molemmat kriteerit kiintymyksestä ja hyödyistä, hyödyn ollessa alulle paneva tekijä maskotin roolin ottamisessa.²³⁴ Suhde eläimen ja sotilaiden välillä kehittyi yhteisen kokemuksen kautta ja muovaantui ympäristön ja mahdollisuuksien mukaan. Lehmä toiminnallaan sai oikeuksia, kuten käveleminen ilman liekaa ja hevosten heinien syöminen, mutta myös ominaisuuksillaan vaikutti sotilaiden toimintaan (kävelymarssi lehmän kanssa). Lehmää ei tarkoituksellisesti otettu maskotiksi, mutta se omalla toiminnallaan ja muodostuneen eläinhihmissuhteen kautta nousi maskotiksi ja kuvaamaan ulkonäöllään kokonaista komppaniaa. Eläimen toiminnallisuus ja vaikuttaminen eivät tässä

---

²³⁰ Tikkanen ei pvm.

²³¹ Ibid.

²³² Tikkanen ei pvm.

²³³ Tikkanen ei pvm.

²³⁴ Serpell 2004, 145–146.

tapauksessa olleet tarkoituksellisia, mutta sen toiminnan vaikutuksia on mahdotonta kieltää Mustan lehmän komppanian osalta.

Kuten vuohet ja lehmät osoittavat, maskottien pitäminen ulottui sotamiehistä aina esikuntiin saakka. Vaikka vuohien pitäminen maskotteina oli yhteistä rivimiehien ja upseerien välillä, myös huomattavia eroavaisuuksia maskottien suhteen löytyy. Esimerkiksi karhut lajina olivat järjestäen korkeampiarvoisten yksiköiden ja sotilaiden maskotteja, sillä korsuissa elävien sotilaiden keskuudessa maskotti-karhuista ei lähdeaineistossa ole mainintoja. Tämä selittyy alkuperäisaineiston tulkinnan perusteella sillä, että rintaman sotilaille ei kerta kaikkiaan ollut mahdollisuuksia ja resursseja karhujen hoitamiseen ja huolehtimiseen maskotteina.

Karhujen suhteen erittäin mielenkiintoisen tapauksen komentoketjun huipulta muodostaa kenraali Raappana ja Mesikkä-karhu, sillä Mesikän vaikutus ei rajoittunut ainoastaan Raappanaan ja Mesikän läheisyydessä oleviin sotilaisiin. Rajavartioston historiikin mukaan Mesikkä nimittäin oli yhtenä syynä rajavartioston yhä edelleen käytössä olevalle karhusymboliikalle.²³⁵

Kenraali Erkki Raappanan ja Mesikkä-karhun välinen suhde oli poikkeuksellisen läheinen ja tunteikas. Mesikkä annettiin Raappanalle karhunpennuksi keväällä 1944, ja kenraali osallistui sen kasvatukseen asemasodan rauhallisemmissa oloissa. Raappana kuvasi karhua huvittavaksi ja seuraltaan miellyttäväksi, ja karhun päivittäiset rutiinit sulautuivat osaksi sotaleirin elämää.²³⁶ Kasvavaa Mesikkää yritettiin lopulta palauttaa takaisin luontoon. Tämä kuitenkin osoittautui mahdottomaksi tehtäväksi, Mesikän palatessa jopa järven yli uimalla takaisin ”omiensa” pariin. Lopulta Mesikkä oli palautusoperaatioiden epäonnistumisten jälkeen lähetettävä Korkeasaaren elätettäväksi.²³⁷

---

²³⁵ Saressalo 2019, 146.

²³⁶ Kamera 5/2014. ”Ellei tuota karhunpoikaa olisi, eikä usein tietäisi mitä tekisi. Nalle tuottaa paljon hupia ja mielenkiintoista seuraa.”

²³⁷ Saressalo 2019, 147.

Kuva 19. Tästä karhunpennusta voi kehittyä todellinen sotakarhu, sillä sen isäntä on kenraali (Palojärvi) ja pentu on pienestä asti kasvanut sotilaallisessa ympäristössä. Kuva Aavikko, SA-kuva 134823.

Vaikka Mesikkä päätyikin Korkeasaareen, ei Raappana käynyt kertaakaan Mesikkää katso-
massa. Tutkielmani alussa esitetty lainaus Raappanalta liittyykin tähän. Raappana ei kestänyt
nähdä Mesikkää aidattuna, poissa luonnosta, sen omasta ympäristöstä. Tämä siitäkin huoli-
matta, että kenraali Raappanan sellin seinät oli hänen syyttömän vankeutensa aikana koristeltu
Mesikän kuvilla.²³⁸ Raappanan silmissä Mesikkä oli loppuun asti luontoon kuuluva eläin.

Karhunpoikasten pitäminen lemmikkinä oli jossakin määrin yleistä 1900-luvun alussa itäi-
sessä Suomessa. Sotaväellä oli niin ikään lemmikkikarhuja, muun muassa Kuopiossa, jossa
ratsujääkäreillä oli tapana ulkoiluttaa lemmikkikarhua kaupungin puistossa 1918.²³⁹ SA-
kuvien perusteella onkin mahdollista paikantaa Mesikän lisäksi ainakin muutamia muita karhu-
maskotteja jatkosodan aikana. SA-kuvien perusteella karhumaskotteja oli ainakin kenraalima-
juri Kääriäisellä, kenraalimajuri Palojärvellä, sekä ”Kolmannen Kannaksen koukkaajilla”.²⁴⁰
Karhujen aulis ottaminen maskoteiksi saattaakin osalta perustua tuttuun kulttuurilliseen käy-
täntöön joidenkin sotilaiden kohdalla.

Täysikasvuisia karhuja ei maskotteina kuitenkaan esiintynyt. Karhujen kohdalla haasteeksi
näyttääkin ennen pitkää muodostuneen niiden kasvava koko ja villipedon luonne.

²³⁸ Kamera 5/2014.

²³⁹ Saaressalo 2019, 146.

²⁴⁰ Sot.virk. G.Vainio, Sa-kuva 154413. Aavikko 1943, Sa-kuva 134823. Aunio 1943, Sa-kuva 128419.

Rajavartiolaitoksen historiikissa kerrotaan kahdesta karhusta, Tarjasta ja Nillasta, jotka vielä sodan jälkeen olivat sotilaiden maskotteina komppanianpäällikön alaisuudessa Kursussa. Tarjaa ei tosin kauaa voitu pitää Kursussa äreän luonteensa vuoksi, ja se päätyikin Kemijärven rajakomppanian kautta nopeasti Korkeasaareen. Nilla puolestaan eleli kahdeksan kuukautta Kursussa, kunnes sen voimat ja elopaino kasvoivat liiallisiin mittoihin. Vaikka Nillalle ei liharuokaa syötettykään, alkoi se esittää sitä kohtaa kiinnostusta. Nillan Kursussa viettämänsä aikansa loppupuolella oli se yllättäen napannut kiinni hampaillaan keittiön emännän pohkeeseen. Nilla oli tämän jälkeen nopeasti toimitettu niin ikään Korkeasaareen.²⁴¹

Karhujen kohdalla useammassa lähteessä esiintyy samankaltainen reitti maskotiksi tulemisessa. *Lalli*-lehden pienessä uutisessa kerrotaan, kuinka kapteeni ja ylikersantti kaatoivat naaraskarhun. Naaraskarhun orvoiksi jääneet kolme pentua otettiin kiinni ja tuotiin Etelä-Suomeen sotilasjoukko-osaston maskoteiksi.²⁴² Samanlaiset oli Tarjan ja Nillan sekä Mesikän reitit maskoteiksi.²⁴³

Karhujen kautta on nähtävissä selvät sotilasarvojen määrittämät mahdollisuudet ja rajoitukset maskottien pitämisen suhteen. Kiintymys, mahdollisuudet ja halu eivät olleet ainoita tekijöitä, jotka määrittivät maskottien ottamisen ehtoja. Maskottien ottaminen vaati näin ollen ainakin jonkin näköistä suunnitelmallisuutta ja hoitamisen sekä huolenpidollisten mahdollisuuksien kartoittamista.

Kuva 20. Kenraalimajuri Kääriäisen karhu ja sen hoitaja. Kuva Sot.virk. G.Vainio SA-kuva 154413.

²⁴¹ Saaressalo 2019, 148–149.

²⁴² *Lalli* 40/1944.

²⁴³ Saaressalo 2019, 147–149.

Erot eivät kuitenkaan rajoittuneet pelkästään sotilasarvojen mukaan. *Suomen Kuvalehden* ”Sotilaan maskotit” -artikkelissa esitetäänkin kiinnostava jako eri asevoimien maskottikäytännöistä. Kirjoittaja tekee selkeän eron maavoimien sekä ilma- ja merivoimien välillä siinä, miten maskotit valikoituvat osaksi yksiköitä.²⁴⁴

Kirjoittajan mukaan ilma- ja merivoimissa maskotti hankittiin useimmiten tarkoituksellisesti, jo ennen varsinaista palvelukseen astumista. Laivakoira esitetään tekstissä välttämättömänä elementtinä, joka on ”takkuinen piski, tavoiltaan demokraattinen kaikkien ystävä” ja jonka mukanaolo näyttää olevan osa merimiesten normaalia käytäntöä. Samoin lentäjien maskottien kuvataan olevan tyypillisesti rodultaan selkeitä, visuaalisesti vaikuttavia koiria – kuten setterit, spanielit tai pinsarit – joiden ulkomuodolla ja olemuksella on ennustuksellista ja seremoniallista merkitystä. Maavoimien maskotit saapuivat puolestaan joukkoon sattumanvaraisesti: eläimet löydettiin tekstin perusteella muun muassa poltettujen talojen raunioilta, hylätyistä kylistä tai saapuivat itse sotilaiden luo.²⁴⁵

Tämä kirjoittajan tekemä huomio asevoimien välillä saa tukea muista käyttämistäni alkuperäislähteistä. *Pamaus*-rintamalehdessä kuvataan, kuinka pieni sikapossu vain eräänä päivänä ilmaantui komppanian keittiöön. Possua alettiin välittömästi hoivata ja sille rakennettiin ”oikein ajan mukainen asuntokin, jonka sisustuksessa kaikki arkkitehtuurin viimeiset niksit otettiin huomioon”. Kirjoittajan mukaan possu kasvoi ja vähitellen siitä tuli komppanian maskotti, jonka ”hyvinvoinnista jokainen tunsi olevansa vastuussa”.²⁴⁶ *Juvan rykmentin päivälehdessä* puolestaan kerrotaan, kuinka jänis oli juoksuttanut puoli kilometriä sotilaita, ennen kuin sotilaat olivat saaneet sen kiinni. Sotilaat sulkivat jäniksen koppiin ja aikoivat kirjoittajan mukaan ottaa sen mukaan siirtyessään samana päivänä vielä etulinjaan.²⁴⁷

Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja -lehdessä kerrotaan, kuinka lentueen maskottina on puhdasverinen Tessu-koira.²⁴⁸ Sotilaspoikarintamalehdessä puolestaan kerrotaan kuinka laivakoirat ja laivakissat ovat merimiesten

---

²⁴⁴ Suomen Kuvalehti 16/1942.

²⁴⁵ Suomen Kuvalehti 16/1942.

²⁴⁶ Pamaus 6/1943.

²⁴⁷ Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti 376/1943.

²⁴⁸ Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 4/1943.

suosituimpia ystäviä ja kuinka kaikilla sotalaivoilla on oma kotieläimensä. Sotilaspoika-rintamalehden kirjoittaja kertoo, kuinka suurista koirista ei välitetä, vaan pienistä.²⁴⁹

Erot asevoimien välillä korostavat kahta erilaista tapaa rakentaa suhdetta eläimeen: tarkoituksellisesti valittu, odotuksia kantava lemmikki versus sattuman ohjaama, käytännön kautta osaksi yhteisöä tullut eläin. *Suomen Kuvalehden* kirjoitus ei ainoastaan kuvaa tätä jakoa, vaan antaa ymmärtää, että maavoimien maskottien aitous ja spontaanisuus muodostavat tärkeän osan niiden merkityksellisyyttä.

Tämä jako tukee myös ajatusta siitä, että eri aselajien sisäiset kulttuurit vaikuttivat siihen, millaisia merkityksiä eläimille annettiin. Ilma- ja merivoimien maskotit näyttäytyvät enemmän rituaalinomaisina tai institutionaalisesti hyväksytyinä maskotteina, kun taas maavoimien eläimet sulautuvat yksikön arkeen osana kokemuksellista ja arkista todellisuutta.

Asevoimien välille ei kuitenkaan voida vetää täysin ehdottomia linjoja maskottien hankkimisen suhteen. Miinalaiva Ruotsinsalmi sai maskotikseen oravan täysin vahingossa, kun alukselle ilmestyi jatkosodan alussa orava, joka teki pesänsä komentajan hyttiin. Eläimestä tuli aluksen maskotti, mutta aluksen purjehtiessa eräänä kertana Ahvenanmaalle, orava poistui aluksesta eikä palannut enää takaisin. Aluksen miehistön silmissä maskotin katoaminen tarkoitti epäonnea, joten ratkaisuksi aluksen pintaan maalattiin merimiina, jonka sisällä oli orava.²⁵⁰

Maskottien erikoisuus on nähtävissä yhtenä tekijänä maskotin asemaan pääsemisessä. Esimerkiksi rintamakirjeenvaihtaja Toivo Lyy arvuuttelee tekstissään, miksi hänen näkemänsä sotilaat taluttavat lehmää vuoksen yli. Hän jatkaa kirjoitusta aprikoimalla, että mahtaisiko olla niin, että kolhoosimuurikki on otettu maskotiksi oudon ulkonäkönsä takia.²⁵¹ Villit, luonnonvaraiset eläimet, kuten karhut, huuhkajat, kotkat tai haukat nousivat monessa tapauksessa välittömästi maskotin asemaan kuriositeettinsa kautta. Valtakunnallisissa julkaisuissa juuri kuriositeetti-arvo vaikuttaakin olleen suurena tekijänä maskotin tarinan kertomisessa, lehtien painottaessa maskottien epätavanomaisuutta.²⁵² Esimerkiksi Kalle-maakotkan tarina on kerrottu useammassa valtakunnallisesti suuressakin lehdessä.²⁵³ Niin ikään Tiltu ja Molo on mainittu

---

²⁴⁹ Sotilaspoika 6/1944.

²⁵⁰ Sot.virk. Suomela 1942.

²⁵¹ Tappara: uutisia ja tiedonantoja aseveljille 67/1941.

²⁵² Ks. Ajansuunta 169/1941. Suomen Kuvalehti 1/1945.

²⁵³ Ks. Hakkapeliitta 38/1943. Pilven Veikko 35/1943. Riihimäen Sanomat 99/1943.

useammassa lähteessä.²⁵⁴ *Tappara*-rintamalehdessä kirjoitetussa maskotteja ja eläimiä tarkastelevassa tekstissä, kirjoittaja toteaa eversti L. porukoissa nähneensä uljaimmat maskotit, huuhkajat Tiltun ja Molon.²⁵⁵

Adrian Koopman käsittelee artikkelissaan eläimille annettujen henkilökohtaisten nimien merkitystä. Hän huomauttaa, että eläimellä voi olla kaksi eri tyyppistä nimeä: yleinen lajinimi sekä henkilökohtainen nimi, joka erottaa eläimen muista saman lajin edustajista. Jälkimmäinen nimi tekee Koopmanin mukaan eläimestä näin ollen yksilön ja antaa sille erityisen aseman. Koopman toteaa, että henkilökohtaisia nimiä annetaan yleensä kotieläimille, kuten koirille ja kissoille, mutta myös joillekin villieläimille, erityisesti silloin, kun nämä eläimet joutuvat läheiseen vuorovaikutukseen ihmisten kanssa. Tällaisissa tapauksissa nimeämiseen liittyy usein vahvoja antropomorfisia piirteitä. Esimerkkinä hän mainitsee Edinburghin eläintarhassa elävän Norjan kuninkaallisen kaartin maskotin, kuningaspingviinin nimeltä Brigadier Sir Nils Olav. Tämä pingviini on paitsi nimetty henkilökohtaisesti myös ylennetty prikaatinkenraaliksi ja ritariarvoon, mikä tekee siitä ainutlaatuisen esimerkin eläimestä, jolle ihmisen antama nimi ja arvonimi ovat muodostaneet erityisen identiteetin ja symbolisen merkityksen.²⁵⁶

Koopman käsittelee sotilaallisten maskottien nimeämiskäytäntöjä laajasti ja nostaa esiin erityisesti nimen antamisen symbolisen merkityksen sotilasyhteisöissä. Hänen mukaansa sotilasyksiköiden maskoteilla on tyypillisesti pitkä ja vakiintunut nimiperinne, jossa alkuperäiselle maskotille annettu nimi periytyy seuraaville eläimille, yleensä roomalaisin numeroin varustettuna. Koopmanin tutkimuksessa hän huomioi, kuinka kaikki sotilasmaskotit katsotaan myös täysivaltaisiksi yksikkönsä jäseniksi, joille annetaan sotilasarvo. Tavallisesti uusi maskotti aloittaa palveluksensa alimmasta sotilasarvosta, esimerkiksi sotamiehenä, ja sitä voidaan ylentää sotilasyhteisön sisällä. Tämä käytäntö heijastaa paitsi eläinten symbolista merkitystä myös niiden arvostusta ja tunnustusta sotilasyksikön sisällä. Koopman nostaa esille myös erityistapauksen Norjan kuninkaallisen kaartin maskotista, kuningaspingviini Nils Olavista. Pingviini sai nimensä kaartin luutnantin Nils Egeliénin sekä Norjan kuninkaan Olavin mukaan vuonna 1961. Toisin kuin useimmat muut maskotit, Nils Olavin seuraajat eivät aloittaneet alimmalta sotilasarvolta, vaan perivät edeltäjiensä saavutetun arvon. Vuonna 2008 kuningas Harald V

---

²⁵⁴ Ks. Ajan Suunta 169/1941.

²⁵⁵ *Tappara* 36/1941.

²⁵⁶ Koopman 2019, 77–78.

aateloi Nils Olav II:n, mikä teki siitä ensimmäisen Norjan armeijassa aatelisarvon saaneen eläimen. Vuonna 2016 Nils Olav III ylennettiin prikaatinkenraaliksi.²⁵⁷

Koopmanin artikkelissa käsitellyt maskotit eroavat selvästi suomalaisten sotilaiden jatkosodan aikana rintamalla pitämistä maskoteista. Koopmanin kuvaamat maskotit ovat tyypillisesti virallisia, tunnustettuja ja sotilasyksikön johdon hyväksymiä eläimiä, joille annettiin sotilasarvoja ja joita kohdeltiin symbolisesti arvokkaina yksilöinä.²⁵⁸ Suomen jatkosodan kontekstissa sotilaiden omat maskotit olivat sen sijaan epävirallisempia ja epämuodollisempia: ne olivat yleensä yksittäisten sotilaiden tai ryhmien adoptioimia eläimiä, joilla ei useinkaan ollut virallista asemaa eikä niille myönnetty muodollisia arvonimiä tai sotilasarvoja. Näin ollen suomalaisten sotilaiden maskottien arvo ja merkitys muodostui enemmän sotilaiden omien kokemusten, kiintymyksen ja arjen vuorovaikutuksen kautta, toisin kuin virallisesti nimettyjen ja juhlitumpien maskottien tapauksessa.

Suomalaisten maskottien nimeämisessä on havaittavissa muutamia selkeitä linjoja. Venäläisnimet olivat suosittuja, kuten Bolshevikki, Timoshenko, Tiltu ja Molotov sekä Vanja.²⁵⁹ Toisaalta maskotteja nimettiin myös hellittelyn kautta. ”Taiteilijattaria rintamalla” -kirjoituksessa kerrotaan, kuinka Lulu Paasipuro on ”Katupoikien laulu” -kappaleellaan saavuttanut suuren suosion Aunuksen radiossa. Lulun kerrotaan lähettäneen tukuittain kuviaan rintamalle ja vastapalveluksena sotilaat ovat antaneet lukemattomille maskoteille Lulun nimeksi.²⁶⁰ Jaakko-variksen tapauksessa varis nimettiin kirjoittajan vastasyntyneen pojan kaimaksi.²⁶¹ Hektor-koirasta kertovassa tekstissä kirjoittaja toteaa, että Hektorilla oli myös toinen nimi, mutta ei paljasta tätä.²⁶²

Pohjolan vartio -lehdessä kerrotaan kuinka alun perin Timoshenkoksi nimetyn koiranpennun nimi vaihdetaan sotilaiden alkaessa kiintyä eläimeen enemmän.²⁶³

«Timoshenkoksi» se ristittiin, mutta eihän se, koiraparka, itse nimelleen mitään mahtanut. Toisethan sille nimen antoivat, eikä se itse nimensä häpeällisyyttä liene aavistanutkaan. Lienee kuitenkin muutamien miesten tullut sitä sääli, kun he armeliaasti hieman typistivät sen huonolta kuulostavaa nimeä. «Senko» jäi loppujen

²⁵⁷ Koopman 2019, 79–80.

²⁵⁸ Koopman 2019, 77–80.

²⁵⁹ Ks. *Pohjolan vartio*: Pohjolan suojeluskuntapiirin tiedonantolehti 9/1942. Laine 1941, SA-kuva 27048. Sot.virk. Viljo Pietinen 1941, SA-kuva 49478. Mäkinen 1941, SA-kuva 27022. *Etelä-Suomen Sanomat* 5/1941.

²⁶⁰ Aseveljen juhannus 1944.

²⁶¹ *Ilmailu*: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja 1/1943.

²⁶² *Hakku*: pioneeripataljoonan asevelvollisten lehti 1/1941.

²⁶³ *Pohjolan vartio*: Pohjolan suojeluskuntapiirin tiedonantolehti 9/1942.

lopuksi koiranpentumme nimeksi, ja sillä sen vähitellen oppi tuntemaan koko pataljoona.²⁶⁴

SA-kuvissa on niin ikään viitteitä maskotin nimen vaihtamisesta. Hieman epäselvässä kuvassa esiintyy ilmeisesti pukki, joka seisoo kiven päällä. Kuvatekstissä kerrotaan kyseessä olevan Autiosaaren pahasisuinen maskotti nimeltä Kalle, joka mielellään asettuu komeisiin asentoihin. Kuvateksti päättyy toteamukseen, että Kallen nimeä on harkittu vaihtaa Napoleoniksi.²⁶⁵ On turvallista tulkita, että nimenvaihto perustuu Kallen esittämiin piirteisiin ja ominaisuuksiin.

Etelä-Suomen Sanomissa TK-rintamakirjeenvaihtaja V. Länsiluoto puolestaan kuvaa kissan kohtaamista ja sen maskotiksi ottamista. Teksti antaa mielenkiintoisen kurkistuksen maskotin nimeämiseen ja osoittaa sen jopa rutiiniksi muodostuneena käytäntönä. Kirjoittaja kuvaa, kuinka he ottivat kissan maskotikseen ja antoivat sille välittömästi nimeksi Bolsheviki, ennen kuin tutkivat sopisiko nimeksi sittenkin Tiltu tai Molo. Kirjoittaja niin ikään kertoo, kuinka Tiltu ja Molo ovat suosittuja maskottien nimiä.²⁶⁶

Tekstissä tulee ilmi, että Bolsheviki-kissa täyttää edellisen maskotin jättämän aukon. Kirjoittaja kertoo edellisen maskotin olleen kyykäärme, joka oli puolestaan nimetty Ahasverukseksi²⁶⁷. Ahasverus-nimi on siinä mielessä mielenkiintoinen, että se kielisi kristitystä maailmankuvasta ja antaa kurkistuksen siihen millainen suhde ainakin näillä sotilailla oli käärmeisiin, sillä Raamatun mukaan Ahasverus oli suutari, joka esti Jeesusta levähtämästä. Kyykäärmeen nimeäminen Ahasverukseksi viittaisi näin ollen siihen, kuinka käärme nähdään petollisena eläimenä Raamatun kertomusten mukaisesti. Huomattavaa kuitenkin on, että tämä ei kuitenkaan estänyt kyytä päätymästä maskotiksi.²⁶⁸

Maskottien nimeämisessä käytetty Tiltu-nimi on peräisin venäläisestä propagandaradiosta. Naispuoliset venäläiset propagandaäänit nimettiin suomalaisten keskuudessa Tiltuiksi. Molo, Molotoff ja muut nimen väännökset ovat puolestaan peräisin Neuvostoliiton ulkoministerin Vjatšeslav Molotovilta.²⁶⁹

---

²⁶⁴ Pohjolan vartio: Pohjolan suojeluskuntapiirin tiedonantolehti 9/1942.

²⁶⁵ Lamminmäki 1943, SA-kuva 130487.

²⁶⁶ *Etelä-Suomen Sanomat* 5/1941.

²⁶⁷ Kristillisessä perinteessä selitetään, että Ahasverus oli jerusalemlainen suutari, joka joutui mierontielle estettyään Jeesusta levähtämästä. Tämän takia hän sai päälleen ikuisen kirouksen.

²⁶⁸ *Etelä-Suomen Sanomat* 5/1941.

²⁶⁹ *Ajan Suunta* 173/1941.

Kuva 21. Rykmentin maskotit, "Niku" ja "Naku". Kaksi pöllöä, jotka saatiin kiinni muutama viikko sitten. Kuva Taube, J., SA-kuva 95749.

Kuuluisimmat Tiltu ja Molo -nimiset maskotit olivat eittämättä kaksi huuhkajan poikaa. Näiden huuhkajien tarina kuvataan *Suomalainen korpisoturi* -teoksessa mielenkiintoisen läheisesti, sillä teoksessa kertojana toimii lintujen löytäjä ja tapahtumien välitön kokija, ylikersantti Tauno Aro. Kertomus on seikkaperäinen kuvaus lintujen vaiheista ja siitä, miten lintuja hoidettiin ja miten armeijan resursseja suunnattiin lintujen huolenpitoon. Linnut elivät sotilaiden keskuudessa ainoastaan neljä kuukautta, mutta niiden jälki on jäänyt lähtemättömästi ainakin ylikersantti Tauno Aron muistiin.

Aro aloittaa kertomalla, kuinka palatessaan partiosta 9.7.1941, Suokumaan korvessa, hän huomasi maastossa kaksi kookasta linnunpoikasta kallionkolon lähellä. Seuraavana aamuna Aro päätti palata takaisin kohtauspaikalle, tällä kertaa varustautuneena näkkileipälaatikolla, joka roikkui hänen kaulansa ympärillä. Kohdatessaan uudestaan linnut hän sujautti poikaset näkkileipälaatikkoonsa ja palasi takaisin leirille.

Linnun pojat kastettiin juhlallisoin menoin Tiltuksi ja Moloksi. Kasteen suoritti joukkueen johtaja vänrikki tiputtamalla vettä linnunpoikien niskaan. Lintujen löytäjä Aro satoi pienet pahvilaput poikasten nilkkoihin, jotta linnut tunnistettaisiin toisistaan niihin kirjoitettujen nimien perusteella. Poikasten ruokahalu tuli sotilaille jo samana päivänä selväksi, niiden syödessä kahden sotilaan päiväannoksen verran juustoa jo alkupaloina. Talousaliupseerin kieltäytyessä

lisäämästä poikasia muonavahvuuteen, oli linnut vietävä heti seuraavana päivän rykmentin esikuntaan, jossa ruokkiminen ei ollut ongelma.²⁷⁰

Rykmentin esikunnassa poikaset tunnistettiin huuhkajiksi. Välittömästi rykmentin komentaja Sulo Laaksonen määräsi huuhkajanpoikaset rykmentin maskoteiksi. Tämän lisäksi komentaja määräsi poikasille tarkat ruokintaohjeet ja komensi huoltolähetä korpraali Särkän huuhkajien viralliseksi hoitajaksi. Rykmentin komentaja Laaksonen muodostikin nopeasti kiintymyssuhteen huuhkajanpoikasiin. Laaksonen kerrotaan monesti päivässä vierailleen huuhkajille rakennetun häkin luona ja jutelleen niille erittäin ystävällisesti. Tämä oli sotilaiden mielestä hänen luonteensa vastaista, sillä Laaksosta pidettiin erittäin tiukkana miehenä, vaatien miehiltään tarkkaa huolenpito ulkonäöstään. Toki hänen huumorintajunsa myös tunnustettiin.²⁷¹

Komentaja hankki pian Tiltun ja Molon hoitajille pienoiskiväärit huuhkajien ruokintaa ajatellen. Varpusten loppuessa alueelta lintujen ruokaa jatkettiin muonalihalla, mikä kuitenkin aiheutti linnuille ripulia. Eläinlääkärin tarkastuksen jälkeen linnuille suositeltiin ravinnoksi lintuja, rottia, hiiriä ja käärmeitä. Aluksi huuhkajia syötettiin ja isommat saaliit paloitettiin niiden syömisen helpottamiseksi. Linnut kuitenkin kasvoivat nopeasti kokoa, ja pian ne päästettiin häkeistään vapaaksi metsästämään päivisin oman ravintonsa. Aro kertoo, kuinka aikaisin aamulla ojista tavatut hiiret kohtasivat huuhkajien kynsissä nopean ja tehokkaan kuoleman. Huuhkajat oleilivat päivisin vapaina ja palasivat öisin häkkiinsä.²⁷²

Ässä-rykmentin hyökkäysvaiheen alkaessa huuhkajat siirrettiin häkissään huoltokuorma-auton perälle. Aro kertoo huuhkajien siipivälin olleen tässä vaiheessa jo parin metrin kieppeillä. Linnut eivät kuitenkaan kauaa ehtineet rykmentin mukana liikkua. Porajärveltä vetäytyvät venäläiset sattuiivat osumaan suoraan rykmentin huollon majoitusalueelle. Suomesta loikkanen Walter Vallin rykmentti onnistui taistelun aikana syyttämään tuleen huoltoauton, jossa huuhkajanpojat majailivat.²⁷³

Molo ja Tiltu nousivat rykmentin maskoteiksi lähes välittömästi. Huuhkajat eivät kasvaneet maskotin rooliin, vaan ne määrättiin siihen rykmentin komentajan käskyllä. Tämä ei vaikuta ainakaan tekstin perusteella aiheuttaneen vastustusta sotilaissa. Aro kertoo hänen ja muiden

---

²⁷⁰ Aro 1994, 385.

²⁷¹ Aro 1994, 385. ”Huumori sävytti usein keskustelua. ”Sotamies Kettunen, mitä teette, jos kaverinne haavoittuu viereisessä montussa?”. ”Herra eversti, ensin ajan hänen partansa, sitten kiillotan hänen saappaansa ja lopuksi katson, että kesäpuseron napit ovat kiinni. Sitten sidon hänet ja toimitan JSP:lle.”

²⁷² Aro 1994, 387.

²⁷³ Aro 1994, 387.

elossa olevien Ässä-rykmentin sotilaiden muistelevan lintuja yhä lämmöllä.²⁷⁴ Molon ja Tiltun hoitamiseen käytetty aika ja vaiva oli huomattavaa. Ajan ja vaivan käyttäminen olivat lähtöisin Laakson määräyksistä, joten niiden perusteella voi ainoastaan tehdä päätelmiä Laakson suhteesta huuhkaja-maskotteihin.

Toiminnan perusteella Laaksonen määräysten pohjalta onkin tehtävissä ainakin muutamia huomioita. Laaksonen paitsi luultavasti näki maskottien olevan hyödyksi rykmentin yhteis hengelle, mutta myös muodosti henkilökohtaisen siteen maskotteihin. Sotilaiden huomio siitä, kuinka Laaksonen suhtautuminen maskotteihin oli epätavallisen lempeää, tukisi aiemmin esittämäni teoriaa sotilaiden tarpeesta inhimillisten tunteiden ilmaisuun sodan keskellä. Ilmaisuun, jonka kohteeksi maskotit sopivat paremmin kuin hyvin.

On mahdotonta sanoa, miten sotilaat reagoivat komentajan määräyksiin varpusten metsästämiseen pienoiskivääreillä maskottien ruuaksi, tai käskyyn suurempien saalislintujen paloitte luun sopivammiksi huuhkajien nieltäväksi. Reaktioista huolimatta Laaksonen piti maskotteja niin tärkeinä, että käskyt olivat järkevä antaa. Oli syynä sitten henkilökohtainen halu lintujen huolenpitoon tai keino tarjota sotilaille hetken pakoa sodasta muiden ”huvien” pariin. Joka tapauksessa huuhkaja-maskotit tarjosivat monia mahdollisuuksia ja täyttivät monia tarpeita rykmentin sisällä niin suoraan kuin välillisesti.

Tiltun ja Molon sekä Mesikän ja Nillan kohdilla on nähtävissä, kuinka rykmenttien esikunnissa maskottien hoitoon käytettävät resurssit olivat huomattavasti monipuolisemmat ja runsaammat kuin rintaman sotamiehillä. Esikunnissa maskotit saivat esimerkiksi myös eläinlääkäreiden hoitoa ja sotilaita komennettiin muilta toimiltaan eläinten hoitajiksi ja ruuan metsästäjiksi.²⁷⁵ *Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehdessä* kerrotaan erään korpraalin hoitaneen tunnollisesti yksikön päällikön nuorta kettua ja ruokkineen tätä peräti kaksi viikkoa tutilla.²⁷⁶

Esikuntien eläinarki olikin kauttaaltaan erilaista, kuten tulee ilmi muun muassa *Tyrjän rykmentin rintamalehden* kirjoituksessa, jossa toimittaja tekee haastattelukierroksen esikunnan eläinten parissa. Toimittaja kiertää pukin ja vuohen haastattelun jälkeen navettaan haastattelemaan kaneja, jonka jälkeen hän suuntaa sikalaan jututtamaan possuja.²⁷⁷ Eläinten sijoittaminen navettoihin ja sikaloihin ei luonnollisesti ollut mahdollista korsuissa ja rintamalla.

---

²⁷⁴ Aro 1994, 387.

²⁷⁵ Jänis, P 1944, HK7744:1577

²⁷⁶ Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti 1944/578.

²⁷⁷ Tyrjän rykmentin rintamalehti 602/1943.

Ylimääräinen aika ja resurssien saatavuus eivät näin ollen olleet syitä maskottien pitämiselle. Tästä näkökulmasta sotilaat eivät täyttäneet maskoteilla jotakin tyhjää tilaa arjessa, minkä täyttäminen olisi ollut heille täysin vaivatonta. Esimerkiksi *Perussuunta*-rintamalehdessä kuvataan, kuinka vänrikki Hakanen rakensi rautaverkosta siirrettävän kaninkopin, jotta voisi tarjota hoidokeilleen tuoretta ruohoa.²⁷⁸ *Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehdessä* niin ikään kerrotaan, kuinka puolijoukkueen kaniini-maskottia jokainen vuorollaan taluttaa ulkona narusta.²⁷⁹ Tämä kertoo, ettei kanien ravinnon yltäkylläisyys ollut syynä kanien hankintaan, vaan kanien ravinnon tarve oli syynä vänrikki Hakasen ja puolijoukkueen toiminnalle. Siispä maskottien tarpeet työllistivät sotilaita sotapalveluksen ulkopuolisilla vastuilla ja ongelmilla. Sotilaat olivat kuitenkin valmiita kantamaan nämä vastuut maskotin pitämisen ehtona.

Kuva 22. Eläinlääkintäeverstiluutnantti Lärm ruokittaa elätiksi otettua karhunpentua Tiiksassa. Kuva Jänis, P., Finna HK7744:1577.

Yhteenvedona voidaan todeta, että eläinmaskotin asema rakentui jatkosodan suomalaisella rintamalla monisyisesti muun muassa nimeämisen, ominaisuuksien, käytännön ja emotionaalisen vuorovaikutuksen kautta. Maskotiksi tulemisen prosessi ei seurannut kaavaa, vaan muotoutui yksikön kulttuurisista käytännöistä, ympäröivistä olosuhteista ja yksilöllisistä suhteista eläimeen. Maskotin asema saattoi perustua sattumaan, ulkonäköön, lajityypillisiin piirteisiin tai yksinkertaisesti siihen, että eläin oli läsnä.

Havainto aselajikohtaisesta erosta tuo lisäpainoa näkemykselle, että maskottien roolit eivät olleet pelkästään yksilöllisiä, vaan myös rakenteellisesti ja kulttuurisesti määrittäviä. Se tukee

²⁷⁸ *Perussuunta*: I / KTR 15:n lehti 271/1943.

²⁷⁹ *Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti* 575/1944.

ajatusta, että maskotin toimijuus ja merkitys rakentuvat eri tavalla riippuen siitä, miten eläin saapuu osaksi yhteisöä – valittuna symbolina vai löydettyinä kumppanina.

Usein maskotin rooli antoi oikeutuksen eläimen pitämiseen, mutta samalla myös synnytti ihmillistävän suhteen, jossa eläin ei ollut pelkkä hyödyke vaan tunnustettu toveri ja yhteisön jäsen. Nimien, kertomusten ja huolenpidon kautta eläimistä tuli yksiköiden omia, tunnistettavia hahmoja, joiden arvo ei ollut pelkästään symbolinen tai käytännöllinen, vaan monessa tapauksessa myös emotionaalisesti keskeinen. Tässä suhteessa suomalaisten rintamamaskottien rooli näyttäytyy ainutlaatuisena yhdistelmänä kiintymystä, käytännöllisyyttä ja tilannekohtaista merkitystä, jossa eläin on läsnä toverina, muistona ja joskus jopa maskottina ilman, että sitä koskaan varsinaisesti valittiin sellaiseksi.

4 Lopuksi

Maskotit edustivat kirjavaa joukkoa sekä epätavallisia että tavallisia eläimiä. Eläimet valikoituvat niin hyödyllisyyden, ulkonäön, sattuman, suojeluhulun kuin tarkoituksellisen hankkimisen kautta. Maskotit erosivat maa-, ilma- ja merivoimien välillä ja eläinten päätyminen maskoteiksi erityisesti maavoimien ja muiden asevoimien välillä on huomionarvoisen erilaista.

Eläinten erikoisuus vaikuttaa olleen suurempi tekijä kotirintamalla julkaistuissa kuvissa ja teksteissä. *Suomen Kuvalehdessä* julkaistussa kuvareportaaseissa eläinten monimuotoinen kirjo on havaittavissa.

Serpell näkee eläinsuhteen rakentuvan hyöty–kiintymys-jaottelulle, mutta rintamaympäristössä nämä sulautuivat toisiinsa: maskottien ”käytännöllinen arvo” syntyi juuri siitä emotionaalista lohdusta ja hoivasta, jota ne herättivät. Hyöty tuotti kiintymystä – ja toisin päin – joten vastakkainasettelua on syytä korjata. Sama koskee Vuorisalon ja Oksasen hyöty–haitta-akselia: pelkkä fyysis-toiminnallinen tarkastelu ei riitä, koska eläimen emotionaalinen vaikutus voi kumota selkeän luokittelun. Pöllö saattoi yhtä aikaa valvottaa miehiä ja vähentää jyrjyitä; sen asema hyöty- tai haittaeläimenä vaihteli sotilaan kokemuksen mukaan. Tästä syystä rintamakontekstissa selkeä hyöty/kiintymys tai hyöty/haitta luokittelu ei toimi – eläinten merkitys muodostuu aina tunteen, tilanteen ja kulttuurin yhteisvaikutuksesta.

Maskottieläimet saivat usein yksilöllisiä nimiä, ja niille rakennettiin selkeitä rooleja, jotka heijastivat ryhmän identiteettiä, yhteishenkeä ja jopa emotionaalista jatkuvuutta keskellä epävakaa sotatodellisuutta. Tästä näkökulmasta onkin mahdollista, että sotilaat eivät kokeneet eläimiä yhtä erikoisiksi ja ”sopimattomaksi” maskoteiksi rintaman olosuhteiden takia kuin rintaman kulttuuripiirin ulkopuoliset henkilöt.

Maskotit rinnastettiin aluksi usein sotavankeihin. Tämä saattaa kertoa, miksi maskotit saivat usein venäjänkielisiä ja vihollisia kuvaavia nimiä. Kuitenkin kiintymyksen myötä sotilaat alkoivat osoittamaan katumusta maskottien nimeämisestä ja joissakin tapauksissa myös muuttivat nimeä myöhemmin. Maskotteja kuitenkin myös nimettiin välittömästi kiintymyksenkin kautta. Maskoteiksi otettiin pääsääntöisesti sotilaiden sattumalta kohtaamia eläimiä. Kuitenkin maskotteja saatettiin hankkia myös rahalla ja etukäteen.

Sotilaiden keskuudessa eläinmaskotteihin ei juurikaan liitetty maagista ajattelua. Maskotit edustivat sotilasryhmäänsä, ei niinkään suojelleet heitä. Tässä suhteessa eläinmaskotit eroavat huomattavasti elottomista maskoteista, joiden pääsääntöinen tehtävä on ennen kaikkea hyvän

onnen tuominen. Eläinmaskotteja ei näin ollen tule rinnastaa elottomiin maskotteihin. Lähdeaineiston perusteella maskotti-termi on eläinten kohdalla tyystin erilainen, kuin onnea tuottavien maagisten esineiden kohdalla.

Tutkielmani osoittaa, että jatkosodan rintamaympäristössä sotilaiden ja eläinten väliset suhteet rakentuvat monikerroksisesti kulttuuristen, emotionaalisten, käytännöllisten ja symbolisten merkitysten varaan. Maskottieläimet eivät olleet vain kuriositeetteja tai tilapäisiä viihdykkeitä, vaan ne toimivat merkittävänä kulttuurisina ja emotionaalisina toimijoina sotilasryhmien arjessa. Sotilaat kertoivat kirjoituksissa kaipaavansa maskotteja ja rinnastavat niitä sotilastovereihin. Myös havainto aselajikohtaisesta erosta tuo lisäpainoa näkemykselle, että maskottien roolit eivät olleet pelkästään yksilöllisiä, vaan myös rakenteellisesti ja kulttuurisesti määrittyviä. Se tukee ajatusta, että maskotin toimijuus ja merkitys rakentuvat eri tavalla riippuen esimerkiksi siitä, miten eläin saapuu osaksi yhteisöä – valittuna symbolina vai löydettyinä kumppanina.

Ontologisen turvattomuuden, misantropian ja riskireflesiivisyyden näkökulmat valottavat, miksi maskottieläimet nousivat jatkosodan rintamalla niin keskeisiksi. Sota murensi sotilaiden ontologista turvallisuutta: vakiintuneet ihmissuhteet, arkirytmii ja ympäristön ennustettavuus katosivat. Maskotit palauttivat arkeen toistuvuutta ja jatkuvuutta, mikä loi yksilöille tunteen pysyvästä ”kodista” keskellä rintamalinjaa. Samalla sodan kokemukset synnyttivät misantropisia sävyjä: kun inhimillinen väkivalta ja epäluotettavuus korostuivat, eläimet näyttäytyivät ”viattomampina” tovereina, joiden kanssa voitiin harjoittaa hoivaa ilman petoksen pelkoa. Kolmantena ulottuvuutena rintamaympäristö vahvisti riskireflesiivisyyttä – tietoisuutta siitä, että suurin osa uhista oli ihmisten itse aiheuttamia. Juuri tässä kontekstissa eläimet toimivat sekä konkreettisina riskien jakajina että peleinä, joiden kautta sotilaat saattoivat pohtia omaa osuuttaan sodan uhkarakenteissa. Maskottien merkitys ei siis rajoittunut emotionaaliseen lohtuun, vaan ne tarjosivat symbolisen vastapainon sodan tuottamalle eksistentiaaliselle epävarmuudelle, inhimillisen väkivallan synnyttämälle misantropialle ja modernin sodankäynnin riskitietoisuudelle – kaikki kolme kietoutuen toisiinsa ja vahvistaen eläinten toimijuutta rintamayhteisössä.

Maskottien hoitoon käytettiin armeijan resursseja laidasta laitaan. Osa maskoteista kykeni tulemaan toimeen ilman mitään armeijan panostusta. Toisaalta esimerkiksi karhujen ja huuhaajien huolenpitoon kulutettiin huomattava määrä armeijan aineellisia resursseja kuin myös sotilaiden palvelustunteja. Sotilaita saatettiin määrätä rakentamaan maskoteille asuinsijoja,

metsästämään ruokaa pienoiskivääreillä, kuin myös kuljettamaan jalkapatikassa muun joukkueen perässä.

Päällystö vaikuttaa suhtautuneen maskotteihin lähes poikkeuksetta myönteisesti. Maskotin asema tutkielmani perusteella toi ainakin jonkinlaisen epävirallisen aseman ja oikeudet, jotka koko armeijan henkilöstö vähintään epävirallisesti hyväksyi.

Valokuvien ja rintamalehtien tekstien analyysi osoittaa, että eläinkuvasto ei ollut sattumanvaraista, vaan kuvien sommittelu, kehollisuus ja julkaisufoorumi rakensivat tietynlaista kertomusta – usein järjestyksen, toveruuden ja sankaruuden kautta. Kuvien tarkoitus oli yhtä aikaa viihdyttää, inhimillistää ja propagandistisesti välittää tiettyä kuvaa rintamasta kotirintamalle. Eläimet kuvissa eivät olleet vain rekvisiittaa, vaan ne osallistuivat visuaalisen viestin rakentamiseen. Kuvien ja tekstien kautta kuitenkin esittäytyy hyvin erilainen kuva maskoteista jatkosodan rintamalla. Erityisesti rintamalehtien kautta sotilaat kertoivat kokemuksiaan ja välittömiä tunteitaan maskoteista ilman kuvien kaltaista sotapropagandan sisällön hallintaa.

Kokonaisuudessaan tutkielma osoittaa, että eläinsuhteet eivät olleet sodan keskellä sivujuonne, vaan erottamaton osa rintamayhteisön identiteettiä, arkea ja kulttuurista maisemaa. Maskottieläinten kautta voidaan tavoittaa paitsi yksittäisten sotilaiden tunteita ja kokemuksia myös laajempia kulttuurisia rakenteita, joiden puitteissa eläimet eivät olleet pelkästään ihmisten määrittelemiä, vaan myös omaa asemaansa neuvottelevia toimijoita. Vaikka alun perin vaikutti, että maskottieläimet olivat rintamalla kuriositeetti, tutkielmani edetessä huomasin, että maskotit olivat sotilaiden parissa yleinen ilmiö, mutta historiallisesti vähän tutkittu. Tutkielmani myötä jatkosodassa toimiville eläinmaskoteille onkin paikannettu niiltä aiemmin uupunut positio sodan kontekstissa.

Suomalaisen eläinsuhteen ja luontosuhteen muutoksen tarkastelussa 1900-luvulla on mielestäni jäänyt paitsioon sotien vaikutukset suomalaisten suhtautumiseen luontoa kohtaan. Tutkielmani osoittaa, että jatkosodan ympäristö todennäköisesti muutti sotilaiden suhtautumista eläimiin ja luontoon. Jatkotutkimukseksi ehdotan suomalaisen luontosuhteen muutoksen tarkastelua toisen maailman sodan päättymisen jälkeen. On oletettavaa, että suomalaisten miesten luonto- ja eläinsuhteissa saattaa olla havaittavissa merkittävää muutosta luonnonsuojelun näkökulmasta. Erityisesti kun otetaan huomioon, että 1950–1980-lukuja pidettiin Suomen luonnonsuojelun kulta-aikana.

Lähteet

Alkuperäislähteet:

- Aallokas: Laatokan puolustajain asevelilehti, 1943, No 7.
- Ajan Suunta, 1941, No 169.
- Ajan Suunta, 1941, No 173.
- Aseveljen juhannus, 01.06.1944.
- Etelä-Suomen Sanomat, 1941, No 5.
- Etelä-Suomen Sanomat, 1941, No 5.
- Etelä-Suomen Sanomat, 1943, No 214.
- Hakkapeliitta, 1943, No 30. s.24
- Hakku: pioneeripataljoonan asevelvollisten lehti 1/1941.
- Helsingin Sanomat, 31.07.1941, No 204.
- Hesan karnaatti: 1352:n lehti, 29.09.1942, No 15. s. 13.
- Ilmailu: Suomen vapaaehtoisen ilmapuolustustyön ja siviili-ilmailun äänenkannattaja
01.01.1943, No 1.
- Ilveskissa, 1942, No 285.
- Iskuri, 1942, No 9.
- Jousi 16–17/1942.
- Jousi, 1942, No 16–17 Juhannusnumero.
- Karhun Isku, 1942, No 5.
- Kenttälotta, 1941, No 2.
- Korsu-uutisia: 7648:n lehti, 1942, No 23.
- Korsu-uutisia: 7648:n lehti, 21.11.1942, No 23.
- Kouvolan Sanomat, 1940, No 16.
- Kouvolan Sanomat, 29.04.1944, No 47, s. 1.
- Kuva, 01.04.1944, No 4, s. 12
- Kypärä : Vallilan rykmentin 1 pataljoonan rintamalehti, 24.12.1941, No 10-11.
- Lalli, 1.4.1944, No 40 s. 3
- Länsi-Uusimaa 33/1943.
- Metsästys ja kalastus, 01.07.1941, No 7-8. s. 204.
- Mottilan Sanomat, 04.10.1942, No 12.
- Mottilan Sanomat, 18.01.1943, No 17.
- Nallin Paukku, 10.04.1942, No 2.

Nokkari: 0681:n asevelilehti, 1941, No 22.

Oriveden Sanomat, 25.06.1943, No 25.

Pakana: kuukausittain ilmestynvä kenttälehti, 25.07.1943, No 7. s. 7.

Pamaus, 1943, No 6.

Perussuunta : I / KTR 15:n lehti, 23.11.1942, nro 100.

Perussuunta Meren ”petojen” rintamalehti, No 546, 27.3.1944.

Perussuunta, 20.05.1943, No 271.

Perussuunta: I / KTR 15:n lehti, 12.12.1942, No 119.

Perussuunta: I / KTR 15:n lehti, 23.07.1943, No 334.

Perussuunta: I / KTR 15:n lehti, 30.05.1943, No 281.

Pilven Veikko 35/1943.

Pilven Veikko, 1943, No 27.

Pion. RUK : kurssijulkaisu, 01.01.1941, No 49.

Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti, 04.11.1943, No 497.

Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti, 1943, No 376.

Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti, 24.03.1943, No 274.

Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti, 28.09.1942, No 98.

Pohjalainen: Juvan rykmentin päivälehti, 31.05.1944, No 575.

Pohjan Poika, 1943, No 67.

Pohjan Poika, 28.8.1943, No 67.

Pohjolan vartio: Pohjolan suojeluskuntapiirin tiedonantolehti, 01.09.1942, No 9.

Puomi, 1942, No 3.

Riihimäen Sanomat, 1943, No 99.

Savo, 06.08.1941, No 177, s. 5.

Suomen kuvalehti 25.10.1941. No 43.

Suomen Kuvalehti, 05.01.1945, No 1. s. 12–13.

Suomen Kuvalehti, 18.04.1942, No 16, s. 6

Tappara: uutisia ja tiedonantoja aseveljille, 14.05.1943, No 569. s. 3.

Tappara: uutisia ja tiedonantoja aseveljille, 1941, No 36.

Tappara: Uutisia ja tiedonantoja aseveljille, 1942, No 36.

Toivo Tikkanen, Kansa Taisteli julkaisemattomat kirjoitukset https://kansataisteli.sshs.fi/julkaisemattomat-kirjoitukset/kirjoitukset/hy/Kirjoitus_2603.pdf.

Tuliloma : 6606:n rintamalehti, 03.11.1942, No 44, s. 1.

Tyrjän Rykmentin rintamalehti, 07.12.1942, No 434.

Tyrjän Rykmentin rintamalehti, 08.09.1943, No 719
 Tyrjän Rykmentin rintamalehti, 11.01.1943, No 469.
 Tyrjän rykmentin rintamalehti, 11.09.1943, No 722.
 Tyrjän Rykmentin rintamalehti, 15.05.1942, No 221.
 Tyrjän Rykmentin rintamalehti, 16.09.1942, No 349.
 Tyrjän rykmentin rintamalehti, 21.05.1943, No 602
 Ukko Noa: elinkautisten jermujen möräkkä äänielin, 20.08.1942, s. 6.
 US Sunnuntailiite, 1942, No 15.
 Uudenmaan Sanomat, 1941, No 101.

Valokuva-aineisto

SA-kuva-arkisto

Aunuksen Kannas, 15.08.1943. Aunio, SA-kuva 136680.
 Anuksen Kannas, 20.07.1943. Aavikko, SA-kuva 134823.
 Hangon rintama, 22.07.1941. Heinämies, SA-kuva 27869.
 Huuhanmäki, 31.07.1942. Sot virk. Rosenqvist, C.G., SA-kuva 102990.
 Joutsenon pitäjä, Suokumaan kylä 30.07.1941. Luutn. Pentikäinen, T., SA-kuva 31106.
 Kuparsaari, 23.06.1944. Sot. virk. Nousiainen, SA-kuva 155098.
 Paatene, 21.08.1943. Sot. virk. Viitasalo, A., SA-kuva 135306.
 Riihiö, 24.06.1942. Sot. virk. Taube, J., SA-kuva 95749.
 Ruotausjärven maasto, 16.08.1944. Sot. virk. Voutilainen, E., SA-kuva 160010.
 Simpele, 29.07.1941. Vänrkki Harrivirta, H., SA-kuva 30827.
 Sunku, 13.08.1942. Sot. virk. Nurmi, E., SA-kuva 104028.
 Suokumaa, 21.07.1941. Pietinen, M., SA-kuva 27074.
 Syväri, 20.06.1942. Aavikko, SA-kuva 94799.
 Syväri, 24.06.1944. Sot.virk. Vaino, G., SA-kuva 154413.
 Syväri, 28.06.1942. Sot. virk. Viitasalo, A., SA-kuva 95903.
 Terijoki, 10.08.1942. Vänrkki Ääri, A., SA-kuva 104186.
 Tokari, 21.07.1942. Sot.virk. Helander, N., SA-kuva 99666.
 Uhtuan suunta, 12.08.1943. Sot.virk. Uomala, V., SA-kuva 136562.
 Ulkolinnakkeilla, 09.10.1941. Sot. virk. Puronne, S., SA-kuva 54936.

Finna

1944. Jänis, P., HK7744:1577.

Tutkimuskirjallisuus

- Ahto, S. (1994). Metsä poikiansa suojelee. Teoksessa Sinerma, M., Ahto, A., Rönkkönen, T., Tiilikainen, H. & Vuorenmaa, A. (toim.), *Suomalainen korpisoturi: Taistelijan elämää talvi- ja jatkosodassa* (s. 20–21). Helsinki: Valitut palat.
- Alves, R.R.N. & Barboza, R.R.D. (2018). What About the Unusual Soldiers? Animals Used in War. Teoksessa Alves, R.R.N. & Albuquerque, U.P. (toim.), *Ethnozoology: Animals in Our Lives* (s. 323–336). Elsevier.
- Aro, T. (1994). Tiltu ja Molo. Teoksessa Sinerma, M., Ahto, A., Rönkkönen, T., Tiilikainen, H. & Vuorenmaa, A. (toim.), *Suomalainen korpisoturi: Taistelijan elämää talvi- ja jatkosodassa* (s. 385–387). Helsinki: Valitut palat.
- Benson, E. (2011). Animal Writes: Historiography, Disciplinarity, and the Animal Trace. Teoksessa Kalof, L. & Montgomery G.M. (toim.), *Making Animal Meaning* (s. 3–27). East Lansing: Michigan State University Press.
- Carter, B., & Charles, N. (2013). Animals, Agency and Resistance. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 43(3), s. 322–340. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12019>
- Cudworth, E. & Hobden, S. (2015). The posthuman way of war. *Security Dialogue*, 46(6), s. 513–529. <https://doi.org/10.1177/0967010615596499>
- Enbuske, M. & Ruuskanen, E. (2021). Metsien ja soiden rikkaus ja raivaus. Teoksessa Ruuskanen E., Schönach P. & Väyrynen K. (toim.), *Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan* (s.151–200). Tampere: Vastapaino.
- Franklin, A. (1999). *Animals and Modern Cultures: A Sociology of Human-Animal Relations in Modernity*. SAGE Publications, Limited.
- Fudge, E. (2017). What Was It Like to Be a Cow? History and Animal Studies. Teoksessa Kalof, L. (toim.), *The Oxford Handbook of Animal Studies, Oxford Handbooks*. Online edn. Oxford Academic.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self Identity*. Cambridge: Polity.
- Herzog, H. (2010). *Some We Love, Some We Hate, Some We Eat: Why It's So Hard to Think Straight about Animals*. New York: HarperCollins.
- Herzog, H. (2014). Biology, culture, and the origins of pet-keeping. *Animal Behavior and Cognition*, 1(3), s. 296–308. <https://doi.org/10.12966/abc.08.06.2014>
- Ingold, T. (1988). The Animal in the Study of Humanity, teoksessa Ingold, T. (toim.), *What is an Animal* (84–99). Lontoo: Unwin Hyman.

- Irvine, L. (2004). *If You Tame Me: Understanding Our Connection with Animals*. Philadelphia: Temple University Press.
- Juutilainen, A. (1999). Tiedotustoiminta. Teoksessa Leskinen, J. & Juutilainen, A. (toim.), *Talvisodan pikkujättiläinen* (s. 277–288). Helsinki: WSOY.
- Kaarlenkaski, Taija. (2021). Katse ei-inhimilliseen: eläinkäänne perinnetieteissä. Teoksessa Hämäläinen, N., & Kauppi, P. (toim.), *Paradigma: Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*, (s. 329–349). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kanter, H. (2018). Analysing Press Pictures with the Documentary Method. Methodological Aspects and Steps of Interpretation. Teoksessa Kleemola, O. & Pitkänen, S. (toim.), *Photographs and history: Interpreting past and present through photographs* (s. 37–61). Turku: k&h, kulttuurihistoria, Turun yliopisto.
- Kleemola, O. (2018). From Propaganda Instruments to Memory Aids: The Use of Finnish Army Photographs in Wartime and Beyond. Teoksessa Kleemola, O. & Pitkänen, S. (toim.), *Photographs and history: Interpreting past and present through photographs* (s. 117–137). Turku: k&h, kulttuurihistoria, Turun yliopisto.
- Koopman, A. (2019). Call Me Brigadier Sir Nils Olav: Properhood in Bird Names and the Naming of Military Mascots. *Onoma*, 52, s. 67–86.
<https://doi.org/10.34158/ONOMA.52/2017/4>
- Kurvinen, H., & Kleemola, O. (2020). Kuva-aineiston tietoinen käyttö osana historia-alan julkaisemista. *Historiallinen Aikakauskirja*, 118(2), s.213–220.
<https://doi.org/10.54331/haik.140709>
- Lipponen, R. (2014). *Kamera*, 5/2014.
- Nance, S. (2013). *Entertaining Elephants: Animal Agency and the Business of the American Circus*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Pearson, C. (2013). Dogs, history, and agency. *History and Theory*, 52(4), s. 128–45.
<https://doi.org/10.1111/hith.10683>
- Pilke, H. (2012). *Korsu-uutisia!: Rintamalehtien Jatkosota*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pilke, H. & Kleemola, O. (2015). *Elämää Juoksuhaudoissa: Sotilaiden Huvit Ja Harrastukset Jatkosodan Rintamalla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kleemola, O. & Pitkänen, S. (toim.) (2018). *Photographs and history: Interpreting past and present through photographs*. Turku: k&h, kulttuurihistoria, Turun yliopisto.
- Ritvo, H. (2002). History and Animal Studies. *Society and Animals*, 10(4), s.403-406.
<https://doi.org/10.1163/156853002320936872>

- Räsänen, T. (2021). Tyhjenevä maa – suhde luonnonvaraisiin eläimiin. Teoksessa Ruuskanen Esa, Schönach Paula & Väyrynen Kari (toim.), *Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan* (s. 267–291). Tampere: Vastapaino.
- Räsänen, T. (2020). Merikotkan ahdinko ja hoivasuojelun synty. Teoksessa Räsänen, T. & Schuurman N (toim.), *Kanssakulkijat: monilajisten kohtaamisten jäljillä* (s. 285–312). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Räsänen, T., Schönach, P., & Kaarkoski, M. (2021). Ympäristötietoisuuden ja ympäristöpolitiikan institutionalisoituminen. Teoksessa Ruuskanen, E., Schönach, P. & Väyrynen, K. (toim.), *Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykypäivään* (s. 411–447). Tampere: Vastapaino.
- Sacks, M. S. (2021). “They Are Truly Marvelous Cats”: The Importance of Companion Animals to US Soldiers during the Civil War. *The Journal of the Civil War Era*, 11(2), s. 224–254. <https://dx.doi.org/10.1353/cwe.2021.0033>
- Salter, C. (2018). Animals in the military. Teoksessa Scanes, C. G. & Toukhsati, S. R. (toim.), *Animals and Human Society* (s. 195–223). Academic Press.
- Saressalo, L. (2019). *Tarinoita Rajalta: Historiaa Ja Muistoja Rajavartiolaitoksen Sadan Vuoden Taipaleelta*. Helsinki: Rajavartiolaitos.
- Schuurman, N. & Syrjämaa, T. (2021). Shared Spaces, Practices and Mobilities: Pet–Human Life in Modern Finnish Homes. *Home Cultures*, 18(2), 173–194. <https://doi.org/10.1080/17406315.2021.1963611>
- Serpell, J. A. & Paul, E. S. (1994). Pets and the development of positive attitudes to animals. Teoksessa Manning, A. & Serpell, J. A. (toim.), *Animals and Human Society: Changing Perspectives* (s. 127–144). Routledge.
- Serpell, J. (2004). Factors Influencing Human Attitudes to Animals and Their Welfare. Teoksessa Mellor, D. J., Patterson-Kane, E. & Stafford, K. J (toim.), *Animal Welfare* (s. 145–151). Oxford: Blackwell Publishing.
- Sinerma, M. (1994). Korpisoturi, jermu ja metsäsissi. Teoksessa Sinerma, M., Ahto, A., Rönkkönen, T., Tiilikainen, H. & Vuorenmaa, A. (toim.), *Suomalainen korpisoturi: Taistelijan elämää talvi- ja jatkosodassa* (s. 11–13). Helsinki: Valitut palat.
- Sinerma, M. (1994). Tykistön ja töpinän turvat. Teoksessa Sinerma, M., Ahto, A., Rönkkönen, T., Tiilikainen, H. & Vuorenmaa, A. (toim.), *Suomalainen korpisoturi: Taistelijan elämää talvi- ja jatkosodassa* (s. 210–213). Helsinki: Valitut palat.

- Tiilikainen, H. (1994). Ei sotilaankaan suu ollut tuohesta. Teoksessa Sinerma, M., Ahto, A., Rönkkönen, T., Tiilikainen, H. & Vuorenmaa, A. (toim.), *Suomalainen korpisoturi: Taistelijan elämää talvi- ja jatkosodassa* (s. 243–246). Helsinki: Valitut palat.
- Tuomikoski, P. (2019). TK-miesten toiminnan ohjaaminen jatkosodan alussa. *Sotahistoriallinen aikakauskirja*, 39. Helsinki: Suomen Sotahistoriallinen Seura & Sotamuseo.
- Vares, M. (2010). Luonnollinen Suomi: käsityksiä Suomen “sijainnista ja suuruudesta” 1917–44. *Historiallinen Aikakauskirja* 108(1), s. 47–59.
<https://doi.org/10.54331/haik.139660>
- Viljamaa, N. (2020). *Sotatoverit: Sotakoirat, sotilaat ja sodan kokemus talvi- ja jatkosodassa*. Turku: Turun yliopisto.
- Vuorisalo, T. & Oksanen, M. (2020). ”Mikä on toiselle hyödyksi, voi usein olla toiselle vahingoksi”: Pohdintoja eläinluokitteluista. Teoksessa Räsänen T. & Schuurman N. (toim.), *Kanssakulkijat: monilajisten kohtaamisten jäljillä* (s. 23–49). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Väyrynen, K. (2021). Suomalaisen ympäristöajattelun suuntaviivoja valistuksen ajalta 2000-luvulle. Teoksessa Ruuskanen E., Schönach P. & Väyrynen K. (toim.), *Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan* (s. 377–409). Tampere: Vastapaino.